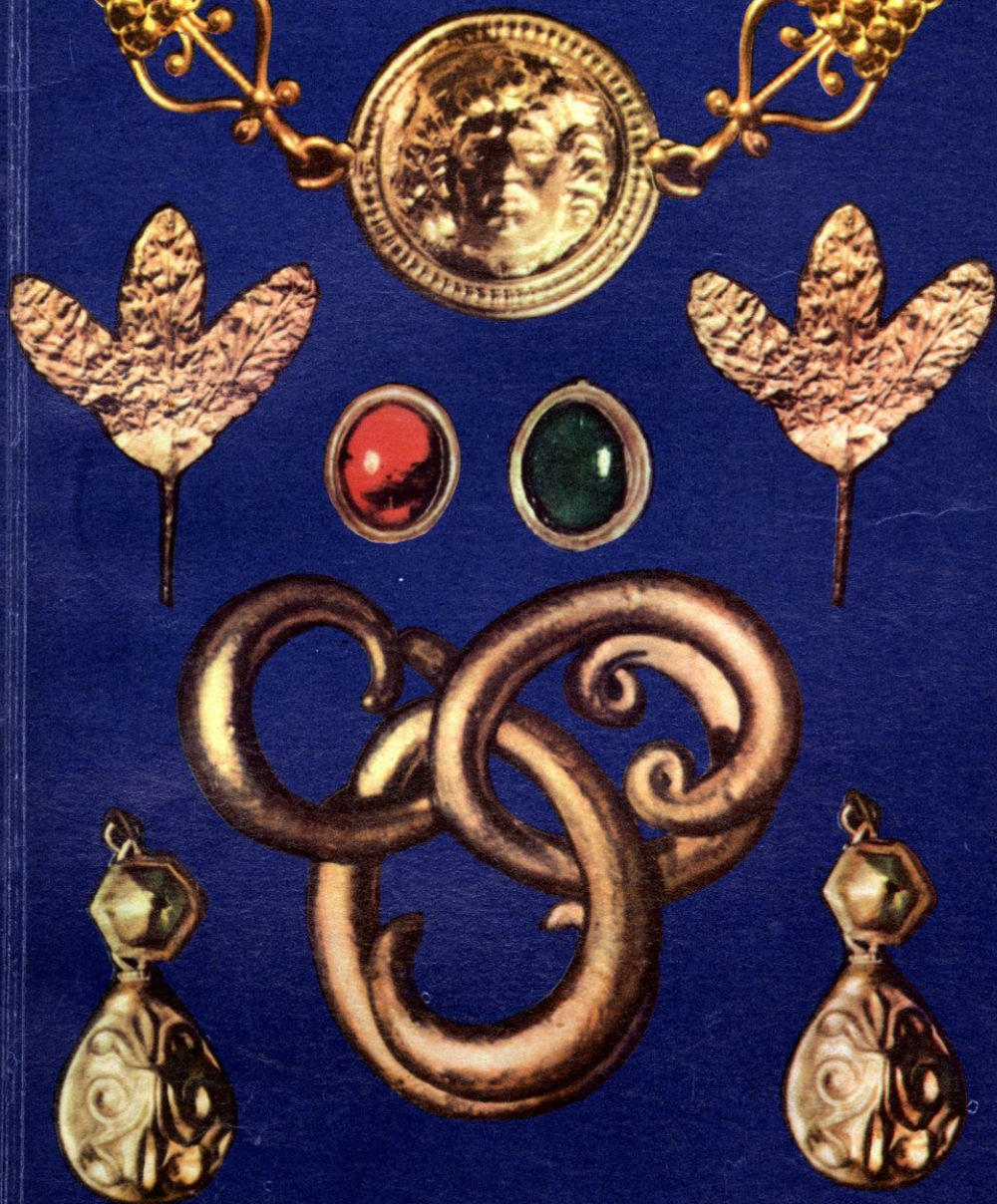

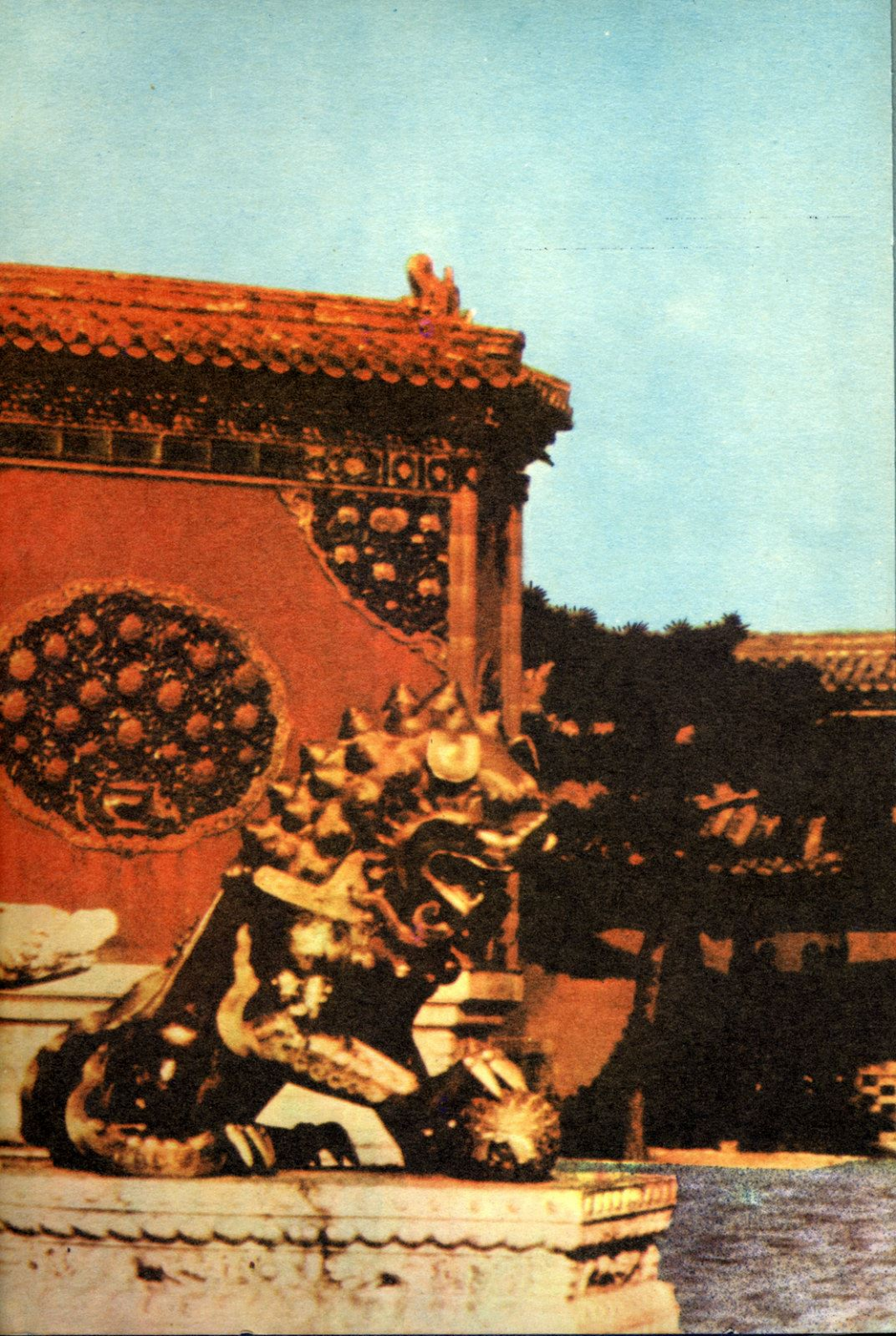
magazin istoric

20

ANUL XXI NR. 4 (241) APRILIE 1987

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XXI
Nr. 4 (241)
aprilie 1987

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIȚ
VIRGIL CÂDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Tărâniea — puternică forță revoluționară a istoriei românești: <i>Ștefan Pascu</i>	2
Decebal și epoca sa: <i>Ion Popescu-Pufuri</i>	6
Independența — sens și permanență în istoria națională: <i>Ilie Ceaușescu</i>	9
Faptele istorice anulează teoriile reacționare: <i>Mircea Mușat</i>	14
Convenția de la Bobilna: <i>Ioan Moga, Pompiliu Teodor</i>	18
Din culisele demiterii lui Nicolae Titulescu: <i>George G. Potra</i>	22
Istorie la Marea cea Mare: <i>Gheorghe I. Brătianu</i>	27
1843 — un domnitor român în vizită la Istanbul: <i>Nicolae Isar</i>	38
În București, acum 50 ani	48
● 1939-1945. Corespondență secretă Casa Albă — Downing Street 10: <i>Corneliu Bogdan</i>... 33 ● În inima Vichyului, cu ochii unei antipétainiste (II): <i>Louise Weiss</i>... 42 ● Statul chinezesc și lei: <i>Ana Budura</i>... 47 ● Campania cea mai lungă: <i>Louis Allen</i> ... 52 ● File din Rezistența birmană: <i>Marin Badea</i>... 56	
● Cărți sosite la redacție... 58 ● Concursul Magazin istoric, ediția 1987, 20 ani-20 întrebări-20 răspunsuri... 59 ● Poșta Magazin istoric... 62	

COPERTELE NOASTRE

① ④ Răspntie a marilor drumuri comerciale ce uneau continentul european de vasele întinderi asiatice și nordul Europei de sud-estul ei, Marea Neagră a constituit, din cele mai vechi timpuri, o punte de legătură și interfețe între civilizațiile dezvoltate de popoarele ce au locuit în a-realul pontic. În imagini: detalii de podoabe antice din aur — din Tezaurul Muzeului de istorie al R.S. România — descoperite în Dobrogea, mărturie peste milenii a înfloritoarei civilizații făurite de strămoșii noștri de la Mare și Dunărea de Jos, și a legăturilor pe care ei le-au întreținut cu popoarele înve-cinate (*Istorie la Marea cea Mare*, p. 27)

② Imaginea leilor — un motiv frecvent în operele artistice și în arhi-tectura chineză — statuile din incinta fostului Palat imperial din Beijing (*Sta-tul chinezesc cu lei*, p. 47)

③ Prima curte a Palatului Topkapı — reședința sultanilor vreme de cinci secole — situată între Poarta Imperială și Poarta Fericii. Pe aici au trecut, de-a lungul timpului, și domnii români aflați în vizită la Istanbul. Miniatură dintr-un manuscris otoman (secolul XVII); reproducere după un album aflat în colecția profesorului Mihail Guboglu (1848: un domnitor român în vizită la Istanbul, p. 38)

Macheta artistică a copertelor ① ④: Radu I. Popescu

• Din cele mai vechi timpuri, lupta țărănimii pentru pământ și o viață mai bună s-a împletit strâns cu lupta întregului popor pentru înlăturarea relațiilor de exploatare și asuprire, pentru dezvoltarea societății românești pe calea progresului social. Pe parcursul frământatei istorii a poporului român, țărănimea a constituit, timp de sute și sute de ani, principala forță socială, patriotică, progresistă, revoluționară a societății; ea a jucat rolul hotărîtor atît în dezvoltarea economico-socială, în creșterea forțelor de producție din țara noastră, cît și în lupta pentru dezvoltarea și păstrarea ființei naționale, pentru scuturarea jugului dominației străine și cucerirea independenței și neatrării, pentru eliberare națională și dreptate socială, pentru afirmarea națiunii noastre în rîndul popoarelor lumii.

• Prin trecerea pe calea socialismului, țărănimea și-a împlinit cele mai înalte și arzătoare aspirații, pentru care a luptat și a dat jertfe grele timp de secole — acelea de a trăi cu adevărat liberă, de a fi pe deplin stăpînă pe soarta sa, pe roadele muncii ei, de a-și făuri o viață îmbelșugată și fericită. Generalizarea relațiilor de producție socialiste atît la orașe, cît și la sate a consfințit victoria deplină a socialismului în România.

NICOLAE CEAUȘESCU

ȚĂRĂNIMEA — PUTERNICĂ FORȚĂ REVOLUȚIONARĂ A ISTORIEI ROMÂNEȘTI

Acad. ȘTEFAN PASCU

In istoria poporului român, țărănimea a jucat, vreme de secole și milenii, un rol fundamental. Prin munca ei, a făcut să rodească pămîntul. Oamenii luați de la coarnele plugului au apărut țara și, apărînd țara, au apărut însăși ființa neamului, de atîtea ori în curgerea vremii. Țăranii și-au legat indestructibil destinul de glie, de țară, înclt norii amenințători nu i-au înspăimîntat, furtunile nu i-au alungat, vitregiile vremurilor și răutatea oamenilor nu i-au dezrădăcinat. Au rămas drepti, îndrăzneți, viteji și temerari în bătaia furtunilor, înfruntînd urgiile, apărîndu-și pămîntul strămoșesc, datinile și libertatea. Țărănimea a fost „atît forța socială principală a dezvoltării economice și sociale, cît și factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul român a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei,

a dreptului sacru de a trăi liber”. Se cuprinde în această judecată — limpede formulată și clar exprimată — din Programul Partidului Comunist Român un adevăr esențial pentru înțelegerea trecutului acestei puternice forțe, cît și, totodată, pentru întreaga încercătură de progres social pe care lumea satelor a reprezentat-o din cele mai vechi timpuri în istoria patriei.

Nu e întîmplător că numai în limba română dintre toate limbile europene, cuvîntul *oaste* vine din latinescul *hostis* (dușman; oastea fiind, așadar, apărătoare a țării de dușmani). Oastea țării, oastea populară cu rădăcini adînci în glie, cu datoria de a o apăra și a o transmite urmașilor lor, frumoasă, liberă, în veacul veacului. Oastea românilor *Valachorum multitudo innumerabilibus exercitus generalis* (nenumărata mulțime de ostasi

a românilor) alcătuită din plugari cu capete „pletoase”, boieri cu „coifuri lucitoare”, călăreți cu „scările de lemn”, păduri de lănci scinteietoare și sulțe vijelioase, minuite cu pricepere de cei ce-au învățat să lupte din școala vieții și nu din cărți savante.

Să ne amintim și de astă dată și să nu uităm niciodată că țărănimea a fost aceea care a apărat țara la Posada și Hindău, la Rovine și Vaslui, la Roșcani și Călugăreni și în alte multe locuri memorabile, de pioasă și îmbărbătătoare aducere aminte. Oastea cea mare, oastea de țară a lui Basarab și a lui Bogdan, a lui Mircea cel Bătrîn și Mare și a lui Iancu de Hunedoara, a lui Vlad Tepeș și Ștefan cel Mare, a lui Ioan Vodă cel Viteaz și Mihai Viteazul și a multor altor voievozi care ne-au ilustrat istoria, din țărani era formată. Și tot țărani erau dorobanții și roșiorii, care au conștințat la Grivița și Plevna, Vidin și Smirndan independența României. Și tot țărani eroii de la Mărăști, Mărășești, Oituz. După cum masele de țărani români, veniți din toate colțurile Transilvaniei au conștințat, alături de ceilalți reprezentanți ai întregii societăți românești, voința unanimă de unire, de făurire a statului național unitar.

Tărani s-au jertfit de asemenea în numeroase răcoale și revoluții, transformându-și pașnicele unelte agricole în arme îndreptate împotriva nemiloșilor exploatare. Și deoarece exploatarea și oprirea au avut un caracter continuu, neîntreruptă a fost și lupta țăranilor. Sub diferite forme, de la împotrivirea față de satisfacerea obligațiilor feudale, la fugă, haiducie și mai cu seamă la răcoale.

Între care, cea de la Boblna, de acum 550 ani (1437) are o semnificație majoră. Căci numele Boblna nu evocă în primul rînd deallat aflat pe hotarul comunei Olpre de atunci, al comunei Boblna de azi, la o depărtare de vreo 14 km spre sud-vest de orașul Dej, înalt de 695 m, ci marea ridicare a țărânimii române și maghiare din Transilvania. Din perspectiva istorică a celor cinci veacuri și jumătate, Boblna apare ca un pisc al verilor și năzuințelor țărânimii transilvănene, o culme a luptelor acesteia pentru libertate, dreptate și o viață omenească.

Boblna a fost cea dintii ridicare a țărânimii oprise din țara noastră, cea dintii confruntare dîră între muncă și trîndăvie, între dreptate și nedreptate. A fost cea dintii lovitură zguduitoare dată rînduiei feudale. Ca niciodată pînă atunci, țărâimea dintr-o mare parte a Transilvaniei, lucrătorii de la ocne și mine, orășenimea mijlocie și săracă din teritoriile cuprinse de răcoala și-au unit puterile împotriva opresorilor lor. Prin puterea luptătoare a răsculaților, prin gradul lor de organizare, prin numărul mare de participanți, prin aria largă de extindere și mai cu seamă prin programul și finalitatea revendicărilor (ușurarea sensibilă a îndatoririlor fiscale, feudale și bisericilești, dreptul de liberă strămutare a țăranilor iobagi, adunarea obștească

anuală a reprezentanților țăranilor și orășenilor) răcoala a urmărit subminarea temelilor relațiilor feudale existente în Transilvania acelei vremi, căpătînd aspectul unui război țărănesc (*guerre rusticoorum, bellum rusticoorum*) integrîndu-se în rîndul marilor răcoale medievale europene: Jacqueria franceză din 1358, răcoala țărânimii engleze din 1381, războiul hussit între 1419-1434, răcoala, de asemenea transilvăneană, din 1514, războiul țărănesc german din 1525-1526.

La cîteva secole de la Boblna, una din cele mai puternice ridicări la luptă ale țărânimii împotriva nedreptății și împilării, avea să fie marea răcoala din 1907. Răscolitoarea poezie a „poetului țărânimii” George Coșbuc, *Noi vrem pămînt*, a fost considerată de oficialitate — și nu fără îndreptățire — ațîțătoare la răcoala. Dar răcoala a izbucnit pentru că realitățile sociale și economice din România acelei vremi impuneau o ridicare la luptă. Mare era mizeria și grea era exploatarea țărânimii la începutul secolului XX; de o parte, cei care munciau pămîntul duceau o viață mizeră; de cealaltă parte, moșierimea trîndavă și arendașimea lacomă beneficiau de toate avantajele.

Pe deplin explicabilă, în această situație, îndrăzneala țărânimii de a înainta plîngerii oficialității, prevestind în cuvinte precum acestea răcoala: „Sîntem veșnic nedreptății și nu avem cui ne plînge, toți sînt cu ei [cu moșierii și arendașii] și nimeni cu noi. Nu mai putem suferi”. „Răcoala din 1907 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu a fost o înfîmțare, ci rezultatul creșterii conștiinței țărânimii noastre, a selei ei străvechi de libertate și o viață mai bună. Răcoala a fost consecința unui regim ce se cerea înlăturat odată pentru toldeama. Răcoala din 1907 a fost semnalul ridicării țărânimii românești la luptă, alături de clasa muncitoare, de forțele progresiste ale societății, pentru răsturnarea vechii orînduiri, pentru crearea orînduirii celor ce muncesc în țara noastră”.

Curajul cu care țărâimea s-a ridicat împotriva nedreptăților, a asupririi și exploatării, vitejia exemplară a țăranilor români, luați de la plug pentru a deveni eroi, apărîndu-și țara, au umplut de admirație pe toți marii oameni de cultură: scriitori și artiști, istorici și publiciști, le-au închinat imn de glorie.

In istoria sa — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — țăranul român a arătat nu odată că este capabil să înfăptuiască minuni”, relevînd astfel izvorul marilor virtuți patriotice care urcă de-a lungul vremurilor ca o coloană nesfîrșită spre înălțimi. Și nici nu se putea altfel! Căci țăran înseamnă locuitor al țării, iar numele țării derivă din cuvîntul *terra*, care înseamnă și pămînt și țară și țarină: țară-țarină-țărani! Dar nu orice pămînt, ci pămîntul-mamă, *terra-mater*, pămîntul înfrățit cu oamenii pămîntului și aceștia cu pămîntul, pentru a forma o țară. Cuvinte pe care

limba română le-a păstrat cu sfințenie, ca pe o moștenire de mare preț, înobilindu-le înțelesul prin dragoste nemărginită.

De mii de ani, pământul a însemnat baza existenței colectivității umane: gîni, triburi, popoare, națiuni. Conștiința pămîntului ca rost al vieții a creat modele de gîndire în plinătate adînc în mentalitatea și civilizația popoarelor. În gîndirea poporului român pămîntul — țara pe care o locuia și o locuiește și în același timp țara pe care o lucra din moștrămôși — a reprezentat întotdeauna una din entitățile esențiale ale existenței omului. De aceea dragostea față de țară și țarina sa este și va fi una din caracteristicile definitorii fundamentale ale concepției de viață a poporului român. Pămîntul a generat numeroase obiceiuri și datini pe care românii le-au păstrat neabătut de-a lungul secolelor și milenilor, sprijin și temel moral în cele mai grele împrejurări: „aici ne-am născut”, „aici ne e vatra”, „aici ne e leagănul”. Sînt temeiuri ale durabilității și permanenței pe care s-a clădit o întreagă istorie. Amestec de cuvinte dace și romane, deoarece s-au amestecat popoarele, așa cum spunea înțeleptul cronicar de la începutul secolului XIX Naum Rămniceanu: dacia s-au romanizat, romanii s-au dacizat, de la romani ne-a rămas limba, de la daci și singele și limba, în parte. S-au amestecat limbile pentru a avea un nou popor, sinteza celor două, poporul român.

Popor ce a rămas indestructibil legat de țerra, pămînt, țarină, țară, *Țara Românească*, o permanență și o prezență cu rol de mare importanță nu numai în sine, ci și pentru sine, de mare importanță pentru ființa neamului românesc și apărarea multora altora în curgerea secolelor.

Principală producătoare de bunuri materiale și forța cea mai însemnată vreme de multe secole în lupta pentru libertate, pentru dăinuirea patriei și a poporului, a limbii strămoșești și a tradițiilor, țărănimea nu a beneficiat însă decît arareori de rodul muncii și luptei sale. Acest drept nu a fost cucerit definitiv decît o dată cu Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 august 1944, la care țărănimea a luat parte activă, alături și sub conducerea clasei muncitoare — fiind aliata ei cea mai de nădejde — avînd în frunte Partidul Communist Român — singura forță politică profund interesată în transformarea radicală, revoluționară a țării și, totodată, capabilă să înfăptuiască această prefacere a societății.

Revoluția socialistă — operă care a cuprins cu entuziasm întreg poporul — a impus, odată cu industrializarea socialistă, organizarea pe baze noi și a agriculturii, a vieții satului. Acest proces revoluționar, atît de amplu și complex — început în 1949 și încheiat acum 25 ani, în primăvara lui 1962, a necesitat o uriașă activitate din partea partidului, a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii. A fost nevoie de multă stăruință, de tena-

citate, pentru a convinge țărănimea de superioritatea agriculturii socialiste. Au trebuit depuse mari eforturi pentru a se asigura tehnica și celelalte condiții materiale fără de care nu se putea face acest hotărîtor salt.

Îndeplinind munci de răspundere în conducerea partidului și statului, în toată această perioadă de istorică acțiune în rîndul țărânimii — atît de doritoare de înnoiri și, totodată, atît de adînc păstrătoare de tradiții și mentalități — s-a aflat mereu în mijlocul oamenilor muncii de la sate tovarășul Nicolae Ceaușescu. Revoluționar și patriot înflăcărat, cunoscător al vieții și firii țărănilor și, totodată, cu înalta conștiință a răspunderii pentru destinul lor, pentru destinul întregii patrii, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat întotdeauna acolo unde a fost mai greu, unde s-a cerut o mai înțeleaptă apreciere a situațiilor, o directă cale de comunicare sufletească, o putere sigură de convingere, acolo unde era o mai mare nevoie de a se netezi, cu argumentele vieții, drumul înțelegerii pe care pornise țărănimea.

Evocînd uriașa muncă a partidului la sate, marea transformare revoluționară înfăptuită între 1949-1962, președintele Nicolae Ceaușescu spunea: „Transformarea socialistă a satului a necesitat o perioadă îndelungată, timp de aproape 14 ani. În toată această perioadă s-a desfășurat o intensă muncă economică, politică, organizatorică, de explicare și demonstrare prin fapte a marilor avantaje și a superiorității agriculturii cooperatiste. Țărănimea s-a convins din proprie experiență că numai pe această cale se poate realiza o agricultură modernă, de înaltă productivitate, se pot crea condiții pentru creșterea veniturilor sale, pentru făurirea bunăstării generale.

Un rol însemnat în convingerea țărânimii de a pași pe calea cooperatistă l-au avut rezultatele obținute de întreprinderile agricole de stat, precum și realizările dobîndite de cooperativele agricole de producție, create încă din 1949.

În 1962 s-a încheiat cooperativizarea. Aceasta a marcat victoria deplină a revoluției agrare socialiste, a organizării agriculturii românești pe baze socialiste, de stat și cooperatiste, deschizînd, totodată, calea trecerii într-o etapă nouă, superioară, a soluționării problemei agrare, a asigurării unui progres rapid al producției agricole și ridicării nivelului de trai al țărânimii”.

Incheierea cooperativizării agriculturii s-a înscris ca un moment de importanță istorică în viața satului românesc, a întregii țări, marcînd o etapă decisivă în cadrul procesului de făurire a societății socialiste în România. Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în relațiile de producție din agricultură, a eliberat pentru totdeauna de povara exploatații masele țărânești. Țărâni și-au văzut îndeplinite, astfel, aspirațiile pentru care au luptat și au dat jertfe timp de secole, de a trăi liberi, de a fi pe deplin stăpîni pe roadele muncii lor. Țărănimea s-a transformat într-o clasă nouă, omogenă, animată de interese și aspirații

comune, participantă activă, alături de clasa muncitoare, de intelectualitate, de întregul popor la opera de făurire a noii ordini sociale.

Păşind pe făgaşul unei dezvoltări dinamice, agricultura, satul românesc au cunoscut, în anii care au trecut de la încheierea cooperativizării, transformări profunde, radicale. Această realitate se vedeşte în producţiile crescînde pe care le obţin oamenii ogoarelor, anul 1986 marcînd cea mai mare recoltă de cereale din întreaga istorie a României. Se vedeşte în noua înfăţişare a satelor româneşti, în modul demn de muncă şi viaţă al ţăranilor, în cumpănirea şi chibzuinţa cu care participă la rostuirea treburilor obşteii din care fac parte, la dezbaterile marilor probleme ale ţării.

Cooperativizarea agriculturii a marcat încheierea întregului proces de transformare pe baze noi a economiei româneşti. „Totmai pe această bază — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, a proprietăţii socialiste de stat şi cooperatiste, am obţinut marile realizări în dezvoltarea forşelor de producţie, a industriei, agriculturii, ştiinţei, culturii, a întregii noastre activităţi. La toate acestea, agricultura, ţărănimea — care de-a lungul istoriei a avut întotdeauna un rol important în dezvoltarea patriei noastre — şi-au adus o contribuţie hotărîtoare. Trebuie să spunem, cu toată hotărîrea — bîzîndu-ne pe experienţa şi realităţile societăţii noastre — că fără realizarea unei dezvoltări unitare, pe baze socialiste, a întregii economii, deci şi a industriei şi agriculturii, nu am fi putut obţine marile realizări pe care le avem astăzi. Deci, fără organizarea agriculturii pe baze socialiste, de stat şi cooperatiste, nu am fi obţinut nici marile realizări din agricultură, dar nici remarcabilele înfăptuiri în dezvoltarea generală a patriei noastre”

Un rol hotărîtor în fundamentarea şi înfăptuirea politicii partidului pentru dezvoltarea agriculturii socialiste şi aşezarea ei pe temeiuri moderne, ca şi în înnoirea întregii ţări l-a avut Congresul IX al partidului. Inaugurînd o perioadă istorică nouă în dezvoltarea ţării, Congresul IX a situat agricultura pe locul ce i se cuvine, ca ramură de bază a economiei naţionale. În lumina tezei de esenţă revoluţionară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, referitoare la unitatea obiectivă, logică, în condiţiile economiei noastre româneşti, dintre industrie şi agricultură, „coloană vertebrală” a dezvoltării economice a României, Congresul IX şi celelalte congrese şi conferinţe naţionale desfăşurate în Epoca Nicolae Ceauşescu au elaborat orientări de mare deschidere şi un ansamblu de măsuri menite să pună în valoare marile potenţe ale agriculturii socialiste, energiile creatoare ale ţărănimii. Orientări şi măsuri care în etapa actuală se concretizează în obiectivul fundamental al agriculturii — realizarea noii revoluţii agrare, nou şi cuprinzător concept ce defineşte o strategie de largă perspectivă, vizînd transformări de esenţă calitativă în

toate sferile de activitate ale agriculturii. „Obiectivul fundamental în agricultură — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — îl reprezintă înfăptuirea noii revoluţii agrare, care presupune modernizarea şi reorganizarea pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, în vederea sporirii puternice a producţiei agricole vegetale şi animale, transformării a însuşi condiţiilor de muncă, de viaţă şi de gîndire ale ţărănimii. În acelaşi timp, noua revoluţie agrară presupune şi o reorganizare şi sistematizare generală a satelor, ridicarea nivelului general de cultură al ţărănimii, crearea premiselor necesare pentru a apropia tot mai mult condiţiile de muncă şi de viaţă de la sate de cele de la oraşe, pentru creşterea mai puternică a productivităţii şi eficienţei economice a întregii activităţi din agricultură”.

Se au deci în vedere creşterea producţiei, care trebuie să se situeze la cele mai înalte realizări, profilul localităţilor rurale, precum şi modul de viaţă al ţărănimii şi, mai ales, revoluţionarea conştiinţei tuturor celor implicaţi, într-un fel sau altul, în acest domeniu de activitate. Pentru că — arată secretarul general al partidului — „pînă la urmă oamenii, activitatea lor constituie factorul hotărîtor pentru realizarea noii revoluţii agrare”!

Această orientare de amplă perspectivă, ca şi întreg ansamblul de prefaceri revoluţionare realizate şi în domeniul agriculturii, în ultimul sfert de veac, poartă pecetea gîndirii creatoare, profund ştiinţifice a secretarului general al partidului. Proiectant, arhitect, constructor de excepţie al noii României, tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi-a legat indisolubil numele şi de organizarea agriculturii pe solide baze moderne, de atingerea în ultimii ani a marilor producţii, de marile schimbări înnoitoare petrecute în lumea satului. Conferirea celui dintîi titlu de „Erou al Noii Revoluţii Agrare” tovarăşului Nicolae Ceauşescu exprimă înalta stimă şi preţuire pentru contribuţia sa determinantă, creatoare la progresul multilateral al patriei, la politica de făurire a unei agriculturi moderne, intensive, de mare randament, care să-şi sporească tot mai mult contribuţia la progresul general al ţării.

Bogatele înfăptuiri obţinute în cei 25 ani de istorie care au trecut de la încheierea cooperativizării agriculturii dovedesc că drumul socialist pe care s-a înscris ţărănimea — drum istoriceşte scurt, dar bogat în împliniri — reprezintă singura cale posibilă de scoatere a satului din starea în care se găsea şi înscrierea lui pe traiectoria civilizaţiei şi progresului.

Laolaltă cu clasa muncitoare, cu întreg poporul, ţărănimea se afirmă cu întreg potenţialul ei creator în procesul de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltată. Fiii României de azi, ţară a muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor, strîns uniţi în jurul partidului, al secretarului său general, dăruiesc ţării prin muncă şi strădăni podoabe de preţ, spre înaintarea ei mereu mai sus şi spre fericirea celor ce o locuiesc şi o împodobesc cu florile socialismului biruitor. ■

DECEBAL ȘI EPOCA SA

ION POPESCU-PUȚURI

Încă cu mult înainte de formarea, cu peste 2050 ani în urmă, a statului dac centralizat și independent, de sub conducerea lui Burebista, pe teritoriul cunoscut în istorie sub denumirea de Dacia au apărut diferite formațiuni statale care s-au afirmat cu o viață materială și spirituală avansată. Tezaurul de la Hinova¹ cuprinzând o mare cantitate de obiecte de aur de excepțională valoare artistică, aflate în diferite faze de prelucrare, identificat în urmă cu câțiva ani și datînd de peste douăsprezece secole înaintea erei noastre, contemporan cu evenimentele descrise în poemele homerice și cu circa 500 ani înaintea fondării Romei, ca și alte numeroase și valoroase descoperiri, constituie mărturiile de netăgăduit ale înaltului

nivel de civilizație făurită pe aceste meleaguri din cele mai vechi timpuri.

Pe baza faptelor istorice, a mărturiilor arheologice, putem afirma — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România — că „poporul nostru s-a plămădit de-a lungul mileniilor în spațiul carpato-dunărean, că fiecare metru de pământ și fiecare piatră sînt stropite cu sudoarea și singele moșilor și strămoșilor noștri. În cele mai grele timpuri, înaintașii nu și-au părăsit pămîntul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpurile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintii pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă“.

Cultivîndu-și pămîntul, îngrijind turmele de animale, îndeletnicindu-se cu meșteșugurile, strămoșii noștri înțelegeau să trăiască în pace și bună vecinătate cu alte popoare, întreținînd cu ele relații de colaborare, economice, politice și culturale, dar împotrivindu-se cu îndrăjire ori de cîte ori oștiri străine le amenințau hotarele. Intrați în conștiința lumii cu titlul de „cei mai drepți și cei mai viteji“, dintre traci, geto-dacii și-au afirmat cu vigoare aspirația de libertate, oferind urmașilor una din cele mai tulburătoare pilde de eroism, trăsătură ce constituie o latură de seamă a educației patriotice. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să fie cunoscute în mod aprofundat trecutul îndepărtat de milenii al poporului nostru, eroismul cu care el a știut să înfrunte vicisitudinile istorice, greutățile și adversitățile de tot felul și să-și păstreze ființa națională, să-și apere dreptul la libertate și neamul. Marile jertfe date de înaintași în această bătălie necurmată

pentru a trăi în lume în mod demn, pentru a-și făuri o viață mai bună, pentru a fi stăpîn în propria sa țară constituie un element de profundă mîndrie națională precum și o înaltă obligație de conștiință pentru toți cetățenii patriei noastre socialiste, pentru întregul nostru tineret“. Secretarul general al Partidului Comunist Român, citînd inspiratele versuri atribuite de poetul George Coșbuc regelui Decebal: „Din zei de-am fi scoborîtori, / C-o moarte tot sîntem datori / Dar nu-i totuna leu să mori / Ori ciine-nlănțuit“, arată că ele exprimă deosebit de sugestiv spiritul în care străbunii noștri au înțeles să-și ducă viața pe aceste meleaguri, să-și faurească soarta, și în același timp, arată „generațiilor de astăzi și de totdeauna datoria pe care o au de a lupta neobosit pentru a asigura patriei noastre un loc de cînte în rîndul națiunilor libere, pentru a trăi ca leii și a nu fi niciodată înlănțuiți“.

Un asemenea moment de înălțătoare viteză, de voință nestrămutată de a trăi liberi și independenți au dovedit geto-dacii în epoca statului

dac centralizat și independent, perioadă de puternică înflorire economico-socială, ridicați la un înalt grad în timpul lui Burebista și mai apoi al lui Decebal.

După cum se știe, în această perioadă la hotarul dunărean a apărut un nou vecin: Imperiul roman. Între statul dac și Imperiul roman au existat strîmse și îndelungate legături, în cele mai diferite domenii. Ca urmare însă a politicii de expansiune duse de împărații de la Roma, între cele două state s-au născut conflicte, au izbucnit războaie. Perioada scursă între domnia lui Burebista și aceea a lui Decebal a consemnat o continuă creștere a primejdiei romane.

Atunci cînd Dunărea a devenit hotăr, Imperiul roman întinzîndu-se pînă pe malul drept al Cazanelor, tronul regatului dac a fost încredințat marelui rege Decebal, „eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței“, cum îl caracterizează secretarul general al partidului.

¹ Magazin istoric, nr. 6/1981.

Dirzenia cu care dacii și-au apărât glia este pregnant oglindită în scenele de pe Columna traiană — autentică „cronică în piatră” a înfruntărilor daco-romane. Marele rege-erou Decebal (al cărui chip, sculptat — din imaginea de mai sus — se păstrează la Muzeul Ermitaj din Leningrad) a reprezentat în istoria românilor un simbol al năzuinței spre libertate

Descendent din vechea familie domnitoare a geto-dacilor, fiul lui Scoriol, menționat de istoricul Iordanes sub numele de Coryllus, rege „care a condus timp de 40 de ani popoarele sale în Dacia” (28-68 e.n.), Decebal a urcat pe tronul Daciei în anul 87 e.n. În acel an regele Duras i-a încredințat conducerea, socotindu-l cel mai viteaz și cel mai capabil pentru a se opune romanilor, care amenințau, din nou, granița sudică.

Din reprezentările artistice ale marelui rege dac pe Columna de la Roma, toate înfățișând momente de seamă din timpul războaielor de apărare purtate de poporul dac în fața cotropitorilor romani, Decebal apare ca un distins nobil pileat, cu o față osoasă și energică, cu nasul puternic, purtând barba și părul după moda dacilor, o înfățișare ce degajă o perfectă stăpânire de sine și deosebită siguranță, o privire energică și pătrunzătoare.

Dio Cassius în *Istoria* sa îl descrie pe Decebal ca „foarte priceput la planurile de răz-

boi și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbînda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrîngere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani”.

Evenimentele au confirmat pe deplin justetea alegerii lui Decebal în fruntea regatului dac. Sub conducerea viteazului rege, dacii au zdrobit armata condusă de comandantul gărzii de pretorieni, Cornelius Fuscus, și au întreprins o serie de incursiuni dincolo de Dunăre, nimicind nu o dată importante unități militare romane. Victoriile obținute de regele geto-dac au făcut Senatul roman să-l declare dușmanul cel mai periculos. Venit la Dunăre, dar temîndu-se să intre în luptă, împăratul Domițian a grăbit încheierea unei păci prin care Imperiul roman se obliga la plata periodică a unor importante stipendii (sume de bani), precum și trimiterea de spe-

cialiști în ridicarea de fortificații și în instruirea armatei.

Pacea nefavorabilă încheiată de Domițian a stîrnit vii reacții în cercurile aristocrației de la Roma. După minuțioase pregătiri, noul împărat, Traian (98-117 e.n.) a decis suprimarea pe orice căi a puterii statale a geto-dacilor, stavilă deosebit de puternică în calea ofensivei imperiale romane. Pentru a-și aduce planul la îndeplinire, Traian a trebuit să înfrunte vitejia și disciplina poporului dac condus cu energie și istețime de Decebal în două lungi și pustiitoare războaie. De asemenea, armata romană s-a confruntat cu asprele condiții geografice ale teatrului de război din munții Daciei, unde se aflau puternicele fortificații grupate în jurul Sarmizegetusei, cu ansamblul ei de sanctuare, adevărată inimă a statului dac. Regele Decebal, departe de a aștepta pasiv primejdia, a inițiat planuri de o amplă concepție, care prin mișcări abile și cutezătoare erau menite să înfrîngă forțele cotropitoare romane. În primul rînd, el și-a întărit forțele mi-

litare, adunînd sub arme poporul dac din întreg cuprinsul țării; a inițiat, de asemenea, ample lucrări la cetăți, transformînd masivul de munți din jurul Sarmizegetusei într-un formidabil sistem de fortificații, menit să facă din capitala Daciei un centru inexpugnabil.

Dacia a constituit nu numai baza puterii dacice, dar și centrul de raliere a diferitelor popoare vecine cu Imperiul roman care se vedeau și ele amenințate de politica lui expansionistă. Iazigii, sarmații, roxolanii, amadocii, albucenii, burii, marcomanii, quazii, costobocii, pefiții, ciagii, saldenzii și alte neamuri învecinate s-au adunat alături de armata regelui dac pentru a-și apăra, la rîndul lor, libertatea.

Confruntarea dintre armatele romane, războindu-se „pentru stăpînire și avere”, și cele dacice, luptînd „pentru libertate și patrie” (cum consemna un contemporan al evenimentelor, istoricul grec Dion Chrysostomos) a fost aprigă. Dîrzenia cu care dacii și-au apărât țara a stîrnit uimirea contemporanilor. Scenele de luptă de pe Columna, numele celor aproape 4 000 ostași romani înscrise pe altarul de la Adamclisi stau mărturie a grelelor pierderi suferite de armatele romane. Multă vreme soarta întîiului război, din anii 101-102 e.n. a stat în cumpănă, căci, printr-o soluție tactică și strategică demnă de un mare comandant de oști, Decebal a reușit să mute cîmpul de luptă la sud de Dunăre¹. Superioritatea numerică și în armament a romanilor, ca și dezghețarea neașteptată a apelor Dunării (care a îngreunat

mișcările trupelor geto-dacice) au înclinat în cele din urmă balanța victoriei în tăbăra romană. Luptele au fost însă atît de crunte, armata romană atît de istovită, încît nu și-a putut fructifica victoria, a-cestă primă etapă a războiului încheindu-se cu o pace vremelnică. Îndată după încheierea păcii (102 e.n.), Decebal a început pregătirile pentru înfruntarea decisivă. A refăcut cetățile și fortificațiile, a restabilit alianțele cu alte popoare, amenințate de expansiunea romană. Dintre relatările a istoricului roman Pliniu cel Tânăr aflăm că o solie a regelui Decebal a ajuns la curtea lui Pacorus II, regele parților, care, în Orient, erau cei mai înverșunați adversari ai romanilor. În semn de recunoaștere a alianței dintre Pacorus și Decebal, solul purta asupra sa o gemă cu efigia regelui part.

Cel de-al doilea război de apărare al dacilor (105-106 e.n.) purtat cu înverșunare din ambele părți, a evidențiat vitejia, curajul și demnitatea cu care dacii și-au apărât, pînă la capăt, libertatea, îndreptățind aprecierea pe care i-au dat-o istoricii de cel mai de seamă război al vremii. Rînd pe rînd, după lupte înverșunate, romanii au izbutit cu prețul a mari sacrificii să cucerească fortificațiile geto-dacice din Munții Orăștiei, ajungînd sub zidurile Sarmizegetusei. După un asediu prelungit, Decebal și o ceată de nobili, au izbutit să se strecoare printre rîndurile romane pe poteci dosnice, cu intenția de a aprinde, în alte părți ale Daciei, noi focare de apărare împotriva cîmpitorilor. Cavaleria romană a izbutit însă să-i taie calea. Înconjurat de dușmani și prețind mai mult libertatea, al cărei simbol devenise, decît propria viață, Decebal a preferat să-și curme zilele cu pumnalul său curb, pentru a nu cădea prizonier în minile dușmanilor.

Crîncenile înclăstări armate din 101-102 și 105-106 e.n. au reliefat cu putere voința fermă a dacilor de a-și păstra neatințarea și libertatea, de a ține piept celei mai puternice forțe militare pe care a cunoscut-o antichitatea. „Iubirea de țară a dacilor — remarcă

istoricul A.D. Xenopol — răscolește în inimă cele mai puternice mișcări”.

Setea de libertate a dacilor s-a evidențiat însă cu putere și în anii de exercitare a dominației romane, atît prin puternice răscoale ale populației provinciei, cît și prin necontenite atacuri ale dacilor liberi. Dacă Dacia a fost ultimul stat transformat parțial în provincie romană, acest teritoriu a fost și cel dinții care și-a recăpătat libertatea, semnificînd începutul decăderii imperiului.

În urma îndelungatelor războaie dintre daci și romani (durata lor însăși constituind o mărturie a forței și trăiniciei statului și poporului dac) a început o lungă perioadă de conviețuire, în care s-a accentuat împletirea civilizației dace și romane. „Păstrînd de la daci — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zburciumat și măreț destin istoric”.

În împrejurări grele, poporul român a rămas neclintit în vatra strămoșească, înfruntînd cu eroism toate năvălirile, toate cîmpirurile vremelnice, păstrîndu-și existența, contribuind prin aceasta la menținerea și afirmarea ființei sale naționale, găsind în istorie, în trecutul plin de glorioase fapte de vitejie, un puternic suport.

Cinstim marile evenimente ale istoriei multimilenare a neamului nostru, prețuim tradițiile înaintate de luptă și pe înaintășii noștri îndepărtați. „Facem aceasta — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — pentru a sublinia faptul că poporul român are adînci rădăcini pe aceste meleaguri și că, în veci de veci, el va asigura civilizația, propria fericire, comunismul pe aceste meleaguri”. ■

¹ „Izbinda acestui plan — remarcă, cu deplin temel, istoricul Ion Nestor — depindea în primul rînd de coordonarea punctuală a acțiunilor unor forțe eterogene, despărțite prin distanțe enorme, de disimularea intențiilor, de o îndemnată și persistentă dezinformare a împăratului roman și mai ales de prelungirea operațiilor militare din munți prin orice mijloc pînă la venirea iernii, cînd gerul uria pe de o parte să înlesnească armatelor aliate trecerea Dunării de Jos, pe de altă să imobilizeze flota romană de la Drobeta pentru a-și lipsi pe romani de unele manevre rapide pe linii interioare”.

INDEPENDENȚA —

sens și permanență

în istoria națională

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU

Poporul nostru are, indiscutabil, o experiență istorică exemplară și completă, știut fiind — așa cum se relevă în Programul P.C.R. — că a parcurs „de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal”. În cadrul acestei evoluții, apărarea și consolidarea independenței, suveranității și integrității vtrei străbune reprezintă trăsături predominante ale istoriei românești. Componente inseparabile ale aspirațiilor spre progres și o viață mai bună, independența și suveranitatea au impulsionat și au dat substanță tuturor înfăptuirilor ce au jalonat devenirea istorică a poporului român, caracterizînd astăzi — mai mult ca oricînd în decursul multimilenareii noastre istorii — inițiativele și acțiunile sale în contextul vieții politice internaționale.

Mileniile de viațuire românească neîntreruptă în spațiul carpato-danubiano-pontic, derularea faptelor istorice atestă că poporul nostru și-a manifestat, dintotdeauna, libertatea, unitatea, independența, pacea, vocația construcției, statornicia. Niciodată poporul român nu a tîns să se reverse în alte zone geografice, mai apropiate sau îndepărtate, locuite de alte popoare, sau să-și instituie, indiferent prin ce modalități și sub ce forme, dominația sa asupra altor popoare. Împrejurările istorice i-au impus însă, nu de puține ori, să se apere prin lupte grele, purtate secole de-a rîndul, împotriva valurilor de migratori sau a armatelor unor regate și imperii puternice, care, venite din cele patru zări, au căutat să cucerească și să-și adjucece prin forță teritoriul nostru de străveche locuire. Din aceste aprige confruntări, s-a născut o epopee eroică, a cărei substanță o constituie tocmai apărarea vtrei strămoșești, a patriei, a libertății, unității și independenței sale. Această luptă necurmată pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate și neafîrnare constituie, cum subliniază secretarul general al partidului, „trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale”.

Moștenirea marilor regi daci

De la relatarea lui Herodot asupra campaniei lui Darius I, regele Persiei — care, în anul 514 î.e.n., înaintînd cu o foarte numeroasă armată de-a lungul litoralului de vest al Pontului Euxin, a fost obligat

să lupte cu geții, hotărîți să-și apere libertatea, voința vie de a trăi liber, de a-și modela destinul potrivit propriei vrei, s-a relevat drept trăsătura fundamentală, definitorie a po-

Vibrant omagiu adus luptei înaintașilor pentru apărarea independenței și unității național-statale: Monumentul Independenței, inaugurat la 15 septembrie 1980, în municipiul Iași, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu

La Posada, românii conduși de Barsabab întemeietorul înfrîng oștile invadatoare ale lui Carol Robert

porului nostru, confirmată de întreaga sa evoluție ulterioară. Cu aproape două secole mai târziu (349 î.e.n.), tot o uniune de neamuri getice dintre Dunăre și Marea Neagră, avînd în frunte un „rex his-trianorum”, va lupta pentru apărarea teritoriului și libertății ei împotriva sciților conduși de Ateas. Cîțiva ani după aceea, în fața campaniei întreprinse de Alexandru cel Mare, în anul 335 î.e.n., la nordul Dunării, geții — 4 000 călăreți și 10 000 pedestrași — i-au opus o rezistență înversunată pe malul stîng al fluviului, determinîndu-l pe agresor să evite o angajare în adîncimea teritoriului acestora. Efectivele oștenilor geto-daci pun în evidență existența, în Cîmpia Română, a unei formațiuni politice foarte puternice, cu o populație densă și numeroasă, viguroasă din punct de vedere economic și bine organizată militar.

Geții din nordul gurilor Dunării s-au afirmat, de asemenea, în anul 326 î.e.n., în luptele purtate cu Zopyrion — unul din generali de frunte ai lui Alexandru Macedon —, care a întreprins o expediție împotriva Olbiei și a altor orașe grecești nord-pontice. La înapoiere, înainte de a trece Dunărea, oastea condusă de Zopyrion a fost interceptată de geți. Alegînd locul și momentul prielnic, aceștia au reușit să nimicească întreaga

armată macedoneană, estimată de izvoare la aproximativ 30 000 ostași, în toilul luptei găsindu-și moartea însuși generalul Zopyrion. La mai puțin de trei decenii, în anii 300 și 292 î.e.n., geto-dacii din Cîmpia Dunării, sub conducerea lui Dromichete, aplicînd tactica hărțuirii continue și a pămîntului pîrjolit, i-au înfrînt în două rînduri pe cotropitorii macedonenii, luînd prizonieri în prima campanie pe fiul regelui Lysimachos — Agathocles —, iar în a doua pe însuși regele.

Aceste prime momente din luptele înaintașilor noștri pun în evidență faptul că geto-dacii s-au afirmat în istorie ca un popor unitar și stabil, bine ancorat economic și politic pe ambele maluri ale Dunării, că ei au constituit o putere politică capabilă și îndejăuns de pregătită pentru a-și apăra glia și libertatea împotriva agresivității celor mai puternice armate ale antichității.

Începînd cu secolul I î.e.n., lumea geto-dacă a fost obligată să facă față politicii expansioniste a celei mai mari puteri militare a timpului — Roma. Drept consecință a evoluției interne obiective — politice, economice și sociale —, în acele momente de cumpănă pentru destinele poporului geto-dac, formațiunile politice din spațiul carpato-danubiano-pontic aflate sub presiunea uriașului pericol extern au cunoscut o accelerare a procesului de unificare și centralizare statală. Sub conducerea lui Burebista (c. 82-44 î.e.n.) — personalitate politică și militară de excepție a antichității — în jurul anului 70 î.e.n. a fost înființat statul dac centralizat și independent, care s-a impus lumii antice și conștiinței istorice ca una dintre cele mai înfloritoare creații politico-statale ale epocii. Statul lui Burebista își exercita suveranitatea asupra unui vast teritoriu — în vest, pînă la Dunărea de mijloc și Slovacia de azi, înspre nord atîngea Carpații Păduroși, la est ajungea la Olbia și cuprindea tînjutul dintre Dunăre și Marea Neagră în întregime, iar în sud era limitat de Munții Haemus (Balcani). Marele conducător al Daciei a stabilit relații ex-

terne și alianțe militare, statul său independent fiind o prezență activă în viața politică internațională a epocii.

Edificiul politico-statal condus de marele rege Burebista încorporează toate trăsăturile definitive organizării social-politice de nivel superior, la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic. Autoritatea statală, de creație și sorginte autohtonă, cuprîndea întregul teritoriu locuit de geto-daci. Această realitate a constituit punctul de plecare al unei tradiții neîntrerupte, care a devenit prezență permanentă în conștiința românească. În cele două milenii de istorie care au urmat, refacerea unității teritoriale la scara întregii Dacii antice avea să constituie idealul sacru al poporului român, pentru a căruia înfăptuire a desfășurat un amplu efort politic, diplomatic și militar.

Cel mai strălucit urmaș al lui Burebista a fost regele-erou Decebal (87-106 e.n.). În vremea sa, societatea și statul dac au atins un nou punct culminant al evoluției lor, ajungînd la un înalt nivel de dezvoltare și civilizație. Așa se explică faptul că poporul, statul și armata Daciei au putut să se confrunte de la egal la egal cu Imperiul roman, să-i provoace deseori înfrîngeri militare, cu profund ecou în epocă și în conștiința urmașilor. Crîncenele înclăștări daco-romane din anii 87, 88, 101-102 și 105-106 au demonstrat nestinsa sete de libertate și eroismul legendar al strămoșilor noștri, ridicați la luptă pentru apărarea vetrelor strămoșești. Cucerirea unei părți a Daciei și transformarea acesteia în provincie romană — concomitent, cealaltă parte a teritoriului strămoșesc fiind ca entitate de sine stătătoare a dacilor liberi — au pus în contact nemijlocit două civilizații distincte ale antichității. Civilizația dacilor includea îndeletniciri caracteristice traiului statornic: păstoritul desfășurat în spațiul de vîiețuire al dacilor, cultivarea pămîntului, construirea de locuințe, mărîritul, creșterea vitelor, tăbăcîritul, prelucrarea lemnului, pescuitul, vînatărea, mineri-

tul și prelucrarea metalelor, țesutul și împletitul fibrelor vegetale și al părului de animale, albinăritul, olăritul etc. Înfloritoare erau și artele, precum și ocupații de mare finețe și precizie practicate de către daci — muzica, medicina, astronomia etc. — edificatoare fiind în această privință mărturiile ale marilor istorici, precum Platon, Iordanes, Arrianus ș.a. O asemenea civilizație, împletită cu strălucita civilizație romană — într-un proces care își va pune pecetea asupra întregii evoluții a iluștrilor noștri înaintași — se caracteriza prin unitate și originalitate, prin valori care uimesc și azi. În timpul conviețuirii daco-romane, autohtonii au menținut și întărit între ei legături pe multiple planuri, iar limba latină a pătruns în administrația și armata romană în rîndul poporului autohton care locuia în străvechiul spațiu carpato-danubiano-pontic. Prin împletirea celor două mari civilizații antice — dacă și romană — și prin preluarea limbii latine de către daci s-a format poporul român acum două mii de ani. Întregul proces de dezvoltare a poporului român s-a caracterizat printr-o permanentă luptă pentru apărarea ființei sale, a unității și independenței sale, prin amplificarea eforturilor de apărare a teritoriilor și a fondului său etnic, lingvistic și cultural.

„Lung și greu — arăta președintele Republicii Socialiste România — a fost drumul străbătut de urmașii lui Burebista și ai lui Decebal, apoi și ai lui Traian. În luptele grele și în conviețuirea comună, timp de secole, a dărilor și a romanilor s-a plămădit un popor nou care a păstrat și dezvoltat însușirile și virtuțile cele mai bune ale înaintașilor săi.

În perioada marilor migrații ale popoarelor, pe meleagurile patriei noastre au venit și au poposit, pentru un timp mai scurt sau mai lung, diferite popoare. Urmașii dărilor și romanilor au trebuit să ducă lupte grele pentru a-și păstra ființa proprie, iar cu unele dintre popoarele ce s-au așezat în vecinătate, în diferite perioade, au conlucrat activ, ceea ce a avut o importanță deose-

bită atât pentru dezvoltarea poporului nostru, cât și pentru popoarele respective”.

Apărarea pămîntului străbun

Este cunoscut faptul că, în perioada de după retragerea oficialităților romane din Dacia, poporul rămas în masă pe vatra strămoșească s-a organizat în formațiuni proprii — „Romaniile populare”, în secolele IV-VIII, continuate apoi de cnezatele și voievodatele atestate documentar în secolele IX-XI, conduse de juzi, duci sau cnezi și voievozi¹. Conducătorii acestor formațiuni politice românești s-au preocupat de organizarea și conducerea internă, apărarea împotriva invaziilor străine, constituirea și dezvoltarea relațiilor cu formațiunile politice de același neam, vecine sau mai îndepărtate, precum și cu unele state, cum erau cele morav, bulgar sau bizantin, manifestându-se din ce în ce mai activ în viața politică din centrul și sud-estul Europei.

În perioada expansiunii năvălitorilor unguri asupra Transilvaniei, românii din acest teritoriu aveau o organizare statală încheagată și capabilă să facă față cotoptitorilor străini. Lupta organizată a românilor trăind în aria intracarpatică împotriva acestor năvălitori a îmbrăcat forme multiple și s-a întins pe mai multe secole. Confruntările sînt amintite pe larg și în cîntecele și baladele populare ungurești vechi, respectivele izvoare constituind ulterior surse de inspirație pentru cronică *Gesta Hungarorum* a notarului anonim al regelui Bela III. Cronică oferă o descriere amănunțită a luptelor care au avut loc între populația românească autohtonă din Transilvania și triburile ungurești. Românii din Transilvania și Banat, conduși de iluștrii voievozi Menumurut, Gelu și Glad, au dus lupte eroice și au opus în sec. X o dirză rezistență expansiunii triburilor ungare.

Bătălia de la Baia din 1485, moment semnificativ în epopeea luptei pentru apărarea independenței Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare

Spre sfîrșitul veacului XI și începutul celui următor, ungurii au reluat acțiunile expansioniste asupra Transilvaniei, acestea dîrînd pînă la începutul sec. XIII. Ei au întîmpinat însă o rezistență românească hotărîtă și, ca urmare, au avut de înfruntat multe dificultăți. De altfel, trebuie subliniat faptul că ungurii au pătruns în Transilvania numai pe unele direcții mai accesibile: pe valea Someșului și pe valea Mureșului. Alte zone din Transilvania au fost colonizate cu secui, sași și teutoni (ultimii, după scurtă vreme, au plecat în Prusia). Teritorii întinse — cum sînt cele din Maramureș, din Munții Apuseni, din depresiunea Hațegului și altele, în special localitățile rurale din aceste părți — au rămas în afara expansiunii sau colonizării ungare.

Faptul că românii, bine organizați politic și militar, au luptat eroic pentru apărarea pămîntului lor a fost relevant și de nobilimea ungără, care arăta în 1784, într-un memoriu adresat împăratului Iosif II, după înfrîngerea revoluției populare românești: „Părinții noștri, venind din Scitia, au cucerit cu arme victorioase și cu singele lor această scumpă patrie și după ce au supus și au făcut iobagi pe părinții românilor, care s-au revoltat azi asupra noastră, dinșii au domnit liniștiți peste ei, ținîn-

¹ Magazin istoric, nr. 5-9/1986.

Călugăreni, 1595: Mihai Viteazul și oștenii săi stăpânesc puhoitul otoman

du-i totdeauna într-o aspră disciplină, însă lăsându-le neatinse modul lor de viață”.

În ceea ce privește formațiunile politice românești de la sud și est de Carpați, atestate arheologic și documentar în sec. X și XI, evoluția și consolidarea acestora au fost strâns legate de o aprigă și permanentă luptă de rezistență împotriva ultimilor migratori de origine asiatică, tătarii.

Presiunea tătarilor a determinat o preocupare susținută a autohtonilor pentru găsirea formelor și mijloacelor de rezistență cele mai potrivite. Într-o atare situație, s-a manifestat din ce în ce mai pregnant decizia conducătorilor locali români de a se uni și de a-și consolida organizațiile politico-statale proprii, ca un instrument indisolubil de apărare a intereselor acestora și de intensificare a luptei de rezistență împotriva noilor invadatori. În acea epocă s-a impus, prin clarviziunea politică și prin înalte sale calități de conducător, voievodul Basarab I (c. 1310-1352). Sub conducerea sa, oastea română a reputat importante victorii asupra tătarilor, în anii 1324 și 1328. Ca urmare, voievodul și-a extins autoritatea asupra unor străvechi teritorii românești spre est, până în vecinătatea Chiliei, puternică cetate la gurile Dunării. Ținuturile românești de la nord de gurile Dunării pe

care Basarab I le-a eliberat și le-a unit cu Muntenia îi vor purta numele, fiind denumite Basarabia.

Aflată în plin proces de consolidare a structurilor sale statale, Țara Românească Muntenia s-a opus cu succes politicii expansioniste a curții de la Buda care, prin Carol Robert de Anjou, a încercat să-și instituie dominația la sud de Carpați Meridionali. În toamna anului 1330, armata ungară, sub conducerea regelui, a invadat teritoriul Munteniei. Campania s-a terminat însă cu un eșec total pentru oastea feudalilor unguri, zdrobită de români la Posada¹.

După victoria de la Posada, reușind să reziste cu succes tuturor presiunilor și agresiunilor întreprinse de regatul ungar, Țara Românească Muntenia și-a consolidat independența, întărindu-și continuu capacitatea de a riposta agresorilor și sporindu-și prestigiul internațional — condiții indispensabile dezvoltării ei ulterioare.

Printr-o amplă luptă de rezistență s-a format și s-a consolidat și cealaltă țară românească, Moldova, la est de Carpați. Ea s-a constituit ca stat independent prin unirea unor mici formațiuni, printr-o serie de acțiuni militare și politice similare cu cele care au avut loc în statul românesc de la sud de lanțul carpatic. Sub conducerea lui Bogdan I (1359-1365), Moldova și-a afirmat deschis independența, iar regalitatea ungară, care manifesta pretenții de dominație, a fost obligată să accepte, în cele din urmă, situația existentă, neavând capacitatea militară necesară pentru a-și impune suzeranitatea asupra voievodului dintre Carpați și Nistru, izbindu-se necontenit de împotrivirea victorioasă a acestuia, care își apăra dreptul legitim de a fi stăpîn în propria-i țară.

Între Dunăre și Marea Neagră, strămoșii noștri au avut de înfruntat dese agresiuni destabilizatoare ale populațiilor migratoare, precum și sistemele imixțiuni imperiale bizantine în treburile acestui străvechi ținut românesc. În

1086, Ana Comnena consemna existența la Dunărea de Jos a formațiunilor statale dobrogeene conduse de Tatu (Tatos), Sacea (Satza) și Sestlav; rezultă din scrierea Comnenei că românii dobrogeni aveau legături cu frații lor de dincolo de Dunăre. Imperiul Bizantin fiind în criză, aceste formațiuni statale prefeudale reprezentau singura autoritate, bine întemeiată, din Dobrogea și sînt nevoite, între anii 1088-1091, să se opună cu armele împotriva ostilor imperiale. Mai tirziu, Dobrotici și Ioancu (Ivancu) au consolidat — economic, politico-militar, cultural etc. — statul românesc dobrogean. În fața iminentei agresiuni otomane, pentru a nu fi transformat în pașalic, statul românilor dintre Dunăre și Marea Neagră s-a unit cu statul românilor de la sud de Carpați — mai puternic și cu mai mari sorți de izbîndă în fața expansiunii Porții.

Front comun al principatelor române

Constituirea statelor feudale românești a avut o mare însemnătate pentru organizarea mijloacelor de luptă împotriva expansiunii statelor vecine. Așezat într-o zonă geografică unde s-au înfruntat încă din antichitate interesele politice ale unor mari puteri — ceea ce a dus la existența unor granițe artificiale — poporul român a reușit, cu o mîină pe plug și cu alta pe sabie, adesea în condiții dramatice, cu o tenacitate uimitoare, să-și păstreze o personalitate distinctă, să-și păstreze ființa națională și continuitatea vieții de stat în decursul întregii epoci medievale.

De la mijlocul sec. XIV și-a făcut apariția în Balcani statul otoman, aflat în plină expansiune spre centrul Europei. Devenită forța politico-militară preponderentă în întreaga zonă politico-geografică din sud-estul Europei, Poarta otomană a transformat în pașalic sau și-a impus suzeranitatea asupra statelor din Balcani și, către finele sec. XIV, a ajuns pe linia Dunării, ame-

¹ Magazin istoric, nr. 12/1980.

nințind direct independența statelor românești.

Greul rezistenței antiotomane în aceste ultime decenii ale secolului XIV și în primele două ale celui următor a fost purtat de Țara Românească Muntenia sub domnia lui Mircea cel Mare (1386-1418)¹. Timp de 32 ani, prin organizarea unei acerbe rezistențe armate și promovarea unei abile diplomații, marele Mircea voievod a reușit să pună stavilă înaintării otomane la nordul Dunării și să apere independența țării. În ultimii ani ai domniei sale — când presiunea otomană a devenit foarte puternică, sultanul Mahomed I urmărind supunerea Munteniei — Mircea, lipsit de orice sprijin din afară, a fost nevoit să accepte plata unui tribut sau haraci, ca răscumpărare a păcii. Plata acestuia „nu atingea cituși de puțin drepturile suverane, căci tributul pe vremea aceea, ca și mai târziu, de altfel, nu însemna în dreptul gîntilor pierderea suveranității” (Al. Lapedatu).

Contemporan cu Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun (1400-1432) a marcat, prin lunga sa domnie în Moldova, o epocă nu numai de înflorire economică și culturală, ci și una de întărire a puterii militare și de consolidare a independenței țării românești de la est de Carpați. În timpul domniei lui Alexandru, Moldova a avut, în anul 1420, primul conflict militar cu otomanii, ajunși la frontiera sudică, de unde au fost respinși de armata domnitorului.

Experiența politică, diplomatică și militară din vremea domniilor lui Mircea cel Mare și Alexandru cel Bun a căpătat o nouă strălucire în evoluția politicii externe românești de apărare a libertății și independenței sub iluștrii domnitori și comandanți de oști Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș și Ștefan cel Mare. De altfel, caracteristic pentru secolele XIV și XV este preluarea succesivă, de către fiecare din cele trei principate române,

a rolului central în organizarea rezistenței militare împotriva ofensivei Imperiului otoman. Fie că au fost nevoiți să facă față planurilor expansioniste ale Ungariei și Poloniei, fie că au trebuit să înfrîngă agresiunile otomane, marii noștri voievozi au înțeles că nu pot să apere independența și integritatea țărilor lor fără concentrarea eforturilor întregului popor românesc. Atît Iancu de Hunedoara, cît și Vlad Tepeș și Ștefan cel Mare au depus eforturi pentru realizarea unui front comun al românilor. Lipsiți de sprijin extern în luptele antiotomane ce le duceau, domnitorii români au întărit alianța între țăările române, realizînd — în procesul luptei, pentru a bara primejdia ce venea din partea Porții — unirea eforturilor politice și militare ale întregului popor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Constituirea frontului comun antiotoman al principatelor române era o necesitate izvorâtă din imperativele politico-militare ale momentului și se fundamenta pe unitatea etnico-culturală și economică, pe aspirațiile și destinele comune ale tuturor locuitorilor pămîntului românesc.

Prin lupte acerbe, pline de sacrificii, ce demonstau neclintit hotărîrea de a apăra cu orice preț dreptul de a trăi liberi, românii au reușit să determine Imperiul otoman să renunțe la planul transformării țărilor române în pașalcuri. Acest fapt deosebit de semnificativ s-a petrecut într-o perioadă cînd Imperiul otoman își extinsese stăpînirea asupra întregii Peninsule Balcanice și a celei mai mari părți a Ungariei. Prin tratatele încheiate, denumite „capitulații”², Poarta otomană a recunoscut puterea domnitorilor români și dreptul țărilor lor de a se cîrmui liber, după legi și tocmiri proprii. În baza acestor tratate, nici Moldova, nici Muntenia și nici Transilvania nu au fost vreodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat autonomia în cadrul raporturilor de vasalitate, obis-

nuite în feudalism. Principalele române — Moldova, Muntenia și Transilvania — au ființat în continuare, cu hotare precis delimitate față de țăările vecine, cu instituții, organizare administrativă și vamală proprii, cu principii cîrmuitoari și viață social-politică și militară caracteristică, cu biserică proprie, strîns legată de stat, cu o viață culturală originală. „Pe cînd Grecia, Bulgaria, Serbia și alte state cădeau și deveneau pașalcuri turcești — remarcă Ion Heliade Rădulescu —, țăările române sta în sus, impunînd lancea și încheind tratate”.

Pentru menținerea acestui statut internațional, în sec. XVI, țăările române au fost nevoite să se angajeze în noi și înverșunate lupte. În ciuda dificultăților ce amenințau cu prăbușirea edificiului statal românesc, s-au găsit și folosit căile care să-i asigure durabilitatea în noile condiții create. În acest context, rezistența față de otomani și tendința firească spre realizarea unității politice a statelor românești au devenit, în sec. XVI, ca și în cel următor, de altfel, coordonatele politicii celor mai însemnați domni din cele trei țări. Beneficiind de condițiile favorabile oferite de dezvoltarea obiectivă a societății românești, Mihai a realizat prima unire a țărilor române — Muntenia, Transilvania și Moldova — într-un singur stat unitar, liber și independent, împlinind, pentru scurtă vreme (1599-1601), o aspirație a înaintașilor. Prin înfăptuirea lui, Mihai Viteazul a fixat poporului român țelul său politic major, a cărui realizare a devenit, după moartea eroului de la Călugăreni, preocuparea a tot ceea ce a fost înaintat în societatea românească. „Idea unirii țărilor românești — subliniază președintele Republicii Socialiste România —, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi uitate niciodată, pentru că ele sînt adînc împlinite în înseși singele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!” ■

^{1,2} Magazin istoric, nr. 8-10/1986; 3/1975.

FAPTELE ISTORICE

ANULEAZĂ TEORIILE REACȚIONARE

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

Este un adevăr incontestabil, atestat de glorioasa și multimilenara noastră istorie, că poporul român s-a impus în conștiința umanității prin înaltele sale trăsături și valori moral-politice: vocația de pace și colaborare, onenia și hărnicia, puterea de a înțelege și recunoaște legitimele aspirații ale altor popoare, respectul pentru creația istorică a tuturor națiunilor, bună-vecinătate și întrajutorare între toate popoarele lumii.

În contextul acestor realități, ne nimește și ne indignează apariția unor lucrări în care adevărurile de netăgăduit ale istoriei poporului român sînt denaturate, denigrate și falsificate în mod grosolan. Ca istoric pot să înțeleg diversitatea de opinii, punctele de vedere și păreri diferite, confruntările de idei asupra unor personalități sau evenimente istorice. Sarcina istoricilor este însă de a contribui la clarificarea lor pe baze științifice, în așa fel încît abordarea acestor probleme să ducă nu la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor.

Avînd vie în memorie experiența nefastă a trecutului nu prea îndepărtat, în care dominau teoriile revizioniste, revanșarde, dușmănoase față de poporul român și relațiile sale de bună-vecinătate, ne întrebăm ce rosturi se urmăresc prin recenta apariție, în Republica Populară Ungară, a lucrării *Istoria Transilvaniei*? Este vorba despre trei volume, însumînd circa 2 000 pagini, operă a unui colectiv de cercetători, avîndul ca redactor responsabil pe ministrul ungar al culturii Kőpeczi Béla. Și, precizăm, lucrarea a apărut în Editura Academiei de Științe Ungare și i s-a făcut o lansare zgomotoasă, de proporții fără precedent.

Toate aceste detalii nu fac însă altceva decît să ne sporească indignarea și revolta. Pentru că, încă din primele pagini, ne aflăm în fața unei lucrări care continuă preocupările vechii istoriografii ungare de orientare șovinistă și revizionistă. Pare straniu, dar prin tezele și concluziile ei fundamentale, lucrarea tipărită de Editura Academiei Ungare de Științe seamănă ca două picături de apă cu cele apărute cu multe decenii în urmă și care aveau drept țel denaturarea grosolană a isto-

riei Transilvaniei și, mplicit, a trecutului poporului român, vehiculînd idei pe cît de nocive pe atît de jignitoare față de țara noastră, contestînd deliberat integritatea teritorială a României.

In prezentarea tuturor problemelor fundamentale ale istoriei poporului român, autorii *Istoriei Transilvaniei* se situează la antipodul realității istorice, denaturînd și falsificînd adevărul istoric. Din primele capitole, consacrate istoriei străvechi, se desprinde clar intenția autorilor de a nega orice continuitate de locuire în Transilvania și, în general, în spațiul etnic românesc. Or, chiar și în epocile îndepărtate ale paleoliticului, neoliticului, bronzului și fierului, cînd au avut loc frecvente deplasări de populații, cercetările arheologice efectuate pe teritoriul României atestă existența permanentă a unei mase de băștinași, care n-a putut fi dislocată de valurile migratoare. Avînd ideea preconcepută de a face din spațiul geografic dacic un fel de „bulevard” al tuturor populațiilor care vin și pleacă, lăsîndu-l aproape gol și neapartinînd nimănui, autorii amintitei lucrări contestă de fapt vechimea și autohtonitatea elementului etnic geto-dac, organizarea lui statală în vremea regelui Burebista.

Și odată ajunși în acest punct, întîlnim și teza — devenită obsesie a istoriografiei ungare — cu privire la exterminarea dacilor de către romanii cuceritori și, deci, crearea, după retragerea armatei și administrației romane în sudul Dunării, a unui vid de locuire în nordul fluviului și mai ales în interiorul arcului carpatic. „În analiza depopulării [Daciei — n.n.] nu este indiferent — scriu autorii *Istoriei Transilvaniei* — nici faptul că tocmai partea centrală a țării lui Decebal [adică Transilvania — n.n.] a devenit provincie nouă. Era teritoriul a cărui populație a fost mai ales nimicită nu numai în război — care în mare parte s-a desfășurat, de asemenea, pe acest teritoriu — ci și pentru că aici dacii au rezistat pînă la sfîrșit, au rămas fideli lui Decebal pînă la cupa cu otrăvă. Romanii au masacrat, în primul rînd, populația acestei regiuni. ea a ajuns în sclavie sau s-a refugiat în fața cuceritorilor pe teritoriile neocupate”.

Pe aceeași linie a falsurilor, autorii neagă și romanizarea Daciei („Înlocuirea limbii, care reprezenta gradul cel mai înalt al romanizării, preluarea ca limbă maternă a latinei, nu pot fi demonstrate în Dacia și nici dezvoltarea istorică și socială nu le-a făcut posibile”), relansind vechea teorie neștiințifică a lui R. Roesler¹ despre originea sud-dunăreană a românilor. Ei plează procesul de formare a poporului român în exclusivitate în sudul Dunării, undeva în Munții Balcani, unde la 271 s-ar fi retras, odată cu armata și administrația romană, și toți coloniștii romani din Dacia. Acești autori admit concesiiv că s-ar fi putut „ca nu întreaga populație să fi părăsit provincia, deși nimic nu vine în sprijinul acestei posibilități. Oricum — se grăbesc ei să meargă mai departe cu denaturările —, pe baza celor arătate până acum, se poate afirma că numărul celor rămași a fost nesemnificativ”. În totală contradicție cu adevărul, ei afirmă că „cercetarea arheologică din Transilvania, veche de două sute de ani, nu a putut oferi până acum o dovadă certă a continuității populației «romane» din Dacia, care să poată fi luată în considerație”. Ca și în alte cazuri, observăm noi, aici nu este vorba de *existența* unor dovezi, ci de *dorința* (sau *interesul*), în orice caz de obiectivitatea, de a le accepta și a le lua în considerație. A le lua în considerație, însă, ar însemna o îndepărtare de slova „maestrului” Roesler. Or, autorii recente lucrări, depășindu-și în multe privințe înaintașul, reiau teoria vidului de populație daco-romană la nord de Dunăre tocmai pentru a prezenta Transilvania ca pe „o țară a tuturor și a nimănui”, un pământ pe care se succed goți, huni, gepizi, avari, slavi, bulgari, fără să fi existat nici măcar o urmă de populație autohtonă daco-romană și apoi românească.

Dar de ce atita zel pentru a goli de populație daco-romană fosta provincie romană Dacia și îndeosebi spațiul intracarpatic? Pentru că, în logica autorilor lucrării amintite, orice negare a evidenței, trebuie să facă loc unui fals. În timp ce spațiul dintre Carpați și Dunăre, afirmă ei, se afla sub stăpânirea primului țarat bulgar, în 894, „primul loc de descălecare a ungarilor a fost deci Transilvania. Drumul parcurs apoi de descălecarea a fost prin valea Mureșului și a Crișului Repede și poate prin trecătoarea Meseș, în direcția Cîmpiei Pannonice”. Adică exact invers decât s-au petrecut faptele. Se știe că în 896, triburile ungare au venit în Cîmpia Pannonică și au încercat să înainteze spre Apus, dar drumul lor a fost barat în această direcție; abia după aceea ele au început să efectueze incursiuni spre interiorul Transilvaniei. Și iată cum — printr-un simplu artificiu — Transilvania a devenit un străvechi „leagăn” al triburilor ungare, mai vechi decât Cîmpia Pannonică, unde se află statul ungar de azi. Autorii pretind că „înainte de începutul secolului al XIII-lea nu există dovezi nici istorice, nici arheologice, nici toponimice cu privire la existența populației române în

Transilvania”. Și pentru că Anonymus (notarul regelui Bela III), unul din cei mai vechi cronicari unguri, a înregistrat în opera sa eroica rezistență opusă în secolele IX-X de românii transilvăneni și bănățeni, sub conducerea șefilor lor militari și politici — Gelu, Glad, Menumorut — invaziei triburilor ungare, autorii îl supun unui aspru tratament de „desființare”, afirmând că „personajele romantice și luptele neînsemnate” descrise de el nu-și găsesc nici un fel de confirmare. Reamintim, este vorba despre opera unui cronicar ungar, care are însă un păcat de neiertat: a consemnat ceea ce istoricii de recredință nu vor să știe și să audă, existența unor formațiuni politice românești, autohtone, care s-au opus regilor unguri și i-au blocat în tendințele lor expansioniste spre spațiul românesc.

Readucînd în actualitate tot arsenalul adversarilor continuității românești la nord de Dunăre, autorii *Istoriei Transilvaniei*, deși nu fac altceva decât să neghe, să falsifice sau să ignore sursele istorice, vor să-și învâluie „opera” într-o aură „științifică”. Simulează precauția: „Trebuie să riscăm, totuși, ipoteza că apariția documentară relativ târzie a vlaho-românilor în Carpații Meridionali, cu trimitere înapoi cel mult pînă la 1210, nu înseamnă că ei efectiv nu au apărut aici doar cu puțin timp înainte”. Cînd anume? „Între 1150 și 1200”. Urmează apoi elementele întregii teorii, a venirii tîrzie a românilor din „patria lor sud-dunăreană”, mai întîi în Muntenia și Moldova, și, după aceea în Transilvania. „Venirea” românilor în Transilvania, aflăm de la aceiași autori, a fost favorizată de un șir întreg de calamități, ca, de pildă, invazia tătară din 1241 sau ciuma de la mijlocul sec. XIV! Această epidemie, zic ei, ar fi „decimat populația Ungariei” și în acest fel „a deschis românimii calea spre satele ungarilor și sașilor dispăruți. Stăpîni de pământ, care duceau lipsă de forță de muncă au colonizat în satele din Transilvania interioară, parțial sau în întregime depopulate românii care au fost mai puțin loviți de ciumă și care, oricum, se înmulțiseră la număr prin migrație permanentă”.

Și odată „nomadizată” ca mod de trai și „balcanizată” ca loc de obîrșie, românii sînt prezenți ca o populație primitivă, cu un nivel de dezvoltare inferior celorlalte etnii transilvănene; chiar și în sec. XVII, românii din Transilvania formau niște „colectivități, nelegate de pământ, migrînd liber cu animalele lor”.

În fața atîtor mistificări, falsuri și re-credință, ne punem o întrebare: de ce nu se spune măcar un singur cuvînt în cele aproape 2 000 pagini despre voievodatul transilvan ca formulă de organizare politico-administrativă a țării de sorginte pur românească? Pentru că ar fi fost greu să se explice existența unui element de suprastructură, atunci cînd îți dai silința să negi, să nu vezi o anumită structură. Pentru că obiectivul principal al autorilor lucrării nu a fost stabilirea adevărului istoric, ci „demonstrarea” unei

¹ Magazin istoric, nr. 8/1983.

teze preconcepute, cu vădită finalitate politică: absența românilor în Transilvania în perioada pătrunderii ungurilor în această regiune și contestarea, în acest fel, a drepturilor legitime ale poporului român asupra vetrei sale strămoșești.

Dar dacă pentru perioada veche și medie a autorii *Istoriei Transilvaniei* se refugiază într-o așa-zisă tăcere sau puținătate și imprecizie a surselor documentare, ce suze ar mai putea invoca pentru denaturările și falsurile grosolane comise în prezentarea și interpretarea unor momente mai recente din istoria poporului român?

De pildă, în toată această lucrare, nu se va găsi aproape nici o apreciere cit de cit obiectivă cu privire la strînsele relații politice, economice, militare și culturale dintre românii de o parte și de alta a Carpaților. Unitatea poporului român este constant negată, iar multiplele aspecte ale colaborării politice, economice și militare dintre cele trei țări române sînt eludate. Unirea realizată de Mihai Viteazul este prezentată într-un chip de-a dreptul revoltător. Marele voievod nu este altceva decît un „mercenar”, unealtă a împăratului Rudolf și un „necunosător” față de „binefăcătorii lui” Bathorești. I se contestă marelui voievod conștiința de neam: „Nu avem — afirmă autorii — nici o dată din care să reiasă că Mihai intenționa să dea un rol politic românimii transilvănene. Dimpotrivă. Așa cum a adus în Transilvania cîțiva credincioși munteni, în Muntenia a chemat secui și maghiari pentru ajutor în guvernare”. Deci măsurile luate de Mihai în favoarea țărănilor și a clerului român, ca și politica sa confesională, prin care intenționa clar să disloce, prin confesiune, formula lui „Unio trium nationum”, sînt pur și simplu negate, iar marelui voievod înfățișat ca un cuceritor brutal și sîngeros, oastea lui ca o adunătură hămesită, în goană după pradă. Imaginea luminoasă a uneia din cele mai de seamă personalități ale istoriei poporului român, care a plătit cu jertfa supremă actul unirii tuturor românilor, este pingărită de noroiul calomniei, deghizată în cercetare istorică.

Obsedați de ideea contestării caracterului românesc al Transilvaniei, autorii prezintă într-un mod cu totul deformat momentele cele mai importante ale luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni. Istoria anului revoluționar 1848, de exemplu, este nu numai deformată, dar și grav calomniată. În viziunea autorilor lucrării *Istoria Transilvaniei*, lupta românilor transilvăneni în împrejurările anului 1848 este, nici mai mult nici mai puțin, decît o acțiune contra-revoluționară, regiunea Munților Apuseni, unde Avram Iancu a condus eroica rezistență a românilor, fiind înfățișată ca un fel de Vendée¹ transilvană. În schimb, sînt total trecute sub tăcere gravele greșeli săvîrșite

în politica națională de către guvernul condus de Kossuth Lajos, iar hotărîrea Dietei din Cluj, din 30 mai 1848, de alipire samavolnică a Transilvaniei la Ungaria, caracterizată ca înfăptuind „unirea celor două patrii surori”. Conducătorii revoluției românești sînt aspru criticați și împovărați cu toate vinile: oameni cu concepții „confuze”, care au stîrnit „neîncredere externă” și au amenințat „armonia între națiuni”, provocînd „ruperea de realități”, etc., etc. În cadrul Adunării de la Blaj din mai 1848, afirmă aceiași autori, s-au manifestat tendințe contra-revoluționare, iar intelectualii români au ațîțat „ura religioasă și națională”.

Iar dacă Dieta de la Cluj din mai 1848 este privită cu atîta simpatie și „obiectivitate” științifică de către autorii lucrării, nu același lucru se petrece cu cea de la Sibiu, din 1860, ai cărei deputați majoritari erau românii. Ea este apreciată drept „unealta docilă a guvernului de la Viena”, iar delegații sibiieni la Viena drept „cerșetori” și „figuranții guvernului”.

Optica autorilor se schimbă însă în mod radical atunci cînd vorbesc despre evenimente care se vor petrece la doar cîțiva ani distanță: dualismul austro-ungar. Expresiile peiorative la adresa cercurilor guvernante din Viena dispar cu desăvîrșire. Actul de incorporare a Transilvaniei la Ungaria și politica de maghiarizare inițiată după instaurarea, în 1867, a dualismului austro-ungar sînt trecute, pur și simplu, cu vederea, reproșindu-li-se românilor (culmea fariseismului!) faptul că n-au știut să prețuiască „constituționalismul, precum și uniunea românilor din Transilvania cu cei din Ungaria, aducerea lor într-o singură tabără”. Ce-a însemnat în esență regimul dualist, am avut prilejul să arăt cititorilor *Magazinului istoric* în articolele publicate în nr. 3-4/1986, așa că nu voi mai insista asupra acestui moment cu urmări atît de grave pentru majoritatea populației transilvănene constituită din români și pentru soarta celorlalte naționalități asuprite grav de Ungaria.

În aceeași manieră mistificatoare, defăimătoare și jignitoare este prezentată mișcarea memorandistă, autorii respectivi vîzînd în ea o acțiune cu totul izolată, privită de contemporani ca o „cerșetorie de anticameră”. A folosi astăzi astfel de termeni este nu numai o insultă la adresa memoriei patrioților români; cei care o utilizează se identifică cu cei care i-au judecat și întemnițat pe memorandisti. Mai mult. Ea înseamnă a lansa încă un neadevăr, întrucît cauza memorandiștilor, mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania erau viu și favorabil comentate în Europa ultimului deceniu al secolului trecut.

Zadarnic vom căuta în cele 2 000 pagini ale recente *Istoriei a Transilvaniei* o analiză a constituirii națiunii, a problemei naționale, a drumului legitim al reintregirii statului național. În locul acesteia, întîlnim o imagine grav deformată a marilor evenimente din 1918.

¹ Referire la provincia franceză, unde în timpul Marii revoluții din 1789 s-au organizat puternice acțiuni contra-revoluționare.

Efortul și voința întregii națiuni române de a se uni și trăi în cadrele unui singur stat — statul național unitar — sînt minimalizate și etichetate drept o acțiune a „unui grup al burgheziei române din Arad”.

Tratatul de pace din anii 1919-1920 au dat recunoașterea internațională creării sau desăvîrșirii unității naționale a statelor și popoarelor din centrul și sud-estul Europei. În cadrul acestui amplu proces s-a înscris și lupta poporului român pentru desăvîrșirea statului său unitar-național. Această realitate este și ea grav denaturată în paginile recentei *Istории a Transilvaniei* publicată la Budapesta. Autorii ei pun sub semnul întrebării justetea sau oportunitatea constituirii unor state naționale, ceea ce înseamnă, în esență, a face apologia dominației și asupririi, a readuce în discuție teze și idei de reacționare vinturate odinioară și în prezent de ideologi și politicieni care neagă rolul revoluționar, progresist, al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Numai așa se explică faptul că, de exemplu, Tratatul din 4 iunie 1920 de la Trianon, care a consfințit pe plan internațional actul de voință al poporului român realizat în 1918, este prezentat și etichetat ca un tratat imperialist, nedrept. În schimb, în mod paradoxal, odiosul diktat fascist de la Viena, din 30 august 1940, prin care partea de nord-vest a țării a fost ruptă din trupul României, este înfățișat ca un act de dreptate istorică.

Nu ne-am propus să semnalăm aici întreaga listă de falsificări și denaturări pe care le conține voluminoasa lucrare editată anul trecut sub egida Academiei Ungare de Științe. Exemplele pe care le-am dat sînt cred semnificative pentru caracterul ei denigrator la adresa istoriei poporului român. Și dacă adăugăm aici și concluzia din finalul lucrării, o facem tocmai pentru a sublinia încă o dată cît de grav și tendențios este actual comis de grupul de istorici condus de Kőpeczi Béla. „Transilvania — susțin ei — este o entitate etnică și culturală deosebită în Europa centrală și răsăriteană și evoluția situației ei influențează dezvoltarea acestei regiuni”. Cu alte cuvinte, Transilvania nu este o parte componentă a statului român, a cărui suveranitate autorii, implicit, o limitează, apreciind că situația unei părți din teritoriul românesc „influențează dezvoltarea” unei întregi regiuni a Europei.

S lужеște o astfel de lucrare „prieteniei dintre cele două popoare”, cum declară redactorul ei responsabil? Nici vorbă! Prin orientarea ei politică, *Istoria Transilvaniei* este o lucrare gîndită și realizată în spirit revizionist și șovin, racordată perfect istoriografiei naționaliste ungare, ce încearcă să justifice tendința spre reînvierea unor structuri politice și teritoriale anacronice.

Există însă în această privință un element de consecvență. Ni se pare deosebit de semnificativ a-l menționa. În 1940, tot un colectiv de autori, între care și primul ministru ungare de atunci Teleki Pal, a tipărit, în germană și italiană, sub egida Societății ungare de istorie, volumul *Transilvania*, cu scopul de a convinge pe Hitler și Mussolini că Transilvania trebuia să revină Ungariei. În 1946, în timpul Conferinței de pace de la Paris, a apărut o nouă lucrare, în limba franceză, intitulată *Istoria Transilvaniei*, al cărei rost era să convingă, de astă dată, pe cei care îi înfruntaseră pe Hitler și Mussolini, că Transilvania aparține prin întreaga ei istorie Ungariei. Și la prima lucrare și la cea de-a doua, unul dintre autorii principali a fost Makkai László. Astăzi, același Makkai László, considerat în țara sa „specialist” în istoria Transilvaniei, apare fără nici un travesti în colectivul de autori ai ultimei *Istории a Transilvaniei* de sub egida Academiei Ungare de Științe. Makkai practică din nou, alături de alți colegi ai săi, meseria de denigrator al istoriei poporului român și nu de cercetător în slujba adevărului istoric, al relațiilor de bună-vecinătate dintre cele două țări. Este un adevărat „apostol” întîrziat al unui crez revizionist invalidat de istorie. Cine confruntă cele trei lucrări constată că tezele și ideile de bază sînt aceleași (uneori chiar și în formulări). Dar — ne întrebăm — de data aceasta pe cine vor să convingă acești autori că Transilvania este o „entitate etnică și culturală deosebită”?

Își închipuie ei că, ignorînd mărturiile documentare care infirmă tezele lor, aceste mărturii obiective încetează să mai existe? Cei drept, falsificatorii de azi s-au mai rafinat. Ei au renunțat la enormitățile pe care le înfîlneau în vechea istoriografie ungare (de genul românii au devenit majoritari în Transilvania grație regimului alimentar bazat pe lactate!), încercînd să-și strecoare propaganda printr-un ambalaj poleit cu calificativele cercetării „științifice”, „obiective”. Ceea ce numește și indignează este însă faptul că un astfel de produs a putut să apară sub egida Academiei Ungare de Științe. Cum a fost posibil ca o instituție menită să reprezinte cel mai înalt for de probitate științifică și etică profesională din țara vecină să-și dea girul unei lucrări complet străine de cele mai elementare norme ale științei și eticii, care ignoră, falsifică și denaturează fără scrupule cele mai evidente adevăruri, care reînvie calomnii și teze ce le creдем de mult și definitiv anulate de faptele istorice, vehiculînd idei nocive, periculoase, ce nu pot stîrni decît dispreț și minie, nu pot decît să dezbine, să creeze disensiuni și să învenineze atmosfera?

Lucrarea apărută în 1986 la Budapesta sub titlul *Istoria Transilvaniei* nu este altceva decît un exemplu grav al modului cum nu trebuie scrisă istoria. ■

CONVENȚIA DE LA BOBÎLNA

IOAN MOGA

Cine deschide Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj sau alte publicații istorice din deceniile patru și cinci ale secolului nostru nu poate să nu remarce prezența asiduă a numelui lui Ioan Moga (1902-1950) în rostirea istorică românească. Elev al lui Ioan Lupuș, săliștean, ca

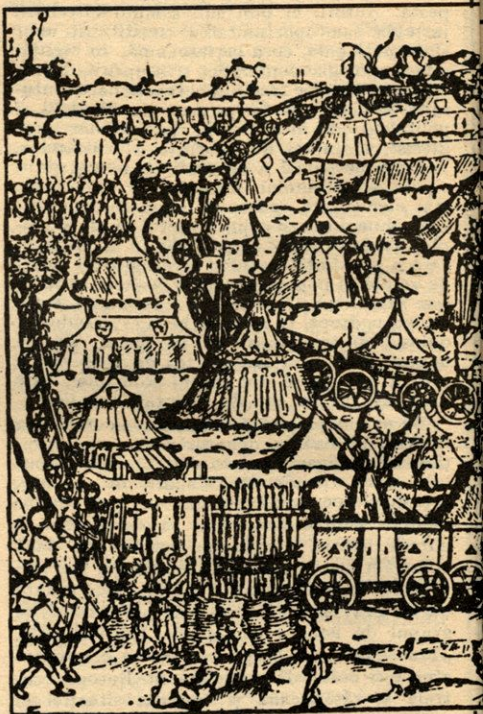
și profesorul său, și autor al unei istorii despre această vestită localitate din Mărginimea Sibiului, Ioan Moga s-a format ca istoric sub influența mentorului său și a lui Alexandru Lapedatu, ale cărui seminarii le-a urmărit, de asemenea, cu interes. Între 1926 și 1928 a pregătit la Roma lucrarea de doctorat (Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul secolului al XVII-lea), temeinic studiu comparatist, ce a certificat calitățile viitorului istoric.

Activitatea sa științifică și didactică — Ioan Moga a fost profesor la catedra de istorie a Transilvaniei (1942) și de istorie a românilor (1946) la Universitatea din Cluj, precum și director al Institutului de istorie națională din acest oraș — l-a desemnat ca pe un strălucit continuator al tradiției istoriografice ardelenice, care a făcut din integrarea firească a istoriei Transilvaniei în istoria românească cheia de boltă a unei concepții istoriografice ce-și avea originile, în timp, în istoriografia luminilor.

În cadrul Institutului de istorie națională din Cluj, Ioan Moga și-a continuat cercetările, elaborând o seamă de studii remarcabile, Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei în veacul al XVIII-lea, Gremiul comercial levantin, Negustori greci agenți revoluționari la noi și în Apus, lucrări ce păreau să contureze profilul unui istoric al epocii moderne.

În anii din preajma celui de-al doilea război mondial, această latură a scrisurii sale a fost dublată de insistente cercetări de istorie a Transilvaniei medievale. Scriind despre problema Țării Loviștei și ducatul lui Amlașului sau despre Țara, districtul și plaiul Loviștei, istoricul anunța viitoare cercetări consacrate istoriei voievodatului Transilvaniei și, în general, istoriei românilor ardeleni în evul mediu.

¹ Magazin istoric, nr. 3/1985.

Făcea dovada unui viguros spirit critic, aplicat unor controversate probleme de istorie medievală cărora, în acei ani, istorici de talia lui Iorga și Brătianu li se consacraseră. Studiul său I Romeni di Transilvanie nel Medio Evo releva profilul unui reputat specialist, stăpîn pe sursele medievale în măsură să ofere reperele istoriei Transilvaniei în care românii au avut un rol hotărîtor în viața economică și socială.

În 1945, în Anuarul Institutului de istorie națională, a publicat studiile Voievodatul Transilvaniei și studiul critic Voievodatul Maramureșului. Probleme istorice și chestiuni de metodă științifică, amîndouă reprezentative pentru istoriografia medievală românească.

Netăgăduita lui profesionalitate îl învecina în acel moment cu demersurile istorice ale lui

Gh. I. Brătianu și David Prodan, care încercau să aducă la lumină adevărurile istoriei naționale în probleme capitale. Respingînd ca neștiințifică teoria imigraționistă, în diversele ei ipostaze, Ioan Moga inscria, prin interpretarea corectă a izvoarelor, un capitol memorabil în istoriografia română, prin acuratețea științifică și spiritul modern al analizei.

În 1946, istoricul a rostit lecția de deschidere la Universitatea din Cluj, intitulată Cîteva considerații privitoare la cercetarea istoriei Transilvaniei, tipărită în același an și republicată,

Tabăra de care — ingeniosul procedeu tactic defensiv folosit de ȧărani răsculați la Bobilna

În p. 18: Ioan Moga

prin grija istoricilor Mihai Dan și Aurel Răduțiu, într-o excelentă ediție de Scrieri istorice (1973). Lecția conține o meditație istorică despre problemele cercetării unui domeniu în care s-au exersat spirite eminente ale istoriografiei românești ardene. Disertația lui Ioan Moga este, în aceeași vreme, un bilanț istoric al progreselor făcute de mediavistica clujeană, în spiritul deschiderilor oferite de ideile lui Ioan Lupăș, Alexandru Lapedatu și Silviu Dragomir.

Din această lecție introductivă pot fi desprinse, totodată, interpretări ce anunțau tre-

cerea spre o nouă etapă în creația sa. Reținînd cu deosebire viziunea maestrului său Ioan Lupăș despre rosturile multîmilor ȧărănești în istoria Transilvaniei, Ioan Moga privea trecutul medieval din unghiul factorilor istoriei sociale fundamentali care i-au determinat evoluția. „Sînt istorici — spunea el — care cred că realitățile etnice, politice, sociale și economice n-au existat în trecut decît în măsura în care ele sînt pomenite de documente. Documentul, continua Ioan Moga, în acele vremuri medievale, constituia instrumentul prin care vorbeau categoriile privilegiate între ele, fie că sînt indivizi proprietari, fie instituții bisericești, fie colectivități aduse și așezate în anumite condiții privilegiate în ȧară. Multîmle, masa ȧărănească nu vorbeau prin documente pentru simplul motiv că erau obiect, nu subiect istoric, deci nu erau factor politici”.

Concepția istoricului conținea elemente care preliminau o modificare de optică în abordarea istoriei, văzută prin prisma și în spiritul materialismului istoric. În acest sens, studiul consacrat răscoalei de la Bobilna, redactat în formă finală în 1949, atestă o veritabilă turnură în concepția istoricului. Purtînd amprenta epocii, el rămîne valoros pentru punctele de vedere ce le exprimă despre cauzele care au dus la izbucnirea evenimentelor din 1437¹.

Intitulat Răscoala de la Bobilna (1437-1438) Studiu istoric și redactat în ultimul an de viață, studiul a fost păstrat de Ion Mușlea, cunoscutul folclorist și fost director al Bibliotecii Universității din Cluj. El a fost încredințat, cu mulți ani în urmă, semnatarului acestor rînduri, pentru a fi valorificat. Am socotit că merită să fie publicat în forma lui integrală într-o eventuală ediție, care să cuprîndă și alte texte complementare. Pînă atunci însă, credem că apariția unui fragment din acest studiu inedit în avanpremieră în Magazin istoric este de natură să ofere cititorului atît o imagine a concepției lui I. Moga despre semnificația istoriei, cît și o îmbogățire substanțială a unui moment important din evul mediu românesc.

Cercetarea lui I. Moga despre Răscoala de la Bobilna se încadrează interesului constant manifestat de istoriografia transilvăneană pentru istoria ȧărănimii. Studiul are precedente semnificative, printre care disertația lui Gh. Barițiu, Belul civil transilvan (1873), în care răscoala este văzută ca un război al democrației împotriva aristocrației. În perioada mai apropiată, istoricii grupați în Institutul de istorie națională din Cluj au investigat stăruitor fenomenul dinamicii ȧărănești, lumea satelor în care au văzut temelurile afirmării naționale.

După 23 August 1848, istoricii români, în atmosfera transformărilor innoitoare politice și sociale, au acordat o însemnată crescîndă fenomenului social, proiectînd asupra trecutului social ȧărănesc luminile concepției materialist-istorice.

¹ Magazin istoric, nr. 12/1971.

Fragmentul ales din studiul lui I. Moga analizează esența și semnificația cererilor jărănești, pe care aceștia le-au expus în cadrul Convenției de la Bobilna. După cum se știe, în anii 1437-1438, în Transilvania s-a desfășurat o mare ridicare la luptă a țăranilor, împotriva exploatării feudale. Răsculații — țăranii români, maghiari, precum și unii locuitorii ai orașelor, lucrători de la oțene și mici nobili — au obținut, la sfârșitul lui iunie 1437, o importantă victorie împotriva oastei nobilimii. În urma acestei victorii, între reprezentanții răsculaților și ai nobilimii s-a stabilit o convenție — rămasă în istoriografie sub numele de Convenția de la Bobilna — înțartă la 6 iulie 1437 la Cluj-Mănăstur. Așa cum se cunoaște, țăranimea nu a știut să fructifice acest moment prielnic din desfășurarea evenimentelor. În același an, la 16 septembrie, la

Căpîlna, a avut loc încheierea „unirii frățești” dintre nobilimea maghiară, secui și sași (Unio Trium Nationum), vădit îndreptată împotriva țăranimii răsculate. Încheierea „unirii” a marcat și momentul în care privilegiile își definesc solidaritatea de stare. Nobilii, în majoritate maghiari, mai marii seculor și sașilor s-au constituit în „națiuni” politice, într-un regim de stări, din rîndul cărora românii au fost excluși.

În acest sens studiul lui Ioan Moga, consacrat răcoalei de la Bobilna, este o contribuție încărcată de sugestii, așa cum dovedește fragmentul publicat. Oricum, convenția rămîne punctul culminant al evenimentelor din 1437-1438, iar cererile exprimate de țăranii constituie un veritabil program de luptă al iobagilor, exprimînd limpede atît aspirațiile, cît și mentalitatea țăranimii.

Pomplilu TEODOR

Convenția de la Bobilna, act de o importanță unică în istoria mișcărilor țăranesti din Transilvania medievală — este un compromis temporal încheiat între cele două tabere. Răsculații mărturisesc cauzele răcoalei lor, dar și scopul ei final. Cauzele sînt: pretenția episcopului [Gheorghe Lepeș] de a stoarca dijmele pe trei ani retroactiv în monedă nouă; interdicția religioasă aruncată de episcop asupra țăranilor; nesocotirea dreptului de mutare al iobagilor de către proprietarii feudali, care „nici cu prețul despuierii țăranilor de tot avutul lor nu-i lasă să plece” și care „au adus țăranimea la starea grea de serbie ca și cînd țăranii ar fi fost cumpărați de ei” și, în sfîrșit, faptul că țăranii sînt spoliați de toate drepturile și libertățile lor, asupriți și încărcăți cu insuportabile greutăți. Scopul răcoalei, după mărturia țăranilor, este: „să li se redea vechea libertate” și „să se ridice de pe gîtul lor jugul insuportabilei serbii”.

Din punctele acestei convenții, semnalăm pe cele mai importante.

După decretarea amnistiei din ambele părți, se hotărăște: desființarea dajdiei numită *nona*, adică a noua parte din cereale, fructe și vin; restabilirea dreptului de mutare pe seama iobagilor liberi și condițiile acestei mutări; dreptul iobagului de a dispune de averea lui lăsîndu-o moștenire

urmașilor; se precizează dările în bani, în natură și muncile în favoarea proprietarului feudal, în proporții mult mai reduse decît erau înainte răcoalei; se fixează dijmele episcopale și modalitatea de plată a lor. Ca o măsură într-adevăr revoluționară se hotărăște ca „în fiecare an, în viitor, să se stringă pe dealul Bobilna, înainte de sărbătoarea înălțării Domnului, din fiecare sat și țîrg cîte doi bătrîni din cei mai deștepti și vrednici de încredere împreună cu căpitaniul sau trimisiile lor, unde apoi numiții căpitani să cerceteze de la acești bătrîni dacă domniile stăpîni au respectat sau nu libertățile țăranilor”, iar dacă vreunul din nobili a violat total sau în parte hotărîrile de mai sus, să fie pedepsit. S-a decis apoi ca o delegație compusă din nobili și țăranii să se ducă pentru a căuta decretul primului rege Ștefan în care se cuprind libertățile țăranilor și să-l aducă confirmat de regele Sigismund [de Luxemburg: 1387-1437] sau de altă autoritate în subordine, competentă. În momentul cînd decretul amintit va fi adus, prezenta convenție se socotește anulată. Dacă însă în decretul regelui Ștefan nu se cuprind în chip lămurit toate așezămintele și reglementarea sarcinilor sub care țăranii sînt datori a rămîne față de domniul lor, în acest caz țăranii vor alege oameni vrednici de încredere, cari împreună cu delegații nobilimii întrun-

nindu-se și bine chibzuind vor hotărî și dispune obiceiurile și datinele în care atît ei cît și urmașii lor vor rămîne în pace și liniște în toate vremurile viitoare. Se mai prevăd apoi, cu stăruitoare amănunte, măsuri severe, ca nobilii să nu se poată răzbuna pe iobagii răsculați și în cele din urmă amîndouă părțile se obligă să respecte hotărîrile de mai sus.

Convenția de la Bobilna, raportată la starea în care se afla iobăgimea din Transilvania înainte de dezlănțuirea răcoalei, a constituit fără îndoială o importantă victorie a țăranimii asupra stăpînilor feudali, constrînși cu forța armelor să semneze acest act. Prin desființarea serbiei, pe care răsculații au fixat-o drept scop al insurecției lor armate, se voia generalizarea, asupra tuturor categoriilor iobăgești, a raporturilor feudale existente în sec. XI-XII între iobagul liber și stăpînul feudal. În acest sens limitat trebuie înțeleasă referirea răsculaților la „libertățile” garantate de regii Ungariei. Miezul acestor raporturi consta în caracterul contractual de obligațiuni reciproce între iobag și stăpînul feudal. Potrivit acestor raporturi, iobagul liber își putea schimba stăpînul, deci avea drept de liberă mutare de la un stăpîn la altul, în măsura în care acesta nu respecta angajamentele luate față de iobag. Acesta avea apoi dreptul de a dispune de pămînt-

tul și de averea lui mobilă, lăsându-le moștenire urmașilor săi în linie bărbătească, iar în cazul că iobagul liber nu avea asemenea urmaș, putea lăsa averea prin testament unei persoane străine.

Posibilitatea pentru iobag, în general, de a trece dintr-o categorie inferioară în alta superioară era dată prin așa-numita „eliberare”, care se obținea de la stăpînul feudal fie prin servicii, fie prin bani de cele mai multe ori prin amîndouă. Pe această cale poate deveni iobagul „om de condiție liberă”, în cursul secolului XIII și XIV. Pe seama, acestor iobagi, oameni de condiție liberă, s-a asigurat dreptul de mutare prin decretul III din 1405 al regelui Sigismund, drept pe care stăpînii feudali îl nesocoteau, îl zădărniceau și împiedicau prin toate mijloacele ca iobagul să ajungă în situația de a se putea folosi de el. Acest drept, sau libertatea de mutare a iobagilor, este constrînsă nobilimea să-l recunoască și să-l respecte prin convenția de la Bobilna, precum, de asemenea, e obligată să recunoască și dreptul sau libertatea pe seama iobagilor de a lăsa averea moștenire într-un sens mai larg decît cel prevăzut în sec. XI-XII, anume nu numai urmașilor bărbătești, ci și soției.

În ce privește sarcinile iobagilor față de stăpîn, înscrise în această convenție, raportîndu-le la condițiile istorice date, ele nu depășeau pe cele la care erau supuși iobagii liberi în împrejurimile istorice ale sec. XI-XII. Acestea sînt deci „libertățile vechi” din care țărănimea s-a văzut decăzută și adusă în starea de șerbie și pe care le-a impus nobilimii prin forța armelor, obligînd-o să le semneze.

Țărănimea și-a dat seama în același timp că aceste noi raporturi dintre iobag și

stăpînul feudal stabilesc prin convenția amintită nu sînt garantate prin simpla semnătură a delegaților nobilimii, că stăpînii feudali numai prin permanența constrîngere a iobăgimei înarmate le vor respecta. Din acest motiv, iobăgimea ținea ca aceste raporturi noi să fie așezate pe o temelie legală obligatorie, prin reconfirmarea „libertăților” pe seama „tuturor locuitorilor”, și anume cele cuprinse în „decretele regelui Ștefan cel Sfînt”. Acesta era și scopul hotărîrii luate prin convenția amintită de a trimite o delegație de țărani și de nobili la regele Sigismund pentru a obține confirmarea decretelor amintite.

In ce privește conținutul acestor decrete, iobăgimea avea îndoieli, temîndu-se că legile regelui Ștefan n-ar cuprinde toate „libertățile” precizate prin convenția de la Bobilna. Aceste libertăți însă erau socotite de țărani ca fiind cuceriri minime, pe care înțelegeau să le apere cu orice preț și să le dea un temei legal prin orice mijloace. În această hotărîță voință de a impune cu toate mijloacele posibile permanențizarea cel puțin a acestor noi relații dintre ea și stăpînii feudali, țărănimea face un salt revoluționar atît de mare, încît el duce în chip logic la însăși negarea conceptului de feudalitate în viitoarele raporturi între iobag și stăpîn. Acest salt îl arată hotărîrea luată prin convenția de la Bobilna ca în fiecare an *în toate timpurile viitoare „delegații țărănimii împreună cu căpitani” ei să controleze pe nobili* dacă au respectat convenția sau nu, iar stăpînul feudal care a călcat-o să fie pedepsit, iar ceilalți stăpîni să nu-i dea ajutor. Mai mult, în cazul cînd în decretele regelui Ștefan nu s-ar cuprinde toate „libertățile” de mai sus, *delegații iobagilor împreună cu*

delegații nobilimii întruniți în adunare comună, să stabilească odată pentru totdeauna noile raporturi dintre iobagi și stăpîni, raporturi în care urmează să trăiască în pace. Dacă această adunare este preconizată ca fiind odată pentru totdeauna, în schimb controlul țărănimii asupra nobilimii este prevăzut să se exercite „în toate timpurile viitoare”.

Comparînd acum conținutul așa-ziselor „libertăți” cucerite de iobăgime, cu caracterul mijloacelor prin care ea voia să le apere și să le dea temei legal, se desprinde — credem — lămurit contradicția dintre obiect și mijloc, contradicție care lămurește natura saltului revoluționar amintit. Prin conținutul acestor libertăți, iobagii nu ieșeau din cadrul raporturilor feudale corespunzătoare situației iobagului liber față de stăpîn. Prin mijloacele preconizate pentru apărarea acestor libertăți se negau însă chiar temeliile orînduirii feudale, anume dependența personală a iobagului față de stăpîn, lăsînd să se întrevadă că în viitoarele raporturi dintre țărănime și stăpînii feudali cea dintîi va forma o categorie socială organizată în frunte cu „căpitani”, categorie așezată nu pe plan de subordonare, ci pe cel al egalității juridice cu clasa stăpînitorilor feudali. Caracterul saltului era deci de natura unor soluții utopice — caracteristice mentalității țărănilor — iar nu al unor soluții revoluționare realizabile. Acest fapt ne duce la concluzia, firească de altfel, că țărănimea, prin răscoala ei, purta o luptă de clasă, dar nu avea conștiința de clasă a intereselor limitate în cadrul unor soluții realizabile.

Din această contradicție între scop și mijloc țărănimea a fost trezită de dezvoltarea ulterioară a fazelor răscoalei. ■

La presse de la
Petite-Entente
regrette le départ
de M. Titulesco

BUCAREST

« Evénement grave »,
écrivent les journaux

« M. André — La consternation
se manifeste par 14 signatures
Thulescu du gouvernement. L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse
de la presse

A PRAGUE

On souhaite une proche

« rentrée »
de l'Etat.

BEGRAD

engagement de direction
politique de Bucarest

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

milieux de Centre. Désagréablement surpris

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

« M. André — L'œuvre
personnelle dans les représentations de
la presse de Bucarest. Les journaux
qui les deux, en
sont, l'œuvre
de la presse
de la presse

Din culisele demiterii

lui Nicolae Titulescu

TREPTLE DIZGRAȚIEI

GEORGE G. POTRA

- Jocul confidențelor ● Atac contra camarilei ●
- Puiu-Duduia: un duel inedit și-o altă fațetă
- a intrigii ● Relațiile rege-ministru au un „dar”
- Berlinul insistă ● Curioasa cerere de asistență

În numărul trecut arătam cât de dificilă, dacă nu chiar imposibilă este delimitarea factorilor care au dus la permanenta degradare a raporturilor dintre Carol II și N. Titulescu. Relațiile dintre cei doi — dominate de neîncredere reciprocă — au cunoscut o evoluție contradictorie, dar au avut, ce-l drept, o constantă: profunda antipatie a monarhului față de ministrul Titulescu.

În căutare de pretexte

Intențiile lui Carol II de a-l înlătura pe Nicolae Titulescu au devenit mai puternice spre sfârșitul anului 1933 și începutul anului 1934. O confirmă o serie de alte documente, care nu lasă nici un fel de echivoc în privința obiecțiilor urmărite de către rege. Ni se par interesante în acest context notațiile făcute de Constantin Argetoianu, președintele Partidului Agrar — unul dintre aceia care au cunoscut multe din dedesubturile vieții politice din perioada interbelică, dedesubturi pe care le-a prezentat fără rețențe, cu nota de cinism ce îl caracteriza — pe marginea unor convorbiri fortuite sau aranjate, avute cu Carol II. După o recepție la Palatul regal, C. Argetoianu nota, la 27 ianuarie 1934: „După ce

am fost prezentat perechii regale bulgare, care, foarte amabili, au stat și el și ea de vorbă cu mine, m-a luat regele Carol și, după trei cuvinte, mi-a spus textual: «Argetoianu, scapă-mă de Titulescu!». Niciodată, chiar în momentele sale de expansiune, regele Carol nu mi-a vorbit astfel despre un ministru al său! Numi venea să cred urechilor, am rămas cam buimăcit și am răspuns prosteste: «De ce l-ai mai numit ministru, Sire?». «N-am putut altfel după asasinarea lui Duca!». Titulescu a pus atunci chestiunea: ori el, ori Puiu Dumitrescu... Trebuia să-l aleg pe el, dar acum e altceva...». Am replicat regelui rîzînd că, dacă se bizuie numai pe mine ca să scape de Titulescu, apoi va sta încă multă vreme cu el în brațe... Am părăsit pe rege... Cînd să

mă îndrept înspre bufet, să mă răcoresc, mă umflă Goga: «Vino să-ți spun ceva foarte ciudat, ceva foarte interesant...» — și și mă bagă într-un colț. Îmi povestește că, vorbind cu regele, acesta i-a spus: «Goga, scapă-mă de Titulescu...» Goga rămăsese timpit și nu se dăduse încă și mă întrebă pe mine: «Cum să-l scap eu? Înțelegi tu ceva?». Era să mă apuce risul! Eu, care începusem să cred că un mare secret mă lega de rege, eram bine! Ca să explic veselia mea, spun lui Goga: «O confidență face cît alta. De vreme ce mi-ai repetat cuvintele regelui, să-ți repet și eu pe cele cu care m-a cîștit. Și mie mi-a spus: «Argetoianu, scapă-mă de Titulescu. Dacă ți-a spus-o și ție, și tu o spui mai departe, de ce nu aș mărturisii-o și eu?». Goga se uită la mine și mă întrebă: «Ce o mai fi și asta?». «Asta — i-am răspuns eu — înseamnă că zilele lui Puiu Dumitrescu sînt numărate, că Titulescu nu se lasă și că regele e disperat să se despartă de pușlama lui...».

O remarcă! Regele sonda pe mai multe planuri. Nu considera suficient să solicite numai pe Constantin Argetoianu sau numai pe Octavian Goga; i-a solicitat pe amîndoi și fiecărui i-a adresat melodramatic. Mai mult decît atît. Argetoianu și Goga nu au fost singurele persoane pe care Carol II le-a pus în curent cu intențiile sale de a-l înlătura pe Titulescu. La începutul anului 1934, Em. Costinescu devenea și el beneficiarul unor asemenea confidențe regale; Carol II îi exprima și lui intenția de a-l înlătui pe Nicolae Titulescu cu Victor Antonescu, acuzînd pe Titulescu că ar avea convingeri republicane. Această ultimă informație ni se pare deosebit de relevantă pentru caracterul ireconciliabil al contradicțiilor între intențiile regelui de a-și stabili puterea personală ca regim politic și convingerile democratice ale lui Nicolae Titulescu.

O a doua remarcă! Problema camarilei regale — în care Puiu Dumitrescu apare la un moment dat ca un campion al desfrîului, venaletății și, în același timp, ca unul

dintre cei mai răi sfătuitori ai regelui — a intervenit încă din anul 1934, în mod cert, dacă nu chiar mai înainte, ca o sursă de grave disensiuni între Carol II și Nicolae Titulescu. Atitudine fermă, intolerantă a ministrului român al afacerilor străine față de favoritul regelui le va agrava continuu. Sigur este însă faptul că regele a fost deosebit de intrigat de fermitatea și consecvența cu care diplomatul lucra pentru dizgrațierea unor persoane din anturajul regal, considerînd că o asemenea acțiune, în cazul în care ar fi fost necesar să se îplinească, țiinea exclusiv de atribuțiile inalienabile ale monarhului. Că lucrurile stau așa ne-o probează părerea exprimată de Gheorghe Tătărescu, care considera acțiunea lui Nicolae Titulescu drept o intruziune inacceptabilă în treburile monarhului; în numele respectului pentru Monarhie, Gheorghe Tătărescu condamna inițiativa neopportună a lui Nicolae Titulescu, care, după toate complicațiile prevăzute și, mai ales neprevăzute, era considerată a fi un atentat la „nealterată” autoritate regală. La 9 ianuarie 1934, în urma convorbirii cu Gheorghe Tătărescu, Constantin Argetoianu nota: «Cu Titulescu o sîrșește minie — fie că va primi Ministerul de externe, fie că nu. Tot Titulescu cere și capul lui Nae. «Pe Puiu Dumitrescu vrea să-l sacrifice pe altarul patriei, pe Nae Ionescu pe micul său altar particular». În chestia camarilei [Tătărescu] dezaprobă ultimatumul lui Titulescu: «S-a diminuat autoritatea regelui, regele trebuie lăsat să facă crățenie în jurul său din propria sa autoritate...».

Iată, deci, că intenția regelui pentru înlăturarea lui Nicolae Titulescu în anul 1934 apare a fi fost determinată exclusiv de amestecul acestuia în problemele camarilei, întrucît cercetarea perioadei nu evidențiază controverse majore pe probleme politice externe. Totuși, Carol II nu voia să lase impresia că acesta este motivul, căutînd pretexte politice de mai mare pondere. La 5 februarie 1934, regele a primit în audiență pe Ion Pangal, abordînd cu el diferite

aspecte de politică internă. Iată ce notează Constantin Argetoianu, la 8 februarie 1934, pe marginea unei convorbiri cu acesta: „Impresiunile lui Pangal se pot rezuma în modul următor: 1. Titulescu trebuie să plece, dar nu pe o chestie a regelui (camarile etc.). Va pleca pe o chestie politică”. Aceste „impresii” consemnate în notațiile zilnice ale lui Constantin Argetoianu, alături de alte confidențe regale, confirmă că la acea dată Carol II încerca să escamoteze conflictul său, cu Nicolae Titulescu în problemele camarilei prin diverse aspecte politice.

Pornind pe drumul unei acțiuni energice împotriva camarilei și împotriva lui Puiu Dumitrescu în mod special, Nicolae Titulescu nu va dezarma în fața aranjamentelor de culise ale regelui, pe care, analogiile ne fac să presupunem, ministrul afacerilor străine le cunoștea cel puțin parțial. La 6 februarie 1934, Constantin Argetoianu făcea următoarele remarci: „Situația guvernului tot slabă; a lui Titulescu la fel. Regele n-ar vrea ca acesta să plece pe chestia camarilei, de aceea a chemat joi pe Puiu Dumitrescu și i-a cerut în fine să plece în străinătate. Titulescu, care s-a dus la Belgrad să semneze Pactul Balcanic [Pactul Înțelegerii Balcanice]¹, ar fi spus că nu se mai înapoiază în țară dacă Puiu mai e în București. Însă Puiu nu e încă hotărît, căci regele nu i-a dat un ordin precis — afirmă el —, ci s-a mulțumit să-i transmită o dorință a guvernului, consolidîndu-l cu vorbe bune — tot Puiu povestește — și făgăduindu-i că vor veni iarăși timpuri mai prielnice, cînd vor putea relua din nou colaborarea lor (halal colaborare!), numai vremelnice întreruptă! În realitate, Puiu Dumitrescu e definitiv ars și nu l-a mîncat Titulescu; l-a mîncat Du-duia [Elena Lupescu]. Titulescu a avut numai inteligența să prindă un moment favorabil și să asmūtă pe favorită asupra favoritului. Și iată cum s-au desfășurat lucrurile: Oboșit de atîtea succese, blazat asupra tuturor plăcerilor pămîntești, gata să dea în neurastenie, Puiu Dumitrescu a

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1968.

întîlnit la Sinaia, în vara anului '33, pe Ella Manu, care i-a căzut cu tronc. Există pentru fiecare bărbat pe pămînt o femeie menită să-i cadă cu tronc. Numai că unii au norocul să nu o înlînească, iar alții o înlînesc și se curăță. Puiu Dumitrescu a fost însemnat de soartă să facă parte din această din urmă categorie de nefericiți. A înlînit pe Ella Manu și a fost gata. N-a mai avut decît un gînd, să divorțeze, să lase pe lady Jenny, acoperită de scule cum era, și să se căsătorească cu Ella. Aceasta a împins și ea din răsputeri la căsătorie, nu că iubea pe Puiu, dar îl credea plin de bani și poate, cine știe, s-o fi gîndit să ajungă prin el și mai sus... Tocmai acest gînd rău a pierdut-o și pe ea și pe el... Duduia, care trăia în liniște cu madame Jenny, s-a temut de madame Ella, înzestrată cu mijloace de seducere pe care, ca o femeie hîrșită în meserie, le-a apreciat la justa lor valoare. Luptă în perspectivă, luptă posibilă în tot cazul, iată ce nu convenea deloc d-nei Lupescu. Și, în consecință, a făcut ce a putut ca să împiedice divorțul lui Puiu și recăsătorirea lui cu Ella Manu; a rugat, a amenințat, s-a certat, a silit pe rege să pună piciorul în prag, dar toate au fost zadarnice, căci Puiu, cavalier amoretat, a trecut peste toate. Titulescu a convins pe Duduia că e amenințată să-și piardă locul și că n-are decît o soluție înaintea ei: îndepărtarea lui Puiu Dumitrescu cu Ella lui cu tot. Duduia a intrat cu atît mai bine în planul lui Titulescu, cu cît îi era mai ușor să vorbească regelui *numai de Puiu* decît și de Ella, *de frică să nu dea regelui idei*. Regele a cedat în cele din urmă și astfel Titulescu a obținut prin d-na Lupescu o mazălire, pe care, pe calea politică, ar fi obținut-o greu, dacă ar fi obținut-o".

Neîncredere reciprocă

Nicolae Titulescu știa — atît de mod general, cît și cu destule detalii derivînd în diverse situații concrete — care era atitudinea lui Carol II față de el. Numeroase situa-

ții ne conduc la concluzia că Nicolae Titulescu a acceptat conștient această luptă, indiferent de riscurile ei.

Ni se pare util să apelăm din nou la Constantin Argetoianu care, la 6 februarie 1934, nota: „Eugen Crăciun, fost deputat fărănîst, a povestit lui Soneriu că Titulescu ar fi spus de curînd lui Mihalache că pleacă din guvern — dar dacă pleacă el, pînă în trei luni pleacă și regele; de guvern, ce să mai vorbească! De confruntat cu știrea adusă

O triplă intrigă și discordie: Constantin Argetoianu...

de Pangal din Paris: Titulescu ar fi spus lui Bacher: «Je sais que le roi me prépare une trappe, mais il y tombera lui-même» (Știu că regele îmi pregătește o capcană, dar va cădea el însuși în ea).

Nicolae Titulescu și-a împărtășit și altor persoane neîncrederea pe care i-o inspira felul de a fi al lui Carol II față de el. O mărturie interesantă în acest sens aduce ziaristul Barbu Brănișteanu: „Din acest carnet al său, Titulescu mi-a citit odată un portret al Regelui Carol al II-lea... Cu o abilitate admirabilă, făcea aluzie și la slăbiciunile și scăderile lui Carol al II-lea, care au dus, în cele din urmă, la sfîrșitul tragic al domniei sale. În fața acestui rege, Titulescu stătea cu sentimente foarte amestecate. Îl iubea în felul lui, dar nu se încredea în el, cum, de altfel, nici regele nu avea într-insul încrederea, pe care, în aparență i-o arăta, menținîndu-l iar și iar la afacerile străine. Toată lumea politică știa că regele îi acorda această încredere

cedînd presiunii împrejurărilor și nu propriului său imbold sufletec.

Știa oare și Titulescu aceasta? Iată o întrebare la care pot răspunde afirmativ. Odată, cînd Titulescu se afla iarăși pentru cîteva zile în București — unde apărea la intervale rare ca o cometă strălucitoare — m-a primit în casa lui de la Șosea, îndată după ce se întorsese de la Palat. Tocmai se zvonea iarăși că Titulescu va demisiona sau va fi demisionat. În convorbirea ce am avut cu el și în care nu putusem interveni decît prin intreruperi, l-am întrebat: «Domnule Titulescu, crezi oare că regele te iubește cu adevărat?» Răspunsul a fost categoric: «Nu». Dar... nu fără un «dar»... Acest dar era că regele, în inteligența lui, știa că are nevoie de Titulescu, atît pentru darurile intelectuale și politice ale acestuia, cît și pentru relațiile pe care le avea în străinătate, pentru încrederea de care se bucura la marii aliați din Occident. Socoteală greșită, cum s-a văzut mai

...Carol II...

tîrziu și cum putea vedea imediat oricine urmarea, din interiorul țării, evoluția politică a regelui Carol al II-lea și evoluția politicii sale. Ambele aceste evoluții își găseau explicația într-o predispoziție

Analiza atentă a relațiilor lui Barbu Brănișteanu ne face să credem că acesta se referă la prezența lui Nicolae Titulescu în București, la începutul lui Iulie 1936, cînd diplomatul român părăsise lucrările Conferinței de la Montreux privind regimul strîmtorilor Mării Negre pentru a obține în țară clarificările cerute de situația complexă a momentului.

foarte obișnuită la regi și pe care am observat-o și la unii dintre cei mai de seamă oameni politici de la noi. Vorbesc de înclinația lor de a-și alege anturajul nu dintre oamenii cei mai capabili și cei mai de caracter, ci, dimpotrivă, dintre cei cărora șiretenia și ipocrizia le țineau loc de inteligență și care știau să lingusească mai mult. Eriindu-se în apărători ai prestigiului și puterii regale, în admiratori ai realelor sau imaginarelor aptitudini, ale genialelor calități de care suveranul ar dispune, ei l-au împins tot mai mult spre povârnișul disprețuirii legilor și al izolării de oamenii politici, care mai erau preocupată și de interesele țării și ale națiunii¹.

„și Puiu Dumitrescu, nefastul secretar particular al monarhului

În cursul anului 1935, tensiunea în relațiile dintre Carol II și Tudor Teodorescu-Brănești. Consecvent acestor convingeri, Titulescu a fost printre cei dintâi oameni politici din Europa care și-a dat seama că așezământul de la Geneva nu și poate împlini menirea fără participarea și sprijinul unei mari puteri ca U.R.S.S. Pornind de la aprecierea lucidă a intereselor naționale, el demonstra că de necesară este buna înțelegere cu marea țară vecină de la răsărit. În felul acesta, Titulescu răspunde cerurilor care susțineau o politică antisovietică. Pe acestia Titulescu îi numea „domnișorii de la Capsa”. Într-o discuție la care am asistat, un om politic — unul dintre puținii prieteni și sprijinitori sinceri ai lui Titulescu — l-a spus zimbând: „Dacă ar fi vorba numai de domnișorii la care te referi tu, n-ar fi prea grav. Dar mai sînt și alți domnișorii mai primejdioși, tot pe Calea Victoriei, însă ceva mai sus” (facea aluzie la Palatul regal, unde Carol al II-lea și anturajul său torpilau prin toate mijloacele politica lui Titulescu). „Știu, a replicat acesta, și într-adevăr ceea ce se petrece acolo îmi dă mari îngrijorări pentru soarta țării și îmi creează tot atât de mari dificultăți în acțiunea mea din străinătate”.

Octavian Goga (și el la curent cu manevrele camarilei)

rol II și Nicolae Titulescu s-a accentuat. Diversi oameni politici, români sau străini, remarcă — pe marginea unor audiențe la curtea regală — conflictul, cu forme de manifestare diverse, de la acelea puțin violente, pînă la acelea deosebit de dure, între rege și ministrul afacerilor străine.

Berlinul așteaptă o invitație

La 26 februarie 1935, Armando Călinescu nota în *Memoriile sale*, în urma unei convorbiri cu Ion Mihalache: Titulescu „e îngrijorat din cauza atitudinii regelui. Se gîndește la o schimbare a politicii externe și orientare spre Germania. Un fost escroc de la Paris [Radu] Lecca, pretinde că a adus regelui o scrisoare din partea lui [Alfred] Rosenberg, aghiotantului lui Hitler”².

Îngrijorarea lui Nicolae Titulescu nu era nefondată. În lunile februarie-martie 1935, Carol II primise în audiență, la cerere, în mai multe rânduri, pe Radu Lecca, trimis special al lui Alfred Rosenberg, șeful Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P. (partidul nazist), care a transmis exigențele Berlinului în legătură cu modificarea orientării externe a României și înfățișarea lui Nicolae Titulescu³. „Lecca s-a întors —

scria Alfred Rosenberg, la 26 februarie 1935. El a vorbit de două ori cu regele. Acesta e foarte mulțumit de vizita pe care intenționează să i-o fac. În cursul acestei luni el îl va alunga pe Titulescu, va forma un minister cu Goga și Vaida și va urma un curs nou, așa cum i-am propus noi. Lecca consideră că Carol știe foarte bine că luptă pentru existența sa”.

A accepta fără nici un fel de corective informația dată de Radu Lecca lui Alfred Rosenberg este cel puțin superficial. Radu Lecca vroia să raporteze patronilor din Berlin un succes și, în această situație, nu este exclus ca el să fi adăugat o notă de „entuziasm”, gratuită, realei atitudini a regelui.

Carol II nu a putut refuza ideea unei vizite a lui Rosenberg, un refuz avînd, de la sine înțelese, semnificații și im-

fi limitat la acelea impuse de calitatea sa de corespondent al oficiosului hitlerist *Völkischer Beobachter*. Instanța românească nu cunoștea la acea dată toate datele activității sale în slujba Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P., unele din ele fiind făcute cunoscute Tribunalului de la Nürnberg, altele relesind din cercetările istorice postbelice. Transcriem din stenograma uneia din ședințele Tribunalului Poporului, din 1946, de la București: *Președintele*: Care au fost legăturile dv. cu nemții și din ce an? *Ac. Lecca*: Legăturile mele cu nemții au fost din anii 1934 și 1935, cînd am fost corespondent economic al ziarului *Völkischer Beobachter* la București. *Președintele*: Ce misiune ați avut de la germani? *Ac. Lecca*: În 1934, 1935 nu am avut nici o altă misiune decît de a scrie articole de ordin economic, lucru care se poate dovedi. *Președintele*: Altă misiune ați mai primit din partea Legății germane? *Ac. Lecca*: În 1934-1935 nici nu eram în legătură cu Legăția germană. Nu aveam de-a face decît cu directorul lui *Völkischer Beobachter* de la Berlin. *Președintele*: În ce împrejurări v-a fost încredințată delegația germană pentru problema evreiască din România? *Ac. Lecca*: Eram director de cabinet la Presedinție, după ce fusesem subdirector general al Siguranței. Totuși săptămînilor treceau și eu nu eram numit... *Ac. I. Antonescu*: Este exact. Eu însă îl cunoșteam pe Lecca din incidentul de la Paris. Eram înștiințat că el Lecca deține chestiuni foarte mari în ce privește chestiuni cu Gestapoul german. L-am primit pe Lecca care mi-a arătat o serie de fapte care dovedeau strînsa legătură între Gestapoul german și mișcarea legionară și lupta lor pentru a pune mina pe putere. D. Lecca avea raporturi foarte bune cu Killingner”.

² Magazin istoric, nr. 8/1981.

³ Implicat în Procesul marilor trădări naționale, din 1946, Radu Lecca a căutat să acrediteze ideea că relațiile sale cu Germania hitleristă s-ar

plicații grave și greu de evaluat. Este indubitabil că — știind prea bine scopul urmărit de Alfred Rosenberg prin proiectata sa vizită în România — regele Carol s-a nu aibă motive să fie încântat. Acceptând în principiu ideea vizitei, Carol II s-a gândit, poate, nu numai la consecințele unui refuz, ci și la utilitatea stabilirii, în condițiile respective, a unui dialog între București și Berlin, realizat de el și nu prin intermediul ministrului afacerilor străine, dialog care, de altfel, la acea oră era aproape inexistent. Oricum, Carol II (influențat, se pare, de Nicolae Titulescu) nu s-a grăbit să concretizeze această invitație. Numeroasele condiționări pe care le făcea — și avem în vedere pe cele legate de prezența la convorbiri a anumitor oameni politici români și pe acelea privind absența din țară a altor oameni politici, pe de o parte, și cele legate de necesitatea reorganizării guvernului înaintea vizitei demnitarului hitlerist, căruia i se promitea nu o vizită particulară, ci o vizită oficială¹, pe de altă parte — evidențiază lipsa de entuziasm manifestată de Carol II față de această eventualitate. Procedind cu inteligență și abilitate, regele speculează cu deplin efect orgoliul lui Alfred Rosenberg și obține, odată cu o nouă aminare a vizitei, o relaxare, este adevărat minimă și de scurtă durată, în raporturile germano-române.

În legătură cu aminarea vizitei demnitarului nazist, este de remarcat că regele Carol II a luat în considerare, înainte de toate, eventualele reacții ale cercurilor politice guvernante franceze și engleze, ca și din alte țări prietene sau aliate, față de care nu-și putea permite să acrediteze ideea — fără complicații numeroase — unei re-

lații directe între vizita lui Alfred Rosenberg și demiterea lui Nicolae Titulescu.

Comunicarea lui Radu Lecca privind intenția lui Carol II de a-l alunga imediat pe Nicolae Titulescu și de a urma un nou curs politic ridică și ea câteva semne de întrebare, invitând la comentarii. Nu este pentru prima dată când Carol II își face cunoscute — unor politicieni români sau unor personaje din străinătate — intenția de a-l înlătura pe ministrul afacerilor străine. La București, aceste intenții erau de notorietate publică. Niciodată, însă, Carol II nu a pus în relație directă problema înlocuirii lui Nicolae Titulescu cu aceea a schimbării cursului politicii externe românești, care, așa cum am mai spus-o, nu era un curs politic personal, ci reprezenta expresia intereselor și opțiunilor în această sferă a marii majorități a cercurilor politice conducătoare românești. Oricum, regele nu a pus niciodată, nici în anii precedenți și nici în cei imediat următori, problema schimbării fundamentale a politicii externe românești, el urmărind mai mult niște rectificări ale acesteia pe linia păstrării unui anumit echilibru în relațiile cu marile capitale europene. În răspunsul transmis la Berlin trebuie descifrate nu numai intenția lui Carol II de a evita ecoul și comentariile determinate de coincidența în timp și în spațiu a unei relații de la cauză la efect, între vizita lui Alfred Rosenberg și demiterea lui Nicolae Titulescu, ci și hotărârea regelui de a refuza demnitarilor hitleriști profitul propagandistic pe care aceștia l-ar fi solicitat și obținut dintr-un act recunoscut ca îndeplinit la cererea lor. Carol vroia să facă din înlăturarea lui Nicolae Titulescu un act „al său”, pe care să-l prezinte apoi, în funcție de interese, ca realizat pe altarul colaborării cu diferite state, inclusiv pe acela al relațiilor romano-germane. Nici după înlăturarea lui Nicolae Titulescu, în condițiile manifestării în continuare în rândul cercurilor guvernante a unei majorități care se pronunța pentru menținerea

acelorași alianțe și opțiuni tradiționale, Carol II nu s-a angajat pe calea sugerată sau cerută de Berlin, reconsiderările realizate nemarcând o modificare de esență, a orientărilor antirevizioniste ale politicii externe românești consacrată menținerii statu-quo-ului versaillez, apărării și întăririi independenței și suveranității naționale.

Temeri pe deplin justificate

Nicolae Titulescu va fi fost informat, de asemenea, despre alte numeroase misiuni germane pe lângă Carol II, desfășurate atât în prima, cât și în cea de a doua jumătate a anului 1935 (în acest cadru, merită menționate, înainte de toate, convorbirile cu colonelul E. Tschunke, atașatul militar german la Praga și București, desfășurate în iulie și octombrie 1935; întâlnirea cu dr. Helmut von Gramon din octombrie 1935; numeroasele demersuri făcute de către Ministerul de externe și Ministerul de război ale Germaniei, prin intermediul prințului Friedrich Viktor von Hohenzollern — Sigmaringen), toate urmărind să obțină o modificare a orientărilor de politică externă românească și, în primul rând, anularea intențiilor de dezvoltare a colaborării între București și Moscova pe linia consolidării securității și apărării păcii în Europa. Toate aceste misiuni, demersuri, mesaje, memorii, dosare etc., etc. adresate lui Carol II de către diferite departamente sau oficine hitleriste, de șefii acestora, au îngrijorat în sine pe Nicolae Titulescu, adâncind, în același timp, neîncrederea sa în persoana și acțiunea lui Carol II, cunoscut, printre altele, printr-o mare labilitate politică și morală.

În mod contradictoriu, atitudinea lui Carol II nu numai că nu a împiedicat exercitarea de presiuni din partea Berlinului, în diferite probleme interne sau externe ale României, dar a facilitat și stimulată, în cele din urmă,

(Continuare în p. 32)

¹ Carol roagă însă ca vizita mea să aibă loc după reorganizarea guvernului — nota A. Rosenberg; aceasta din motive de politică internă. Nu vrea să se spună că reorganizarea a fost urmarea vizitei mele. În schimb, vizita mea nu va fi particulară, ci oficială. Voi fi primit la frontiera romano-polonă de către un comisar special al regelui”.

ISTORIE LA MAREA CEA MARE

GHEORGHE I. BRĂȚIANU

In istoriografia românească interbelică, Gheorghe I. Brătianu (1898-1953) ocupă un loc de frunte. Istoricul — se arată în Enciclopedia — istoriografiei românești — „a contribuit la ridicarea istoriografiei noastre la un nivel superior, modern, comparabil cu al altor școli istoriografice europene. Cercetările sale de istorie națională s-au

concentrat asupra unor probleme majore: formarea și continuitatea poporului român pe teritoriul pe care îl locuiește, formarea statelor medievale românești, organizarea politică a vieții românești în evul mediu”¹.

Gh. I. Brătianu s-a afirmat ca un deschizător de drumuri și în domeniul istoriei universale, studiile sale de istorie economică și

socială a Bizanțului sau istoria comerțului italian în Marea Neagră constituind abordări științifice complexe, în spiritul adevărului istoric și strînsă corelație cu istoria națională. Aceste trăsături se dezvăluie pe deplin și în una din ultimele lucrări ale istoricului, poate cea mai de seamă sub aspectul originalității, conținutului, metodei de investigație și bibliografiei abordate. Scrierea lui Gheorghe Brătianu Marea Neagră. De la origini pînă la cucerirea otomană ocupă un loc aparte în peisajul istoriografiei românești și constituie, totodată, o operă de notorietate științifică mondială. Terminată de elaborat cînd savantul atingea 50 ani de viață și un sfert de secol de activitate științifică, sinteza despre spațiul pontic constituie o operă de maturitate creatoare, însumînd cunoștințe vaste și profunde, un larg orizont istoric, o fructuoasă experiență profesională. Lucrarea este o incununare a eforturilor de cercetare a istoricului desfășurate pe parcursul mai multor etape distincte. Cele mai vechi preocupări în acest domeniu datează încă din vremea elaborării tezei de doctorat la Sorbona, al cărui subiect era consacrat comerțului genovez în Marea Neagră. Nu știm dacă ideea tratării acestei teme i-a aparținut, dacă a fost a dascălilor săi din capitala Franței sau dacă aspirantul la titlul de doctor le-a sugerat-o la sfatul lui Nicolae Iorga, interesat și el de problema raporturilor coloniilor genoveze cu românii în sec. XIII-XIV. Cert este că Brătianu a îmbrățișat-o cu toată fervoarea, preocupîndu-se de ea pînă spre sfîrșitul vieții.

Teza de doctorat — remarcabilă frescă a comerțului genovez în bazinul pontic în sec. XIII — tipărită la Paris, în chiar anul susținerii ei la Sorbona, 1929, s-a bucurat de o excelentă primire din partea criticii de specialitate din țară și străinătate. Între cei ce au elogiat-o în recenzii sau prezentări bibliografice s-au numărat medievisti de înaltă competență: M. Bloch, E. Byrne, N. Grămadă, L. Halphen, N. Iorga, K. Kretschmer, R. S.

¹ „Gheorghe I. Brătianu a trecut dincolo de orizontul generației sale — arată Valeriu Răpeanu în *Studiul introductiv la Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești* (Editura Eminescu, București, 1980) — interpretările propuse de el au deschis drumuri mult mai largi nu numai pe tărîmul cunoașterii faptelor istorice, ci în egală măsură pe cel al filozofiei istoriei. Savant de o riguroasă metodă de cercetare, pentru care cunoașterea pînă la ultimele detalii ale faptelor reprezintă o condiție esențială a marilor sinteze, el nu s-a mărginit la domeniul comunicării de fapte, ci le-a situat în ansamblul lor și în perspectiva rolului avut în determinarea evoluției unității, le-a explicat în lumina evoluției civilizației, a vieții economice pe care el n-a înțeles-o ca pe o simplă adăugare de cifre și date umane, procedînd fără nici o urmă de dogmatism la stabilirea factorilor care au lînturit într-o epocă sau alta evoluția omenirii”.

În *Anuarul Institutului de istorie și arheologie din Iași*, tomurile XXI și XXII din 1985 și 1986 au fost prezentate unele scrisori ale lui Gh. Brătianu, privitoare la raporturile dintre unii reprezentanți ai așa-numitei „Școli noi” de istorie. În aceeași publicație, tomul XX-1983 a apărut studiul lui Pompiliu Teodor *Gheorghe I. Brătianu — istoricul. Dimensiunile operei: personalitatea autorului fiind relevată și de articolul lui Petre Turlea din Magazin istoric*, nr. 5/1983.

Lopez, S. Nyberg, P. Pelliot, S. Reinach, M. Ruffini, W. Silberschmidt, V. Vitale etc. Vreme de aproape patru decenii, lucrarea a contat drept cea mai valoroasă sinteză asupra prezenței genovezilor în bazinul pontic și a ambianței istorice în care s-a produs impactul lor cu popoarele din zonă: greci, bulgari, români, mongoli, caucazieni etc.

Un alt domeniu prioritar al preocupărilor științifice ale lui Gh. I. Brătianu în conexiune cu istoria spațiului pontic a fost bizantinologia, în cadrul căreia a abordat cu predilecție aspecte de ordin economic și social, reunite în 1938 de autor într-un substanțial volum de studii. Totodată, în sfera intereselor sale a fost cuprinsă și problema întemeierii organismelor politice românești de sine stătătoare, subli-

Forma definitivă a lucrării despre istoria antică și medievală a Mării Negre a fost redactată de autor într-o perioadă când posibilitățile de a obține acces la altă literatură decît la cea cuprinsă în rafturile bibliotecii personale erau mult restrînse. „Operele de erudiție — îi scria el prietenului și colaboratorului său Vitalien Laurent, directorul Institutului francez de studii bizantine din capitala României — sînt acum pentru mine greu de dus la bun sfîrșit, din cauza neputinței de a merge în vreo bibliotecă. De aceea, de nevoie, sînt obligat să urmăresc „lungi planuri și necuprinse gînduri” care nu cer prea multe referințe în subsolul paginilor. De această dată m-am gîndit să elaborez în franțuzește cursul meu de acum cîțiva ani, care trata chestiunea Mării Negre. De aici, ar putea rezulta două volume: Marea Neagră și Chestiunea Orientului. Alături scrisorii mele sumarul primului volum. Aș fi fericit să aflu ce gîndiți despre el”.

Din mărturia autorului, inserată în Cuvîntul înainte al cărții, redactarea ei fusese încheiată spre sfîrșitul anului 1948. Volumul a primit titlul Marea Neagră. De la origini la cucerirea otomană. „Conjunctura” momentului nu i se părea oportună pentru a continua expunerea evenimentelor pînă în contemporaneitate. „Ar fi o mare satisfacție pentru mine — se destăinuia istoricul — să știu acest manuscris... ajuns să depășească multiplele bariere ridicate actualmente între Răsărit și Apus și să-mi aduc modesta contribuție la progresul cercetării istorice. Aș dori măcar să amintesc celor preocupați de destinații Europei faptul că aceasta trebuie considerată în totalitatea ei și că spiritul, în ciuda piedicilor, răzbate totuși unde dorește”.

Intenția mărturisită a lui Gheorghe Brătianu a fost, așadar, ca, elaborînd această operă, să realizeze o lucrare de istorie universală referitoare la un spațiu geografic cu un destin agitat și cu conexiuni diverse în evoluția sa multi-milenară, întrucît, arăta el, „universalismul domină incontestabil spiritul științei istorice”, manifestîndu-se „tendința de a considera istoria omenirii ca un singur corp, un organism unic cu multiple aspecte”. Drept promotori ai acestei viziuni se mărginea să-i nominalizeze pe Nicolae Iorga, Arnold Toynbee, Jacques Pirenne, René Grousset și Franz Altheim, ale căror lucrări dobîndiseră notorietate internațională.

Abordarea unor secvențe de istorie universală pornind de la un perimetru marin nu reprezenta desigur o notă inedită în istoriografie. Și dacă Marea Mediterană a suscitat interesul unor mari istorici, de la W.F. Helmolt, P. Herre, E. Ludwig și E. Cavagnac, la E. Kornemann și F. Braudel, bazinul Mării Negre suscitase, de asemenea, interesul unor specialiști. Charles Peyssonnel — consul al Franței în Crimeea — Filip Brun (Philipp Bruun) și Alexandru Bachmakoff au realizat, în cursul anilor, lucrări consacrate acestui areal, toate cunoscute și utilizate într-o anumită măsură de Gh. I. Brătianu.

Mărturie milenară ale străpachii civilizației dezvoltate pe coasta vestică a Mării Negre, în Dacia pontică: zeul Pontus (detaliu din sculptura zeita Fortuna cu zeul Pontus)...

nlînd faptul că reverberațiile acestui proces s-au răsfrînt și asupra teritoriilor vest-pontice.

Cursul pe care Gh.I. Brătianu l-a susținut la Universitatea din București, în perioada războiului, intitulat Chestiunea Mării Negre, a reprezentat, de asemenea o etapă importantă în pregătirea monografiei despre Marea Neagră, un demers de anvergură: prezentarea — de-a lungul a doi ani universitari — a istoriei spațiului pontic din cele mai vechi timpuri pînă în epoca contemporană, procesele istorice fiind definite între altele, prin prisma raporturilor dintre popoare și civilizație. „Noi nu suntem izolați pe continent — aprecia el — ...Noi trăim aici la o răspîntie de drumuri și, din nefericire, și la o răspîntie de năvăliri și imperialism. Noi nu putem fi desfăcuți din întregul complex geografic care... ne mărginește și hotărăște în același timp destinul, între cele două elemente care îl stăpînesc: Muntele și Marea. Ceea ce aș vrea să vă apară lămurit este că, pentru a înțelege trecutul, trebuie să înțelegem mai întîi întregul complex geografic, istoric, geopolitic din care acesta face parte”.

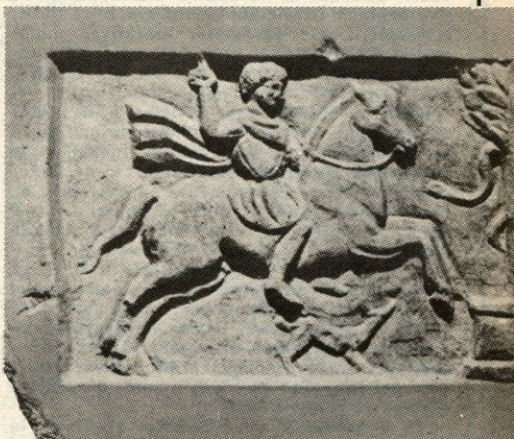
Prin anvergura și profunzimea analizei, sinteza sa depășește incontestabil toate realizările celor care l-au precedat în preocupări. Monografia sa prezintă fenomenele istorice, în fireasca lor succesiune cronologică, din epoca preistorică până în secolul XV, îmbrăcând cu conexiunile lor complexe istoria tuturor popoarelor care au venit în contact de-a lungul timpului cu acest perimetru.

Tratarea temelor de istorie românească în contextul universal i se părea o necesitate izvorind din însăși poziția geografică a teritoriului ocupat de poporul nostru. Concepțiile la care ajunsese în ce privește raportul național-universal sînt limpede exprimate într-o cuvîntare ținută după numai cîteva luni de la terminarea celui de-al doilea război mondial: „Cine s-ar putea îndoi acum de valoarea și însemnătatea studiului istoriei universale, în orice țară din lume, dar mai ales la acest loc de răsplată care e țara românească?... Fără a părăsi specificul vieții naționale, din care crește, în suflul libertății, geniul deosebit al fiecărui popor, nu e mai puțin adevărat că se întrezărește o mare unitate planetară, ce poate fi într-o zi înfăptuită ca rod greu născut, dar puternic, al atîtor jertfe și atîtor suferinți. A căuta deci în trecutul fiecărui popor factorii de unitate ai vieții universale, firele multiple din care se țese, prin atîtea războaie — în ambele înțelesuri ale cuvîntului — pînza unitară a dezvoltării omenității, constituie acum nu numai o preocupare a istoricului, ci o lămurire pentru conducătorul politic și o îndrumare pentru omul de stat”.

Istoria Mării Negre îi oferea prilejul de a ilustra în chipul cel mai convingător și argumentat aceste concepții. „Mi se pare, de altminteri — scria Gh. I. Brătianu în Cuvîntul înainte al sintezei sale asupra trecutului spațiului pontic — că teatrul oferit de bazinele Mării Negre favorizează, mai mult ca altele, considerații ce depășesc problemele regionale și se raportează la forțele care acționează asupra cîmpului istoriei universale. Este imposibil să-i abordăm studiul fără să trebulască mai întîi să ne referim la expansiunea comerțului Mediteranei spre Extremul Nord și Extremul Orient, la mișcarea periodică a invaziilor care îi aruncă asupra Europei pe nomazi din stepele Asiei Centrale, la rivalitatea puterilor maritime care își dispută controlul Strîmtorilor, la legea ce pare să regleze marșul cuceritor al imperiilor din sud în spațiul pe care li-l oferă stăpînirea Bosforului, la hotarele Traciei și ale Asiei Mici, sau la tendințele opuse și constante ale unui alt imperiu, cel din nord, de a-și croi o cale prin Strîmtori către Marea Liberă. Dacă de la aceste considerații, oarecum abstracte și generale, se trece la examinarea figurilor istorice mai concrete și mai bine cunoscute, care reprezintă factorul uman în studiul oricărei probleme istorice, unde s-ar putea alcătui o galerie mai completă și mai variată a oamenilor care au făcut istoria?”.

Accentul nu urma a fi pus, așadar, pe întinderea marină, ci pe arealul terestru inconjurator. La fel a procedat Fernand Braudel în

sinteza sa clasică — terminată aproximativ în același timp cu lucrarea lui Gh. Brătianu — despre Marea Mediterană, a cărei „viață” aprecia că „este asociată cu cea a uscatului” și că „istoria ei nu poate să fie separată de lumea uscatului care o învâluie, precum argila nu trebuie desprinsă de mîinile olarului care o modelează”. Implicațiile majore pe care Marea Neagră le-a avut asupra spațiului limitrof și îndeosebi asupra regiunilor românești a fost sintetizată astfel de autor: „Problema pontică”, pe care încercăm s-o schișăm este mai complexă. Este vorba într-adevăr de o mare aproape închisă, care nu comunică cu

...și imaginea călărețului trac

În p. 27: detaliu de pe mozaicul portului Tomis (Constanța de azi) și monedă din Callatis (Mangalia) înfățișînd o corabie; istoricul Gheorghe I. Brătianu

Mediterana decît prin îngusta ieșire a Strîmtorilor; cu toate acestea, datorită marilor fluvii care se varsă în ea din adîncurile stepei sau din masivele Europei Centrale, datorită rețelei multiple a drumurilor continentale ce ajung în porturile ei, ea merită, tot atît de mult ca și alte mări mai deschise curenților din larg, numele de placă turnantă a marelui trafic și a schimburilor internaționale. Acest caracter de zonă de tranziție și de răscruce între Europa și Asia îi imprimă popoarelor și statelor stabilite pe litoralul ei. Îndeosebi acestui factor maritim istoria românească îi datorează faptul că este altceva decît a țărilor rămase departe de marile drumuri comerciale și la adăpost de război și care poate de aceea sînt cu mult mai ferite în epocile de criză, căci nu atrag asupra lor atenția prea susținută a diplomaților și a strategilor. Avem de-a face aici, însă, fără îndoială, cu reversul inevitabil al medaliei: interesul istoric pe care îl trezește

o regiune geografică este un privilegiu ce se plătește scump. În tot cazul istoria românească nu poate fi înțeleasă fără să se țină seama de drumurile și influențele care se încrucișează pe teritoriul unde ea a evoluat, astfel încât i-au făcut o adevărată răscruce a civilizațiilor și a negotului, dar și, din nefericire, a invaziilor și războaielor. În acest ansamblu de împrejurări, pe care o întreagă școală construiște știința nouă și ambițioasă a geopoliticii, Marea Neagră se află, prin forța lucrurilor, pe primul plan al interesului și al cercetărilor.

În elaborarea monografiei sale, Gheorghe Brătianu nu și-a bazat concluziile numai pe literatura de specialitate, ci a investigat stăruitor izvoare de factură și origine diversă, unele relevate de el pentru prima dată. Instrumentarul istoricului însumează, între altele, retrospectii ale izvoarelor narrative, diplomatice, beletristice și cartografice, a fost completat considerabil prin explorări ale rezultatelor cercetării arheologice, numismatice și epigrafice. Studiile sale juridice l-au ajutat să întrevadă fațetele unor fenomene mai puțin perceptibile numai din unghiul tradițional al istoricului. Domeniile lingvisticii și al etnografiei au fost, de asemenea, prospectate cu folos. Marele istoric a intuit că numai printr-o amplă cercetare interdisciplinară este posibilă înțelegerea și explicarea fenomenelor istorice în evoluția lor dinamică și în întreaga complexitate, apropiindu-se din acest punct de vedere de Fernand Braudel, care aprecia că „la fel ca viața însăși, istoria ne apare ca un spectacol schimbător, mișcător, realizat din înălțuirea unor probleme intime amestecate și care pot lua, rînd pe rînd, o sută de chipuri diverse și contradictorii”.

În consonanță cu preceptele școlii de la Annales (în al cărei spirit gîndeau atât Brătianu cât și Braudel și potrivit concepțiilor întrevăzute încă în scrierile sale anterioare, Gh.I. Brătianu a stăruit în descifrarea problemei de natură economică și socială, fără să absolutizeze însă latura neevenimentială a proceselor istorice.

Înglobînd organic și articulat, coerent și armonios, cu detașare și discreție fenomenele legate de trecutul traco-dacic, daco-roman și românesc, din cele mai vechi timpuri pînă în evul mediu tîrziu, în largă desfășurare a istoriei continentale, minuțioasă retrospectie a trecutului Pontului Euxin —

arie de convergență a unor mari curente culturale ale Eurasiei — este de natură să proiecteze o nouă lumină asupra zonelor vest-pontice. Pe de altă parte, aportul regiunilor românești la prefigurarea anumitor fenomene cu largă reverberație este, de asemenea, dezvăluit și explicat în reconstrucția istorică întreprinsă de Gh. I. Brătianu. Valențele sintezei sale îi conferă incontestabil atributul de operă de seamă a istoriografiei românești și chiar mondiale și constituie o cheazăie că își va menține îndelung cota interesului. Căci așa cum nota marele istoric, într-una din prelegerile sale „numai ce se înalță cu trudă, prin jertfă, cu nenumărate greutăți, are un înțeles și un rost de durată”.

Marea Neagră. De la origini pînă la cucerirea otomană a fost publicată la München, în colecția Acta Historica (volumul IX) în limba franceză, la peste două decenii de la încheierea redactării. Deplina reușită a volumului a fost consemnată de savanți din prestigioase centre culturale din vestul Europei și America, care au salutat tipărirea Mării Negre drept un marcant eveniment editorial. Între medievistii de autoritate care au ținut să facă aprecieri măgulitoare, dar și pertinente observații critice la adresa sintezei s-au numărat Hélène Ahrweiler, Michel Balard, F. Halkin, F. Hild, Raymond Janin, Em. Janssens, O. Lampides, A. Lewis și alții. Faptul că investigarea trecutului arealului limitrof unui perimetru acvatic reprezintă o problemă generatoare de reflecții și confruntări de opinii, a determinat includerea între temele supuse dezbaterilor celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice, organizat la Stuttgart în 1985, a unui subiect purtînd titlul semnificativ „Munți, fluvii, deșerturi, păduri: bariere, linii de convergență”.

Din viziunea românească a lucrării lui Gh.I. Brătianu — realizată în contextul amplei restituiri a operelor de frunte ale moștenirii istoriografice românești ce se desfășoară în ultimii ani — prezentăm un prim episod din capitolul consacrat denumirii și evoluției istorice a numelui Mării Negre. Titlul și subtitlurile sub care prezentăm aceste extrase ca și precizările și explicațiile din paranteze drepte aparțin redacției. Întreruperile în text — referitoare la caracteristicile geografice, climatice ș.a. — le-am marcat prin trei puncte de suspensie.

Victor SPINEI

De la Akhshaena la Pontus Euxinus

Dintre toate problemele privind Marea Neagră, nu există alta mai caracteristică și totodată mai puțin cunoscută decît cea a numelui ei, oricît de paradoxală ar părea această afirmație. Într-adevăr, nimeni n-a ignorat dubla ei denumire: Pontul Euxin în antichitate și

Marea Neagră în epoca modernă, dar nu de mult s-a observat că ambele au un izvor comun, ba mai mult, că reprezintă la origine un sens analog. Euxin („euxeinos”) însemna „ospitalier”; dar acesta nu era decît antiteza primului nume, pe care navigatorii greci din

timpurile antice îl dăduseră unei mări, necunoscute și înspăimîntătoare pentru ei. Ea începea prin a fi tocmai contrariul: *axeinós*, marea ostilă, neospitalieră, cu furtuni neașteptate și cu țărmurile populate de barbari și de monștri hiperboreeni.

Capriciile unui toponim

Studiul mai aprofundat al limbilor iraniene a dezvăluit existența unui termen care aminteste în mod ciudat numele dat de către greci: este *akhshaena*, întunecat, închis, adică tocmai nuanța care se regăsește în numele modern... Navigatorii eleni veniți din Egeea în periplus obișnuit, al căror orizont era fragmentat de numeroase arhipelaguri, traversează Strîmtorile și se găsesc deodată într-un spațiu necunoscut, fără insule și peninsule, unde doar Crimeea și Dobrogea le ofereau adăpost pe promontoriile lor. Ei rețin numele pe care îl aud pronunțat de popoarele iraniene pe care le întâlnesc pe țărmuri, dar îl adaptează după propriul lor limbaj și-i dau sensul care li se pare că i se potrivește cel mai bine; doar apoi, pentru a-și atrage protecția zeilor, numele de rău augur este schimbat în sens opus, așa cum în timpurile moderne Capul Furtunilor va deveni Capul Bunei Speranțe. Romanii n-au făcut altceva decât să accentueze cuvântul *pontus* care caracterizează marea în general și care a sfârșit prin a lua în acest caz un sens particular, „pontic” fiind rezervat în zilele noastre Euxinului anticilor...

Dar evoluția unui toponim are capricii ciudate, se pare că în epoca romană, probabil sub influența politicii lui Mithridate și a regatului său din „Pont”, care jucase la un moment dat un rol atât de însemnat, calificativul „euxin” ar fi fost aproape abandonat și că s-ar fi spus în mod curent *pontus*, fără nici o altă precizare...

Abia în secolul al XIII-lea al erei noastre reapare sensul primitiv [primar] al numelui Mării Negre, în apelativul dat de popoarele turco-tătare, care au pus stăpînire pe țărmurile ei: *Kara Deniz*. Dar deoarece, după unii orientaliști, *Kara* nu are numai semnificația de „negru, întunecat” — identic cu anticul *akhshaena* — dar și cea de „mare, puternic, de temut”, nu este deloc de mirare că occidentali, care au pătruns în această mare după cuceririle mongole, au botezat-o „*Mare*

majus”, „*Mar Maggiore*” sau „*Mer Maiour*”, — marea „cea mai mare”, în loc de Marea Neagră. Și, într-adevăr, aceeași senzație este încercată de navigatorul venit din sud și care descoperă, după ce a traversat Bosforul, orizontul deschis în fața lui, fără ca vreun profil insular să vină să-l întrerupă. După cum s-a observat recent, nu este nici o îndoială că din portulanele navigatorilor genovezi sau venețieni a împrumutat cancelaria primilor domnitori valahi și moldoveni numele de „Marea cea Mare”, care figurează în titlurile lor.

Dar încă din această epocă se revine la sensul de culoare care marcase primele impresii ale marinarilor străini la nordul Strîmtorilor. În greacă, *mavri thalassa* figura încă din 1265 în tratatul cu Veneția, începînd cu 1338, *Mare nigrum* apare, de asemenea, în izvoarele occidentale. În timpurile moderne, *Kara Deniz* nu mai este decât Marea Neagră, *Cernoe More* în rusă, *Marea Neagră* în românește...

Originea numelui și a evoluției sale, ale căror diverse faze le-am reamintit, pune problema esențială pentru studiul Mării Negre și a bazinului pontic: cea a raporturilor între nord și sud. Caracterul de zonă de tranziție între lumea mediteraneană, cu contururile precise și imensitatea stepelor euroasiatice este, de asemenea, trăsătura principală asupra căreia stăruie geograful...

Între Munte și Mare

Dacă se încearcă să se definească factorii permanenți ai acestei istorii și să i se determine cadrul, este cu adevărat imposibil să nu se țină seama de cele două elemente fundamentale ale geografiei fizice a acestei regiuni, care atrîrnă cu toată greutatea lor în balanța intereselor economiei și ale politicii: Muntele și Marea.

Primele embrioane ale voievodatelor Țării Românești și Moldovei s-au format în inima Carpaților, în ultimele secole ale Evului Mediu, dar ele nu și-au atins deplina dezvoltare decât atunci cînd au reușit să-și întindă stăpînire pînă la Du-

năre și pînă la „Marea cea Mare”... Securitatea traficului din secolul al XIII-lea cerea prezența unei organizații politice și a unei autorități riguroase în măsură să stăvilească acțiunile nomazilor din stepele vecine...

Dar aceasta nu este singura concluzie la care ne putem opri. Se pare că însăși libertatea țărilor noastre ar fi fost într-o strînsă dependență de accesul ei la mare, cu condiția ca să se poată totuși naviga liber. Încă din 1478, ambasadorul lui Ștefan cel Mare se exprima în acești termeni în fața Senatului din Veneția: „căci sînt sigur că turcul iarăși va veni împotriva mea... pentru cele două locuri ale mele, Chilia și Moncastro, care și sînt foarte cu supărare... Și înălțimea Ta te poți gîndi că aceste două locuri sînt Moldova toată și Moldova cu aceste două locuri este un zid pentru țara ungurească și țara leșească. Afară de aceasta eu zic și mai mult, că de se vor păstra aceste cetăți, turcii vor pierde și Caffa și Crimul și va fi ușor lucru...” Aici se află schița unei politici „pontice” pe care o sublinia alianța voievodului moldovean cu casa de Mangup din Crimeea și care lasă să se întrevadă încă din această epocă o strînsă interdependență între soarta principatelor române și cea a litoralului Mării Negre...

Înseși vicisitudinile istoriei românești aduc o dovadă convingătoare în sprijinul acestei teze. Progresiile supunerii față de dominația otomană sînt marcate în 1484 de căderea Chiliei și Cetății Albe, care închid accesul la Marea Neagră. În 1526 de cucerirea Ungariei, care suprimă apărarea naturală constituită de podișul transilvănean; în 1538, prin anexarea Bugeacului și prezența garnizoanelor turcești pe cursul inferior al Nistrului pînă la Tighina sau Bender...

Întoarcerea la libertate urmează aceleași etape: tratatul de la Adrianopol, din 1829, ridică ipoteca grea pe care o reprezenta pentru economia moldo-valahă aprovizionarea forțată a Constantinopolului, cu prețul monopolului impus de agenții fîscului otoman. Congresul de la Paris, acordînd

Principatelor Unite deplină stăpînire a gurilor Dunării, subliniază interesul european pentru acestea. În 1878, Congresul de la Berlin recunoștea României independente stăpînirea celei mai mari părți a Dobrogei, care îi asigura o cale maritimă și menținea la gurile Dunării regimul Comisiei Internaționale.

Cînd, în mai 1918, Puterile Centrale, profitînd de victoria momentană la Est, au dictat României condițiile lor prin tratatul de la București, ele puneau stăpînire pe aceeași poziții care asiguraseră avîntul acestei țări spre libertate: creasta Carpaților și, prin Dobrogea, accesul la mare. Cîteva luni mai tîrziu, victoria forțelor Antantei deschidea României o întindere mai mare a litoralului Mării Negre și îi garanta, odată cu podișul transilvănean, realizarea unității naționale. Împrejurările mai recente sînt prezente încă în memoria tuturor. Ele confirmă o dată mai mult importanța fundamentală a problemelor Mării Negre și a Dunării pentru dezvoltarea unui stat român independent, în deplină stăpînire a resurselor sale economice și în măsură să-și valorifice liber aspirațiile legitime într-un spațiu național. ■

În românește de
Mihaela SPINEI

TREPTELE DIZGRAȚIEI

(Urmare din p. 26)

un șir întreg de intervenții din partea a diferite oficine și demnitari hitleristi. Această stare de lucruri își găsește explicația în însăși cererea de „asistență” adresată N.S. D.A.P. de către Carol II, care încerca iluzia că astfel va putea controla și orienta în mod direct preocupările și activitățile hitleriste în România. Sperațiile lui s-au destrămat rapid, dar atitudinea sa a oferit Berlinului o nesperată posibilitate de acțiune, atunci cînd o serie de încercări se soldaseră cu un eșec categoric. Într-un raport al Oficiului de Politică Externă al N.S.D. A.P., pe luna octombrie 1935, Alfred Rosenberg scria: „Cu românii s-au dus tratative foarte îndelungate, pentru că, fără îndoială, aici sînt mijloacele necesare, însă nu în sensul de a te amesteca neinvitat în treburile românești, ci la propunerea directă a regelui român, care trimisese un prieten la Berlin pentru a lua legătura cu partidul”. Rosenberg nu se sfîșie să amintească lupta acerbă ce se dă între Titulescu, reprezentant al orientării spre alianța cu Franța și Anglia și cercurile de extremă dreaptă. El invocă

dorința regelui de a se debarasa de Titulescu.

Cu aceeași ocazie, tocmai ca urmare a acestei atitudini de disponibilitate din partea lui Carol II, Alfred Rosenberg exprima speranța că regele român îl va primi pentru a discuta împreună problemele orientării politicii externe a României și relațiile germano-române. Conținutul afirmațiilor lui Alfred Rosenberg pune în lumină faptul că Berlinul concepea înlăturarea lui Titulescu ca o parte integrantă a acțiunii sale menită să ducă la reorientarea cursului politicii externe a României. Carol II a avut naivitatea să vadă în eliminarea lui Nicolae Titulescu doar îndepărtarea unei bariere în calea instaurării unui regim personal, ignorînd scopurile și efectele acțiunii hitleriste desfășurate în această privință. Mențiunile din raportul Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P. permit, de asemenea, prin coroborare cu informațiile și afirmațiile cuprinse în documente emanînd de la alte oficine hitleriste, să se aprecieze că, în ciuda deosebirilor de păreri care au putut exista la un moment dat în privința unor obiective particulare sau a mijloacelor de folosit, între toate aceste organisme au existat o strînsă legătură și o coordonare sub raportul scopului major pe care îl urmăreau în România. ■

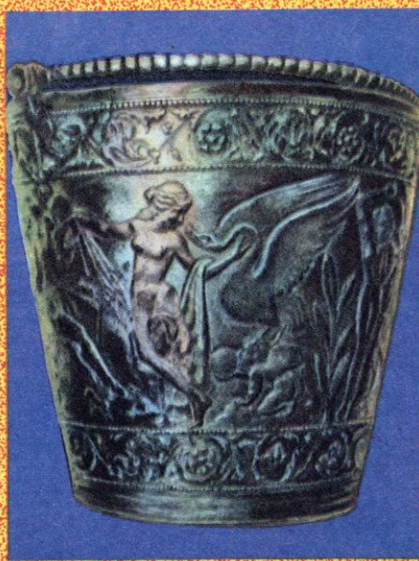
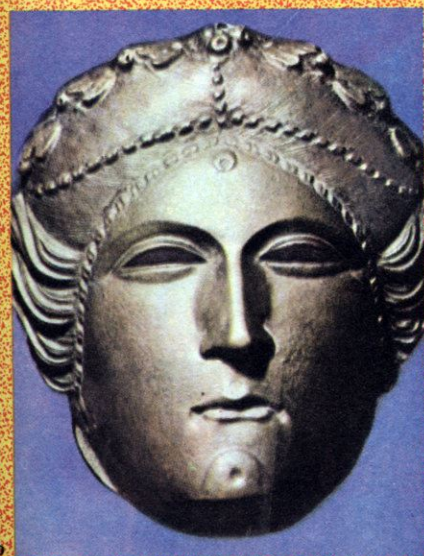
(Va urma)

PLANSELE NOASTRE

①②③④ Instituții de cultură, mari muzee și biblioteci din numeroase țări ale lumii adăpostesc în fondurile lor valori inestimabile ale geniului creator al poporului nostru, mesaje peste vreme ale contribuției românești la spiritualitatea universală. Iată cîteva din aceste capodopere aflate în marile colecții ale lumii: a) vase din tezaurul de la Sînnicolaul Mare; b) podoabă de ceremonie de la Romula-Reșca — ambele la Kunsthistorisches Museum, din Viena; c) vas din tezaurul de la Cetești — la Muzeul Ermitaj, din Leningrad; d) Mihai Viteazul într-un tablou de Franz Franken — la Muzeul Calvet din Avignon; e) portretul votiv al soției lui Alexandru Lăpușneanu, doamna Ruxandra — la Muntele Athos; f), g), h) steme ale Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei — în Arhivele regale din Stockholm (cele ale Moldovei și Transilvaniei) și pe o tipăritură a lui Macarie de la Biblioteca Națională din Sofia (stema Țării Românești); i) miniatură de pe un manuscris din Țara Românească — în Biblioteca Patriarhiei din Ierusalim; j) portretul domnitorului Constantin Brîncoveanu — la Muntele Sinai; k) portretul voievodului Neagoe Basarab — la Muntele Athos și l) piesă de cult din vremea aceluiași domnitor — la Muzeul Topkapı Sarayı din Istanbul. (Fotografii: arhitect C. Simionescu și Ion Miclea)

Macheta artistică a planșelor: arhitect Alexandra Țuțui

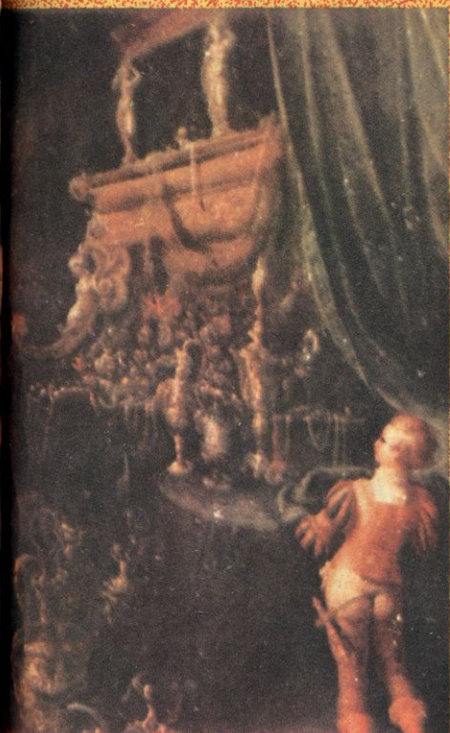

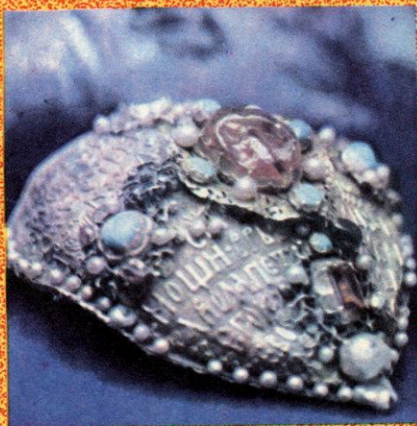

1939-1945. CORESPONDENȚĂ SECRETĂ

CASA ALBĂ-

DOWNING STREET 10

CORNELIU BOGDAN

În după-amiaza zilei de joi 12 aprilie 1945, puțin după ora 13, președintele Statelor Unite ale Americii, Franklin Delano Roosevelt, care se găsea la odihnă în stațiunea balneară Warm Springs din statul Georgia, a încetat din viață, ca urmare a unei hemoragii cerebrale masive. „Cînd am primit această știre — își amintește Winston Churchill — în primele ore ale dimineții de vineri 13 aprilie, parcă m-ar fi lovit cineva. Relațiile mele cu această strălucită personalitate jucaseră un rol foarte important în anii lungi și grei în care colaborasem. Acum toate acestea se sfîrșiseră. Eram copleșit de sentimentul unei pierderi profunde și ireparabile”.

Cu mai puțin de o lună în urmă, la 17 martie, îngrijorat de starea sănătății lui Roosevelt, primul ministru britanic îi telegrafiază un mesaj de încurajare: „Sper ca numeroasele telegrame pe care trebuie să vi le trimit cu privire la problemele noastre, atât de multe și de încălțite, să nu vă plictisească. Prietenia noastră este stîncă pe care mă reazem cînd trudes la construcția

viitorului omenirii, atât timp cît voi mai fi unul dintre constructorii lui. Mă gîndesc mereu la zilele extraordinare cînd ați elaborat legea de împrumut și închiriere¹, cînd ne-am întîlnit la Argentinia², cînd ați luat hotărîrea, pe care am sprijinit-o din toată inima, de a lansa invazia în Africa și cînd m-ați consolat pentru pierderea Tobrukului, furnizînd 300 tancuri Sherman, care aveau să devină ulterior faimoase în bătălia de la El-Alamein³. Îmi amintesc rolul pe care

¹ Lege inițiată de președintele S.U.A. și adoptată de Congres la 11 martie 1941. Ea autoriza pe președinte să aprobe închirierea sau punerea la dispoziție, cu titlu de împrumut, a oricăror cantități de armament oricărei țări a cărei apărare avea, la aprecierea președintelui, însemnătate vitală pentru securitatea S.U.A.

² Prima întîlnire Churchill-Roosevelt din timpul războiului, care a avut loc în august 1941 (*Magazin istoric*, nr. 7/1988).

³ Este vorba despre înfrîngerea engleză care a dus la capitularea, în iunie 1942, a garnizoanei britanice de la Tobruk, în Libia, și despre El-Alamein, în Egipt, unde ofensiva germană a fost oprită, punct de la care feldmareșalul Sir Bernard Montgomery și-a lansat contraofensiva victorioasă din octombrie aceluși an.

relațiile noastre personale l-au jucat în progresul cauzei mondiale, care se apropie acum de primul ei țel militar”.

Între moarte și voturi

Prin dispariția lui Roosevelt, stîncă pe care Churchill spunea că se sprijină pentru a clădi edificiul păcii mondiale suferise o fisură gravă. De altfel, peste cîteva luni, alegerile parlamentare aveau să-l înlăture și pe el din postul de comandă care-l lega de efortul de organizare a lumii postbelice. „Amiciția care în mod cert a contribuit atât de mult la făurirea păcii a fost destrămată de o combinație între moarte și voturi, într-o perioadă cînd războiul din Pacific era încă în toi și înainte ca vreuna dintre cele două puteri să fi utilizat bomba atomică”, observă Martin Gilbert, biograful oficial britanic al lui Winston Churchill.

Este desigur inutil să facem speculații ce s-ar fi întîmplat dacă relația personală și cooperarea dintre Roosevelt și Churchill ar fi continuat, cel

puțin câțiva ani, și în perioada postbelică. Raporturile Churchill-Roosevelt au fost și rămân, după aproape cinci decenii de la încheierea războiului, un subiect de deosebit interes atât pentru istoricii și politologii care studiază istoria universală, în speță, cea de-a doua configurație mondială, cât și pentru oamenii politici și publicul larg, care caută să tragă învățăminte de pe urma războiului. Și aceasta, după părerea mea, din două rațiuni principale. În primul rând, este incontestabil că între cei doi conducători s-a stabilit o relație personală aparte, care a jucat un rol important în coordonarea acțiunilor celor două puteri, în desfășurarea războiului, punându-și pecetea și asupra echilibrului internațional statornic în Europa și în lume, după înfrângerea fascismului european și a militarismului japonez. În al doilea rând, relația Churchill-Roosevelt — care trebuie, desigur, completată cu cea a fiecăruia dintre ei și a lor laolaltă, ca lideri ai lumii anglo-saxone, cu I. V. Stalin — a determinat până la urmă un sistem triunghiular de relații la nivelul cel mai înalt.

Atenția acordată de opinia publică, de oamenii politici, ca și de specialiști, relațiilor dintre Churchill și Roosevelt poartă și ca urmare a faptului că cercetarea istorică este înlesnită de volumul mare de documente ce le este consacrat. Este vorba în primul rând de corespondența dintre cei doi lideri, fără îndoială, cel mai substanțial schimb de mesaje care a existat vreodată între doi conducători de stat sau de guverne (788 din partea lui Roosevelt către Churchill și 1161 din partea lui Churchill către Roosevelt). Existența acestei vaste corespondențe a fost dezvăluită pentru prima dată de Winston Churchill care, în memoriile sale, apărute între 1948 și 1954, a dat publicității numeroase fragmente din scrisorile către Roosevelt. Teul urmărit de primul ministru britanic prin publicarea memoriilor sale, acela de a pune relațiile dintre țara sa și S.U.A. în cea mai bună lumină pos-

ibilă, l-a făcut însă pe autor să omită o serie de aspecte delicate sau controversate ale raporturilor anglo-americane din timpul războiului¹.

¹ Ulterior, volumele oficiale de documente privind politica externă a S.U.A. (*Foreign Policy of the United States*) au inserat și unele mesaje dintre Churchill și Roosevelt, iar lucrarea oficială privind politica externă britanică în timpul celui de-al doilea război mondial (Sir Llewellyn Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War*, în 5 volume, apărute în anii 1970-1976) redă pe larg, într-o formă parafrază, dar apropiată de textul original, multe dintre aceste documente. Întreaga arhivă cuprinzând corespondența dintre cei doi lideri a fost pusă la dispoziția cercetătorilor în 1972, iar în 1975 a apărut la New York volumul *Roosevelt and Churchill, Their Secret Wartime Correspondence*, care cuprinde 548 documente (vezi Eugen Preda, *Corespondența secretă Roosevelt-Churchill*, Lumea nr. 33-40, din august-septembrie 1977). Iată însă că de curind, din 1984, avem la dispoziție, datorită profesorului american Warren F. Kimball, de la Universitatea Rutgers, statul New Jersey, corespondența completă dintre președintele S.U.A. și primul ministru al Marii Britanii (*Churchill and Roosevelt, The Complete Correspondence*, vol. I, *Alliance Emerging*, 674 pp., vol. II, *Alliance Forged*, 772 pp., vol. III, *Alliance Declining*, 743 pp., Princeton University Press). Volumele menționate conțin toate comunicările (scrisori, telegrame, note, note ale convorbirilor telefonice, inclusiv mesaje cu caracter personal între Franklin Roosevelt și Winston Churchill, în perioada 1939-1945. Aproximativ 30 la sută din aceste documente văd lumina tiparului pentru prima oară.

Documentele sînt publicate, în cea mai mare parte a cazurilor, după versiunea originală din arhivă, fără scurtări, cu adnotările personale ale semnatarilor și cu toate anexele aferente. Sînt, de asemenea, incluse o serie de variante ale mesajelor respective, care aruncă o lumină relevantă asupra procesului lor de elaborare. Se găsesc chiar mesaje redactate dar care, din diferite motive, nu au mai fost trimise. Ori de cîte ori a fost posibil au fost indicații și consilierii care au redactat materialul.

Examinarea trimiterilor care se fac de la un mesaj la altul ca și examinarea lucrărilor memorialistice publicate pînă în prezent au îngăduit profesorului Kimball să considere că a reușit să alcătuiască o primă culegere completă a corespondenței dintre Roosevelt și Churchill.

Desigur cei doi conducători au avut numeroase contacte directe, despre care nu s-au păstrat procese-verbale sau minute (în timpul războiului ei au petrecut, în total, 120 zile împreună și și-au transmis, prin diverși emisari personali, nemărate mesaje verbale, neconsemnate în documente oficiale). Dar astăzi există suficiente date cu privire la aceste întâlniri și contacte, pentru a putea trage concluzia că schimb de mesaje scrise acoperă întreaga tematică a preocupărilor celor doi conducători și oferă o imagine de ansamblu, cuprinzătoare și corectă, asupra gândirii și acțiunii lor politice.

Lectura întregii corespondențe la care ne referim este de natură să întărească și ea concluzia că numai acțiunea unită a puterilor coaliției antihitleriste, a tuturor popoarelor subjugate și amenințate a fost în măsură să asigure înfrîngerea fascismului. „Prin amploarea și caracterul său, arată președintele Nicolae Ceaușescu, lupta desfășurată în cel de-al doilea război mondial împotriva fascismului a reprezentat cea mai puternică unire a popoarelor, a forțelor progresiste, democratice, din cîte a cunoscut omenirea. Tocmai această uriașă coaliție mondială în luptă pentru libertatea și independența popoarelor, pentru apărarea dreptului lor de a fi stăpîni în propria țară a avut rolul hotărîtor în desfășurarea evenimentelor istorice, a întregului curs al războiului, a asigurat victoria asupra celui mai periculos dușman al civilizației umane, deschizînd calea marilor transformări revoluționare care au avut loc după aceea”. Popoarele nu trebuie să uite nicodată, sublinia în același timp președintele României, că războiul a putut izbucni în primul rând datorită lipsei de unitate și de fermitate a popoarelor față de politica forțelor fasciste, revizioniste și revanșarde.

Dacă sîntem împreună...

Meritul principal al lui Roosevelt și Churchill — evidențiat cu putere în corespondența lor — este acela că, după izbucnirea războiului, ei au înțeles însemnătatea capitală a alianței antihitleriste și că au știut să subordoneze alte interese de mare putere, precum și divergențele din cadrul coaliției antihitleriste, obiectivului fundamental al înfrîngerii puterilor care, formînd Axa Berlin-Roma-Tokio, urmăreau dominația mondială. Și aceasta se referă nu numai la raporturile dintre Marea Britanie și S.U.A., dar și la relațiile acestora cu U.R.S.S. care, așa cum amintesc, de altfel, și cei doi conducători anglo-saxoni, a purtat greul războiului.

lui și a jucat un rol decisiv în victoria finală. Roosevelt și Churchill au înțeles foarte bine, după cum observa și istoricul american Stephen Ambrose, că „nici Marea Britanie și America împreună, nici altă combinație de doi n-ar fi fost suficient de puternică pentru a înfrânge Germania. Acest lucru l-au putut face numai cele trei mari state împreună”.

Prima întâlnire dintre Churchill și Roosevelt a avut loc în vara anului 1918, când tânărul Franklin Roosevelt, pe atunci asistent al secretarului pentru marină al S.U.A., a vizitat Londra și a rostit o scurtă alocuțiune, în cadrul unui dîneu la Gray's Inn, una dintre asociațiile juridice cele mai vechi și mai respectate din capitala britanică. Churchill, care a participat și el la dînele, i-a făcut — după cît se pare — o impresie nu prea bună lui Roosevelt. La rîndul său, Churchill nu și-a mai amintit decît cu greu de această întâlnire¹.

Mai tîrziu, după alegerea lui Roosevelt la Casa Albă, în 1933, Churchill a devenit un

susținător al politicii economice a noului președinte al S.U.A. declarîndu-se, cum arăta într-un articol publicat și larg răspîndit în S.U.A., în același an, „un admirator înflăcărat al orientării pe care președintele Roosevelt a dat-o politicii economice și financiare a S.U.A.”. Tot în 1933, Churchill a lăudat „acțiunea înțeleaptă” a președintelui S.U.A., care căuta o soluție controversatei probleme a datoriei contractate de Marea Britanie în S.U.A., în timpul primului război mondial. În 1934, în prima sa cuvîntare radiodifuzată în S.U.A., Churchill arăta: „Nu spun că președintele Roosevelt are

lui Roosevelt lucrarea sa biografică despre strămoșul său, primul duce de Marlborough², în care el sublinia necesitatea unor alianțe ferme pentru înfrîngerea oricărei puteri europene agresive și cu pretenții la un rol predominant pe continent. Pe carte era înscrisă dedicația „Cu cele mai bune urări pentru succesul celei mai mari cruciade a timpurilor moderne”.

Luînd cunoștință de aprecierile pozitive pe care Churchill le-a exprimat la adresa programului său economic, președintele american i-a trimis vorbă printr-un intermediar că este „deosebit de încîntat” să afle că Churchill este „atît de ferm favorabil unei cooperări mai strînse anglo-americane în domeniul financiar”. Pe biroul său, Roosevelt, avea, în 1937, un dar din partea lui

² John Churchill, duce de Marlborough (1650-1722), general englez, care a devenit în 1702 căpitan general (comandant al trupelor britanice) și s-a distins în războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701-1714) dintre Franța, pe de o parte, Austria, Anglia și Provinciile Unite (Olanda), pe de alta.

În 1918, cînd s-au cunoscut, Roosevelt (sus), asistent al subsecretarului Departamentului flotei și Churchill, ministru al armamentului își făceau ucenicia în problemele strategiei și politicii războiului

dreptate în toate încercările sale, dar spiritul cu care abordează dificultățile este de admirat”. Churchill i-a trimis

¹ Potrivit unor relatări ale ambasadorului american la Londra în ajunul și în primii ani ai războiului, Joseph Kennedy (tatăl viitorului președinte John F. Kennedy), Roosevelt s-ar fi plîns că în timpul dîneului Churchill „a încercat să facă pe grozavul”. Cînd, în 1941, la prima lor întîlnire, Roosevelt i-a amintit de momentul din 1918, Churchill a răspuns că nu îl reține. Dîndu-și, ulterior, seama că pe Roosevelt l-a afectat această „lipsă de memorie”, primul ministru a depus eforturi speciale pentru a-și repara gafa, mergînd pînă acolo încît să scrie în memoriile sale că, de fapt, și-a amintit foarte bine de întîlnire și că i-ar fi evocat lui Roosevelt „prezența sa măreată, în deplinătatea tinereții și puterii sale”. Cînd Gray's Inn a fost distrus de bombe germane, trezorierul asociației Gray's Inn a trimis lui Roosevelt, probabil la îndemnul lui Churchill, următorul mesaj, la 26 iulie 1943: „Trezorierul și membrii prezidiului lui Gray's Inn, printre care și domnul Winston Churchill, își amintesc cu vie plăcere de participarea dîneului nostru din vara lui 1918 și de cîștigarea de cu acest prilej. Din sala lor în ruine vă transmit cele mai respectuoase salutări”. Roosevelt a răspuns cu o notă de mulțumire transmisă abia la 15 august și numai după ce Churchill l-a rugat, în cadrul uneia dintre mesajele sale, să răspundă. Intrînzirea se datorește, după părerea consilierilor lui Roosevelt, ritării acestuia, ca urmare a faptului că primul ministru era cel care uitase de dîneul de la Gray's Inn și nu el, Roosevelt.

Churchill, un desen al acestuia care reprezenta, potrivit expresiei omului de stat britanic, „*valuta viitorului*”, o combinație între dolar și lira sterlină. Într-un alt gest de prietenie, Churchill i-a primit și găzduit pe fiul lui Roosevelt, James, în casa sa de țară din Chartwell (ținutul Kent). După cină, Churchill i-a rugat pe participanți să-și formuleze cele mai arzătoare dorințe. Când i-a venit rândul, gazda a spus, fără nici o ezitare: „Vreau să fiu prim-ministru și să fiu în legătură strinsă, zilnică, telefonică, cu președintele Statelor Unite. Nu există nici un lucru pe care să nu-l putem face dacă simtem împreună”¹. Dorința lui Churchill s-a împlinit atunci când a apărut primejdia mortală pe care Hitler, prin ofensiva sa militară în vestul Europei, a creat-o pentru supraviețuirea Marii Britanii ca stat independent și ca mare putere. Numai sub imperiul acestei primejdii, care a arătat cât de nefastă a fost orientarea conciliatorilor britanici din anii 1933-1939, Winston Churchill a fost inclus în guvern ca membru al Cabinetului de război, la 3 septembrie 1939, și apoi a devenit prim-ministru, la 10 mai 1940. Tot agresiunea hitleristă a determinat ca Roosevelt să fie reales, la 5 noiembrie 1940, pe baza unui amendament unic la Constituția americană, pentru a treia oară consecutiv, ca președinte al S.U.A.

Fără îndoială că între cei doi lideri s-au statornicit rela-

ții de prietenie personală, că i-a legat o reală afecțiune reciprocă. Toate acestea au jucat un rol deloc neglijabil. Dar nici unul dintre ei nu a putut și nici nu a vrut să depășească limitele și normele impuse de sistemele naționale în lăuntru cărora operau și de sistemul internațional cărora le erau devotați. În cele din urmă, relațiile personale Roosevelt-Churchill au reflectat necesarmente realitățile raportului de forțe dintre S.U.A. și Marea Britanie, ca și ale raporturilor de forță pe plan mondial. Corespondența Churchill-Roosevelt ne ajută astfel să înțelegem mai bine natura și dinamica echilibrului internațional postbelic, rațiunile pentru care, în ciuda progreselor incontestabile înregistrate de procesul de eliberare socială și națională, ca urmare a înfringerii fascismului, sistemul relațiilor internaționale continuă să fie dominat de politica puterii.

De-a lungul celor 20 ani care au trecut de la apariția sa, revista *Magazin istoric* a publicat numeroase pagini consacrate relațiilor Churchill-Roosevelt, pagini din memoriile lui Churchill, Eden, Eisenhower, Bradley, Montgomery, din amintirile fiului lui Roosevelt despre tatăl său, stenogramele unor importante reuniuni internaționale din anii războiului la care au participat Roosevelt, Churchill, Stalin (*Magazin istoric*, nr. 6-8, 10, 11/1968; 1-6/1967), precum și ale conferinței miniștrilor afacerilor externe din țările coaliției antihitleriste (*Magazin istoric*, nr. 2-8/1985). Vom înfățișa cititorului, pe baza corespondenței integral publicate în 1984, o suită de momente din relația Roosevelt-Churchill dintre anii 1939-1945, care dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute (și nu neapărat toate etapele marii conflagrații) ale istoriei celui de-al doilea război mondial.

Inițiativa corespondenței i-a aparținut lui Roosevelt, care, la 11 septembrie 1939 — opt zile după ce Churchill a devenit Prim lord al Amiralității —, i-a propus acestuia un schimb direct de informații în probleme de interes comun. Președintele american era în

mod special interesat de politica navală a Marii Britanii și de perspectivele flotei britanice, în general. Este, de asemenea, de presupus că el avea în vedere probabilitatea, mult discutată în Marea Britanie, ca Winston Churchill să devină prim-ministru.

Cu aprobarea primului său ministru, Neville Chamberlain, Churchill a acceptat legătura directă cu șeful executivului american, dar prima comunicare efectivă din partea sa a venit relativ târziu, sub forma unei convorbiri telefonice².

Primul ministru forțează nota

Odată cu preluarea funcției de prim-ministru, Churchill a devenit principalul motor al corespondenței, scopul său primordial fiind, pe de o parte, să-l convingă pe Roosevelt că Marea Britanie poate rezista asaltului hitlerist, în ciuda pronosticurilor pesimiste ale ambasadorului Joseph Kennedy, ale cărui înclinații împăciuitoare și progermane erau în general cunoscute³, pe de alta, să obțină un sprijin cât mai mare din partea S.U.A., mergând până la intrarea lor în război.

¹ Atașatul naval american la Berlin a raportat Washington o convorbire a amiralului german Erich Raeder, în care acesta anunța că vasul comercial american „Iroquois” va fi scufundat de britanici, cu intenția de a arunca vina pe germani și de a provoca intrarea S.U.A. în război împotriva Germaniei. Roosevelt — după cum remarcă Kimball, care subliniază atitudinea favorabilă a președintelui față de Marea Britanie — i-a informat imediat pe britanici. A urmat un stat pe care i l-a dat Churchill, într-o convorbire telefonică, din 5 octombrie 1939, de a face publică întreaga afacere: „Sînt convins că dezvoltarea completă a tuturor faptelor cunoscute de guvernul Statelor Unite, inclusiv a surselor de informare, mai ales dacă acestea sînt oficiale, ar constitui singura cale de dezlucare a complotului. Necesitatea de a acționa pare urgentă. Presupun că ați autorizat nava „Iroquois” să efectueze un control la bord”.

² J. Kennedy își datora postul contribuției financiare masive la campania electorală a lui Roosevelt, dar, pînă la urmă, președintele s-a săturat de el („să nu-l mai văd pe acest ticălos”, a spus el) și l-a înlocuit cu John Winant.

Din acest punct de vedere, după cum reiese din schimburile de mesaje din iunie 1940, Churchill a exagerat capacitatea sa de a-l presa pe Roosevelt să intre în război, pentru a preîntîmpina capitularea Franței. El a continuat însă să insiste pe lângă președintele american, chiar după ce acesta a refuzat să dea publicității mesajul său de sprijin și simpatie pentru Franța, adresat președintelui Consiliului de Miniștri francez, Paul Reynaud. La 15 iunie, Churchill i-a scris lui Roosevelt, neezitînd să agite în fața președintelui S.U.A. și spectrul unei înfringeri a Marii Britanii și a pierderii flotei britanice.

„Secret și personal pentru Președinte, din partea Fostei persoane navale”:

O declarație în sensul că Statele Unite vor intra în război, dacă va fi necesar, ar putea salva Franța. În absența unei asemenea declarații, rezistența Franței s-ar putea să se prăbușească în câteva zile, iar noi vom rămîne singuri. Deși actualul guvern și eu personal nu vom ezita nici o clipă să trimitem flota peste Atlantic, în cazul în care rezistența ar fi înfrîntă aici, s-ar putea ajunge la acel punct al conflictului cînd miniștrii de azi, să nu mai fie stăpîni pe situație, iar insulele britanice ar putea obține condiții foarte blînde, devenind un stat vasal imperiului lui Hitler. În mod sigur, s-ar forma un guvern progerman pentru a face pace, iar acesta ar putea înfățișa unei națiuni zdruncinate sau înfometate o pledoarie aproape irezistibilă pentru o înclinare totală în fața voinței

naziștilor. Soarta flotei britanice, după cum v-am menționat, ar fi decisivă pentru viitorul Statelor Unite, întrucît, dacă ea s-ar alătura flotelor Japoniei, Franței și Italiei, precum și marilor resurse ale industriei germane, în mîinile lui Hitler s-ar afla o covîrșitoare putere navală... Această revoluție în domeniul puterii navale s-ar putea petrece foarte rapid și, cu siguranță, cu mult înainte

ca Statele Unite să se poată pregăti pentru a-i face față. Dacă noi ne prăbușim, puteți fi confrunțați cu Statele Unite ale Europei sub comandă nazistă, o entitate mult mai numeroasă, mai puternică și mai bine înarmată decît noul [continent]”.

(Va urma)

Traducerea documentelor:
Sergiu CELAC

În 1940, sub imperiul primejdiei unei victorii naziste, Churchill (sus) devine prim-ministru al Marii Britanii, anunțîndu-și imediat la microfoanele B.B.C.-ului programul politic: lupta pe viață și pe moarte împotriva agresiunii hitleriste, iar Roosevelt este ales pentru a treia oară consecutiv (fapt rămas unic în istoria americană) președinte al S.U.A. (festivitățile de după alegeri)

¹ Acest pseudonim, pe care și-l luase Churchill (în amintirea funcției sale de Prim lord al Amiralității deținută în două rânduri — 1911-1915 și 1939-1940), mai mult chiar decît intenția păstrării secretului identității, urmîrea să exprime o legătură personală între cel care de două ori răspunsese în guvern de marina militară britanică și Roosevelt, a cărui nostalgie după perioada înaltei funcții de asistent al secretarului (ministrului) Departamentului flotei (1913-1920) era bine cunoscută.

1843: UN DOMNITOR ROMÂN

ÎN VIZITĂ LA ISTANBUL

La 20 decembrie 1842, Adunarea Extraordinară a Țării Românești a fost convocată pentru alegerea noului domn. Conform Regulamentului Organic, candidatul la domnie trebuia să îndeplinească o seamă de condiții: să facă parte dintre boierii de rangul întâi, să aibă

o vechime de „noblețe” de cel puțin trei generații, să aibă 40 ani împliniți și să fie de naționalitate română.

La data convocării Adunării s-a constatat că un număr de 37 candidați întruneau aceste condiții, dar 16 dintre ei au renunțat, domnul urmând a fi ales din rîndul celorlalți. Cu 131 voturi pentru și 48 contra, Adunarea a desemnat ca domn pe Gheorghe Bibescu. La 27 ianuarie 1843, Poarta otomană a confirmat alegerea și i-a trimis însemnele domniei.

Șapte luni mai târziu, noul domn a întreprins o călătorie la Istanbul, cu prilejul obșnuitei vizite de curtoazie la sultan încercînd să soluționeze și o serie de probleme spinoase, cum erau cele legate de mănăstirile închinăte, regimul taxelor de import-export ș.a.

Călătoria a început la 15 august și s-a încheiat la 12 octombrie 1843. Întreaga ei desfășurare — fără a se intra, bineînțeles, în conținutul convorbirilor — ne este cunoscută din reportajele pe care le-a publicat Vestitorul românesc în mai multe numere consecutive. Ele sînt redactate sub forma unor scrisori către redactorul publicației respective. Autorul relatărilor, Simeon Marcovici (1801-1877) a fost unul dintre vestiții dascăli ai Colegiului „Sf. Sava”, cărturar de seamă din epoca pașoptistă, om cu idei social-politice înaintate, cunoscut publicist și traducător din literatura străină. A făcut parte din grupul primilor bursieri ai statului trimiși să-și facă studiile în diverse centre ale Europei: între 1820 și 1827 a urmat cursuri de literatură și matematici la Pisa și Paris. Din 1827, odată cu numirea sa ca pro-

fesor la școala națională întemeiată de Gh. Lazăr, a predat, pentru scurt timp, matematica, apoi, pe parcursul unui sfert de veac, pînă în 1852, retorica. A fost coleg cu Eufrosin Poteca, Costache Moroiu, Petrarhe Poenaru, Florian Aaron, August Treboniu Laurian și alții. În 1834 a publicat un original Curs de retorică: pe parcursul anilor, a desfășurat o intensă activitate publicistică, afirmîndu-se ca un gînditor de formație iluministă. A tradus numeroase lucrări literare din franceză și italiană, îndeosebi din A.R. Lesage, J. Fr. Marmontel, Vittorio Alfieri ș.a. Fie că este vorba de traduceri, fie de publicistica sa originală, Marcovici a scris într-o curată și elegantă limbă românească, atrăgîndu-și stima și prețuirea lui Mihail Eminescu. „Marcovici — scria marele poet — face parte din generația aceea care au prefăcut limba română în limba literară; scrierile originale nu are [poetul nu le descoperise], dar limba traducerilor sale este aproape clasică și poate servi de model oricărui scriitor român”.

Prețuit de domnitorul Gh. Bibescu, pentru neobosită sa activitate școlară și cultural-publicistică, acesta l-a inclus, în 1843, în suita care l-a însoțit în călătoria la Istanbul.

Iată, în continuare, cîteva fragmente din amintitele reportaje publicate în Vestitorul românesc. În afara calităților stilistice, prin care scrierile lui Marcovici se impuseseră, cum am văzut, atenției marelui nostru poet, reportajele au și o valoare aparte ca document istoric. Onorurile și prețuirea cu care domnitorul Bibescu a fost întîmpinat la Istanbul de către înalții demnitari otomani, precum și de diplomații străini acreditați în această capitală — așa cum rezultă ele din relatările dascălului-ziarist — reflectă poziția pe care Țara Românească o ocupa la acea dată în configurația politică sud-est europeană, precum și stadiul relațiilor româno-otomane. Textele au fost preluate respectîndu-se originalele publicate în 1843, dar actualizînd normele ortografice; intreruperile de text sînt marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

Nicolae ISAR

La 15 august 1843, prea înaltatul nostru domn, pornind din București la 4 1/2 ceasuri după-amiază, a sosit la Giurgiu la miezul nopții și a fost primit cu toată cuvenita cinste și paradă de către dre-

gătoriile politicești și ostășești...

Marți, 17 august... la 11 ceasuri seara, M.Sa.¹ pornind de

¹ Pe parcursul lecturii, cititorul va întâlni o serie de abrevieri, ale căror

acasă cu toată suita, s-a cobo-

semnificații le redăm aici. Astfel: M. Sa, M.S. — *Măria Sa* (cînd este vorba despre Gh. Bibescu), sau *Măritul Sa* (cînd se referă la sultan); Ex. Sale — *Excelenței Sale*; In. Sale, I.S. — *Înălțimii Sale*, *Înălțimea Sa* — n.n.

rit, iarăși în sunetul tunurilor, la schelă și primind cu mulțumire și obită [grijă] părintească urările de bună călătorie și de fericită întoarcere de la persoanele și norodul ce se adunase acolo, a intrat în vaporul Argos, care l-a salutat cu 21 [salve de] tunuri. Petrecând noaptea într-acest vas, la 3 ceasuri de dimineață slobozirea a trei tunuri a vestit plecarea vaporului.

La 18 august, pe la 8 ceasuri de dimineață, am trecut între Oltenița și Turtucaia și la 10 ceasuri am ajuns între Silistra și Călărași. La Silistra, oprin-

gura Bosforului sau canalul Mării Negre și după un ceas de plutire în canalul acesta am debarcat la casele d[umnealui] marelui logofăt Nicolae Aristarhi, agentul Țării Românești lângă Înalta Poartă...

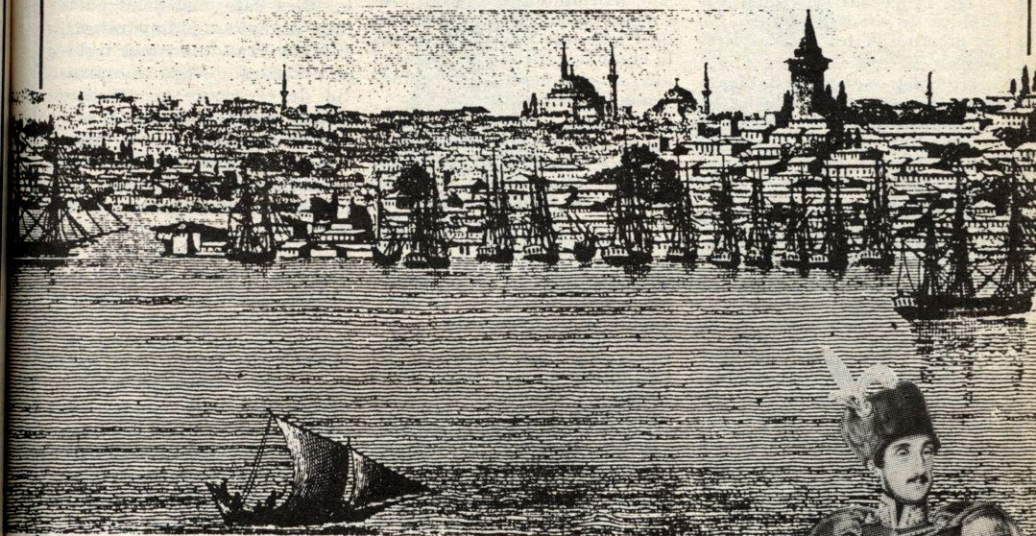
Orice ar putea să-și închipuiască imaginația cea mai înfocată este puțin pe lângă frumusețile cu care natura a împodobit Bosforul... De la sosirea noastră aici, Măria Sa prea înălțatul nostru domn s-a îndeletnicit la lucru, a priimit și a făcut vizite.

August 21. Înalta Poartă, luând de știre de sosirea Mării

Ghermano, și a altor însemnate persoane.

August 22. M. Sa a mers spre vizitație în parte la Excelența Sa Reis-Efendi și la Excelența Sa dom[nul] Titov, solul împărăției Rusii.

August 24. M. Sa, plecând de acasă cu toată suita, a mers în paradă la Înalta Poartă, spre oficială vizitație a Excelenței Sale Rifat-Pașa, ministrul pricinilor din afară, la Înălțimea Sa Rauf-Pașa, mare vizir, la Excelența Lor Nafis-Pașa, președintele Înaltului Stat al împărăției, Muhib-Efendi, sfetnic de stat și locțiitor de

Imagine a Bosforului din primele decenii ale secolului trecut; în prim-plan domnitorul Gh. Bibescu

În p. 38: S. Marcovici, inspiratul reporter și publicist al cărui scris a atras atenția lui Mihai Eminescu

du-se vaporul vreo 10 minute, și-a urmat iarăși călătoria și la 2 1/2 ceasuri după-amiază am sosit la Cernavodă... A doua zi, 19 august, la 7 ceasuri de dimineață am apucat drumul pe uscat către Chiustenge [Constanța]... La 6 1/2 ceasuri după-amiază am pornit la Constantinopol cu frumosul și elegantul vapor Seri-Pervaz (pasăre repede), care are putere de 160 cai. La 20 august, la 2 ceasuri după-amiază, am sosit toți în deplină sănătate și cu timpul cel mai încântător la

Sale, i-a trimis un caic împărațesc cu 10 lopeți și doi cavazi [gardieni] pentru trebuința preumblării. Excelența Sa Salvat Efendi¹, fiul dragoman, a felicitat pe M. Sa din partea Ex. Sale Reis-Efendi² [Rifat-Pașa] pentru buna venire; asemenea s-a urmat atât din partea Înălțimii Sale marelui vizir și a marelui vister al împărăției, cât și a preasfințitului patriarh al Constantinopolului,

¹ Efendi = domn, stăpân.

² Reis-Efendi = ministru de externe.

ministru al treburilor din lăuntru, și Safeti-Paşa, ministrul finanții. În toate părțile a fost preîntîmpinat și priimit cu toată cuvenita cînte, pompă și dragoste. La întoarcere, M. Sa a făcut vizită Excelenței Sale Reșid-Paşa, fostul Reis-Efendi.

August 25. La 9 ceasuri de dimineață au venit 10 arhieriei, mădulari [membrii] ai Sinodului, și la zece ceasuri, venind și prea-sfîntitul patriarh, au fost priimit la capul scării de jos de d[umnealor] d[omnii] aghiotanți, la capul cel de sus de dom[nul] marele postelnic și ceilalți boieri și la intrarea salonului întîmpinat de M. Sa...

La 11 ceasuri și jumătate înainte de amiază, Excelența Sa dom[nul] Titov a făcut vizită M. S. ...

[În zilele următoare] Măria Sa, prea înălțatul nostru prinț și domn stăpînitor, binevoind a scoate o poruncă împărătească pentru vizitația celor mai însemnate monumente, astăzi toată suita Înălțimii Sale plecînd în caice de la casa d-lui logofătului N. Aristarhi, care este așezată pe înclîntătorul Bosfor, după un ceas și jumătate de plutire, a sosit la Constantinopol. Acolo, încălecind pe cai, am mers de am privit Sf. Sofia, care prin îndrăzneția ei arhitectură, prin coloanele cele colosale de cea mai rară marmoră, prin arcurile iarăș de marmoră care se ridică în trei caturi, prin înălțimea boltelor care se pierd în văzduh și prin felurile mozaicuri cu care tot mai sînt pe alocuirea împodobiți pereții, insuflă mirarea și trage respectul privitorului...

De aci am trecut la palatul unde se taie monedele și care, clădindu-se acum, nu înfățișează decît niște mașine noi foarte frumoase, aduse din Engletera. Apoi am fost la armăria cea veche, unde însă sînt și arme noi pentru trebuința oștirilor. Aci am văzut mulțime de antichități, precum uniforme sau îmbrăcăminte de fier ce se obicinuia în veacurile de mijloc, adică cămăși de fier, păvaze, coifuri, săbii și puști de o lungime foarte mare, încît se miră cineva ce mină poate să se fi

slujit cu dînsule. Dar lucrul cel mai vrednic de însemnat este că pînă în zioa de astăzi se păstrează într-o cutie lungă ca de un stînjîn, lată ca de patru palme și acoperită cu geamlîc, cele douăzeci și patru chei ale porților capitalii; deasupra lor sînt patru dulăpioare înguste ca de o palmă, în care să află închise, tot cu ușă cu geamuri, șase săbii a[le] deosebiților sultani viteji după vremi. Să zice că între aceste săbii este și a sultanului Moamet al doilea care a luat Constantinopolul...

În urmă am trecut în geamia sultanului Baiazet, în care sînt mormintele a vreo cîțiva sultani. Clădirea este îndestul de frumoasă. De aci, mergînd la geamia sultanului Ahmet, am rămas în uimire, priveghînd eleganța arhitecturii...

În sfîrșit, am mers de am văzut noul palat al sultanului, zidire foarte întinsă, chiar în cetatea Bizanțului, cu trei caturi și la o poziție amăgitoare, căci are privire pe Bosfor pe vestitul și nemărginitul port, a sinului [golfului] Chericat [Cornul de Aur] și pe Marea de Marmara. Odăi multe, săli mari zugrăvite cu privesliști luate chiar după natura din Constantinopol și din preajmă-i și îmbrăcate cu stofe cusute cu catifele și cu sîrmă.

Tot astăzi, trecînd prin mahalaoa vestitului odinioară Fanar, am vizitat frumosul pod făcut pe vase așezate pe sinul Chericat. Lungimea lui este ca de patru sute de stînjini și la mijloc se descheie ca să treacă corăbiile cele mari, căci caicele cele mici trec pe dedesubt prin bolte lăstate intradins mai înalte. De aci, trecînd la Pera, am mers la gropnița turcilor și am văzut mulțime de morminte așezate sub umbre tot de chiparoși frumoși și de platani stufoși...

Mai adaug... că la 21 ale acestei luni, d-lui logofătul Aristarhi și d-lui căpitanul Nicolae Bibescu au dus la M. Sa sultanul, din partea preaînălțatului nostru domn, o carită foarte frumoasă cu șase armăsari negri înhămați. M. Sa sultanul a chemat pe d-lui logofătul Aristarhi și l-a întrebat de starea sănătății în Sale, poruncindu-i să-i arate mulțumirea Măriei Sale. Aseară a

trimis domnului căpitan Bibescu o tabacheră ovală de aur, lucrată pe deasupra cu diamanturi și zece mii lei turcești bahas¹ pentru vizitii și soldații care au dus carita...

La 30 august, Măria Sa prea înălțatul nostru domn a avut cîinstea de a fi priimit în audiență solenelă de către Mărirea Sa marele sultan. La amiază, pornind înălțimea Sa de la palatul de rezidență cu o parte a suitei, a mers la palatul de vară al M. S., așezat pe țărml Bosforului în Asia. Mai întîi a fost întîmpinat într-un palat deosebit de către Excelenția lor Riza-Paşa, mareșalul palatului și al gvardiei împărătești, și Rifat-Paşa, ministrul treburilor din afară... După tratamentul de țerimonie și oarecare vorbire de etichetă, Î. S. precedat de Ex. Lor, a fost introdus la Mărirea Sa... La trei ceasuri după amiază. Î. S. s-a întors la palatul de rezidență, împreună cu suita, s-a îmbrăcat îndată în haine țivile, a luat pe dom[nul] secretar al statului, pe d[umnealui] marele postelnic Ioan Bibescu și d[umnealor] d[omnii] aghiotanți, iarăși în haine țivile, și au mers de au făcut vizite pe la d.d. ambasadori, care s-au socotit norociți [norocoși] a-l primi cu toată căzuta [cuvenita] pompă.

La 2 ale curgătoarei luni [septembrie], d.d. ambasadori ai puterilor străine, însoțiți de cei mai însemnați amployați ai ambasadelor, au venit de au făcut contra-vizită formală Î. S. și s-au priimit cu căzuta etichetă.

Tot într-aceia zi M. S. împăratul a trimis Înălțimii Sale un armăsar de călărie vinăt cu toată căpuirea lui. Harșaoa este foarte elegantă și bogată, scările de argint suflate cu aur...

De la sosirea Î. S. în Constantinopol, toți miniștrii Înaltei Porți, toate rigealurile și toți d.d. ambasadori i-au trimis felicității pentru buna-venire. Înalta Poartă a dat îndată po-

¹ Bahas = preț, cost, aici în sensul de dar, bacșiș.

runcă pe la toate posturile ostă-
șești ca oricând va trece Î.Sa,
să iasă caraualele și să prezen-
teze armele. Românii, privind
o asemenea deosebită cinstire
făcută căpeteniei lor, după tot
cuvîntul urmează nu numai a
se pătrunde de o bucurie ne-
grăită, ci încă a să și fâli în
sinele...

La 8 tot ale curgătoarei luni,
Măria Sa prea-luminatul nostru
prinț, după poftirea ce i s-a
făcut din partea Mărirei Sale
sultanului, a fost de s-a aflat
[de] față în Academia turcească,
la împărțirea diplomelor
pe la școlarii de medicină, care,
săvîrșind cursul acestei științe
și dînd examene bune, au luat
doctoratul. Diplomele se da de
însuși Mărirea Sa...

La 9 ale aceleiași luni [sep-
tembrie] Î.Sa a fost la sfînta
biserică a Patriarhiei. Preasfin-
țitul patriarh al Constantino-
polului, îmbrăcat în odăjdii și
însoțit de doisprezece arhieriei,
de trei preoți... și de patru dia-
coni, a întîmpinat pe Înălțimea
Sa în advonul bisericii... De
acolo s-a dus să vază Vlah-Sa-
rai sau palatul prinților ro-
mâni... În sfîrșit, Î.Sa a vizitat
și pe prea-feticitul patriarh al
Ierusalimului...

La 10 ale acestii luni Ex.Sa
dom[nul] Alexandru Mavro-
cordat, ambasadorul Greciei
pe lingă Înalta Poartă, a venit
în vizitație la Î.Sa... La 17
[septembrie] Excelența Sa Ri-
fat-Pașa a venit la M.Sa la 12
ceasuri și jumătate din zi și
după ce s-a priimit cu toată
pompa cuvenită acestui bărbat
cu adevărat nobil și foarte
delicat, apoi a tratat cu M.Sa
în parte osebite pricini, șezînd
ca la două ceasuri...

Măria Sa pra-luminatul no-
stru prinț stăpînitor urmează a
fi obiectul dragostii și al cinsti-
rei tutulor celor mari ai împără-
ției. Din toate părțile i se fac
cele mai prietenești întîmpî-
nări... La 22 ale acesteia
[septembrie] a fost de a vizitat
cu luare aminte turnătoria de
tunuri. Spre mai multă deslu-
șire și plăcere a M.S., directo-
rul acestii fabrici însemnate,

Într-o piață din Istanbul (gravură din sec. XIX)

care este un tînăr înzestrat cu
toată ceruta știință în felul
acesta, căci a făcut învățături
spețiale în Englitera, în Franța
și în alte locuri minunate, a
pus de a turnat, în vederea
M.Sale, vreo cîteva tunuri
cu o iscusință vrednică de mi-
rare.

...Plecarea de aici s-a hotă-
rît la 7 ale curgătoarei luni
[octombrie] și au început a se
face gătirile trebuincioase...
La 2 ale curgătoarei luni...,
la 4 seara, Măria Sa a avut cea
din urmă înfățișare de plecare
înainte Mărirei Sale sultanu-
lui. Excelența Lor Riza-Pașa,
mareșalul oștirilor și al palatu-
lui și Rifat-Pașa, ministrul
trebilor din afară, l-au întîm-
pinat cu mare cînst și pompă
și l-au introdus la Mărirea Sa.
Cum s-a apropiat Înălțimea
Sa de augustul tron, Mărirea
Sa i-a zis: „Ai dobîndit toată
dragostea mea, cunosc talen-
tele, calitățile și curătenia
inimii tale și socotesc de pri-

sos a-ți recomanda interesele
țării...”

La 6, Mărirea Sa a trimis
decorațiile persoanelor pe care
Înălțimea Sa a binevoit a le
recomanda și ale căroră nume
se vor publica deosebit.

Tot într-această zi, Înălți-
mea Sa a făcut vizitele de ple-
care la d.d. ambasadori, care
s-au grăbit a le întoarce cu cele
mai frumoase expresii de re-
cunoștință.

La 7, Î.Sa, îndeletnicindu-
să la lucru pînă la 3 ceasuri după-
amiază, a pornit din Constan-
tinopol cu vaporul Seri-Pervaz
la 4 ceasuri după-amiază și a
două zi seara a sosit la Chius-
tengen, la 8 ceasuri. La 10 octom-
vrie, plecînd de la Chiustengen,
a mas în noaptea dîntîi pe
Dunăre între două ostroave
vreo patru ceasuri, din josul
Silistrei, și în cea de-al doilea,
cu trei ceasuri, din josul Giur-
giului, și a treia zi, la 12 octom-
vrie, a sosit la Giurgiu, la 10
ceasuri de dimineață... ■

ÎN INIMA VICHYULUI, CU OCHII UNEI ANTIPÉTAINISTE (II)

LOUISE WEISS

Scriitoarea și ziarista franceză Louise Weiss (1893-1983), din a cărei lucrare memorialistică *La Résurrection du Chevalier* (juni 1940-august 1944) am publicat în numărul trecut câteva fragmente, își prezintă în continuare însemnările despre anii zbuciumați ai Franței lui Pétain, în anturajul cărui a trăit, aruncind

un plus de lumină asupra unui regim discreditat de istorie, dar încă discutat de istorici. Secvențele din final conțin câteva notații despre zilele insurecției din Paris, precum și despre intrarea triumfală în Capitală a generalului de Gaulle și a grosului diviziei comandate de generalul Leclerc¹.

Un taburet la Conferința de pace

În ianuarie 1941, am luat masa de prinz cu senatorul Bénazet și cu colegul său, senatorul Mayeux. Aruncând priviri jur-împrejurul său, Paul Bénazet mi-a spus în șoaptă: „Nu-l asculta niciodată pe mareșal”.

Apoi senatorul Mayeux mi-a mărturisit, tot în șoaptă, încrederea sa în Marea Britanie: „Francezii încep să înțeleagă că toate calculele teritoriale ale naziștilor merg dincolo de temporară linie de demarcație. Dacă ar ieși victorioși, naziștii ne-ar dezmembra. Nordul Franței ar reveni unui mare stat riveran de la Marea Nordului, axat pe Flandra, alergică la cultura latină. Alsacia ar fi reanexată. În sudul acestor ținuturi pierdute, regiuni întregi ar trăi colonizate. Iar în sudul acestor colonii, un fel de protectorat ar prelungi influența germană pînă la Mediterană și, dincolo de ea, în Africa”.

Deputatul Louis Marin, purtînd la gît o cravată cu buline, nu părăsise orașul Vichy de la dispariția Republicii. Camerele ale de la hotel reprezentau

un centru de opoziție față de mareșal. „Soldațiiăștia [germani] nu vor rezista avînd împotrivă lor lumea întreagă. Să așteptăm ca rușii și americanii să le găurească pielea”.

Fostul președinte al Comisiei de aeronautică, deputatul Bossoutrot, fiul unui aviator glorios, mi-a relatat depoziția pe care o predase judecătorului de instrucție Olivier Martin, la procesul de la Riom². Ceruse să fie audiat și fusese convocat abia după două luni și jumătate, tocmai cînd punea la cutie o scrisoare în care preciza că dacă nu va fi chemat, el va ajunge la concluzia că pe magistrații însărcinați cu an-

cheta nu-i interesa deloc adevărul.

Dintr-o suflare, Bossoutrot mi-a rezumat cu patimă în glas ceea ce a spus la proces: „Domnule judecător de instrucție, am să mă refer în mărturia mea la carențele aviației noastre și la ministerul lui Pierre Cot [al aerului]. Pentru starea deficitară generală a aviației noastre, marele vinovat e mareșalul Pétain. Concepțiile lui au dominat la Statul major. El este cel care a demonstrat, prin articolele și intervențiile cunoscute, că aviația nu reprezintă decît o armă subsidiară, a cărei importanță rămîne secundară pentru soarta luptei. Printre cei răspunzători puteți înscrie și un alt nume, pe cel al generalului Weygand care, în materie de aviație, a împărtășit părerile mareșalului. În general, Parlamentul a dat comandanților militari ai Franței mijloacele necesare să-și execute planurile. aș spune chiar fără să le cerceteze.

În al doilea rînd, ca să revenim la Pierre Cot, susțin că el a fost un mare ministru al aviației. Înainte de lui, aviația nu era decît o direcție generală a Ministerului de război. El e cel care, regroupînd resturile companiilor particulare falimentare, a fondat compania «Air France», care a dus pînă departe renumele aviației noastre comerciale. Tot el a creat

* În fosta capitală a ducatului Auvergne, orașul Riom, a avut loc începînd din 10 februarie 1942, procesul care a luat numele orașului, în cursul căruia urmau a fi judecați foștii miniștri L. Blum, E. Daladier, G. La Chambre, generalul Gamelin și controlorul general Jacomet, urmăriți de instanță pentru „a fi trădat datorile cu care fuseseră însărcinați în ...treccrea de la starea de pace la starea de război”, în sensul că nu au contribuit la pregătirea Franței în vederea războiului previzibil cu Germania.

În fața curții de la Riom, dezbaterele s-au desășurat cu o totală libertate de expresie, periculoasă pentru regimul de la Vichy. Acuzații s-au apărut, relevînd răspunderile militare ale lui Pétain între cele două războaie, ca ministru al Apărării Naționale și membru al Consiliului superior de război. Ambasadorul german Otto Abetz a cerut suspendarea procesului, ceea ce a provocat o mare confuzie în opinia publică. Dezbaterile au luat sfîrșit la 11 aprilie 1942, fără a fi niciodată reluate.

¹ Titlul și subtitlurile aparțin redacției *Magazin istoric*.

la noi «un spirit al aviației», stîrnind interesul poporului pentru această armă nouă și primejdioasă. El a construit numărul de avioane care îi fusese cerut de Statul major. Dacă ar fi fabricat unul în plus, ar fi fost trăs la răspundere, spre a fi întrebat cu ce credite angajase cheltuiala. Cît privește pe Guy La Chambre, și el s-a conformat programului de construcție al Statului major. Justiția trebuia să se informeze despre modificările aduse prototipurilor pe care le cereau tehnicienii: uneori, cinci sute și chiar mai multe pentru fiecare prototip, ceea ce făcea imposibilă fabricarea lor în serie mare. Și acum, domnule judecător de instrucție, folosiți-vă de mandatele de arestare și închideți-mă la închisoarea Pellevoisin. «Nici nu poate fi vorba despre așa ceva, domnule președinte», s-a bîlbîit domnul Olivier Martin¹.

Pe la sfîrșitul lunii, l-am re-găsit pe Lefevvre, fostul nostru

atașat comercial la Berlin, care fusese concediat fără motiv, nici indemnizație, decizie pe care am aflat-o din *Buletinul oficial*. Socotea că dacă Germania nu învingea Anglia în acel an, era sortită pieirii. Dar, adăuga el, dacă vrem să tragem foloase din această situație, trebuie să reluăm lupta, fiindcă altfel cu greu ne vom găsi un tabureț la Conferința de pace.

După ce se dezinteresase de soarta Franței, Departamentul de Stat din Washington și-a dat seama că mareșalul Pétain putea să mai opună o oarecare rezistență lui Adolf Hitler. La sfîrșitul lunii februarie, amiralul Leahy¹ reușise să-l reprezinte cu multă strălucire pe F.D. Roosevelt la Vichy. Cine știe, într-o bună zi, Marti-

nica² ar putea să consteleze cu o stea în plus drapelul Statelor Unite.

Totuși, francezii de rînd își păstrau încrederea în destinul lor. Își spuneau că anglo-saxonii îi vor scoate din încurcătura, ba chiar că, odată furtuna trecută, vor avea în Europa un rol mai important ca niciodată.

Dar la acea oră, problema crucială, aceea care-i frămînta pe toți, pe care și-o repetau, o cercetau, o întorceau pe toate fețele se referea la psihologia mareșalului. Toți încercau să-i interpreteze cît mai corect comportarea. Manevrelle lui îi îngrijorau. Colaborarea aceea, cînd refuzată de el, cînd recomandat nouă, ascundea o senilitate ireversibilă, o ipocrizie genială sau o siguranță rațională? Nimeni nu știa ce să creadă. Și nici eu³.

¹ Descoperită de Cristofor Columb în 1502, insula Martinica, din Marea Caribilor, a fost ocupată de Franța în 1635; potrivit constituțiilor franceze din 1946 și 1958, ea este departament de peste mări, fiind considerată parte integrantă din Franța.

² Politica ambiguă a mareșalului a constituit un supliciu pentru francezi pînă la eliberare. Cumnatul meu, a venit la Vichy în 1942, după debar-

¹ William Daniel Leahy (1880-1959), amiral american, șeful Statului major al flotei militare (1937-1939), ambasadorul S.U.A. la Vichy (1940-1942); șeful Statului major personal al lui Roosevelt, apoi al lui Truman (1942-1945).

August 1944 la Paris: baricade înalte în timpul insurecției...

„Domnule, ai pierdut increderea mea”

În fond, temperamentele și ideologiile se înfruntau la Vichy, ca și în tot Hexagonul¹. Existau cei duri, care vroiau să reziste întru totul nemților, și existau cei apatici. În general, guvernul înclina pentru a doua atitudine, iar poporul, ignorând problemele cărora trebuia să le facă față o autoritate aservită — pentru cea dintâi. Cei semiduri și cei semiapatici erau cu duimul, dintre aceștia din urmă mulți, din precauție, transformându-se în semiduri, pe măsură ce se desfășurau evenimentele.

Încă din primele zile ale lunii ianuarie [1941], m-am dus la hotelul „Parc”, la Raphaël Alibert și René Gillouin.

Raphaël Alibert — pe care cititorii mei l-au mai văzut furios după înlăturarea lui de către mareșal — spumega de furie:

— Sînt francez... Eu nu-mi vînd țara!

Furia îl gîtuia.

— Laval ăsta e un monstru². Dacă ar putea, fratele lui, măcelarul din Châteldon, l-ar omori. (Cei doi au avut de furcă. Fratele măcelar avea un cîine. Fratele senator prinsese cîinele și dăduse ordin să se facă ostropel din bietul animal. Apoi îl invitase pe fratele măcelar să mănince, hotărît să nu-i spună adevărul decît la cafea.)

Nu-mi stătea în putere să verific această poveste, căci altfel mi-aș fi dat osteneala. Raphaël Alibert și René Gillouin mi-au povestit că încă de la sfîrșitul lunii august 1940

cărea anglo-americanilor în Maroc, pentru a discuta cu confratele său, doctorul Ménétrel, medicul personal al bătrînului.

Încoalt, doctorul Ménétrel a sfîrșit prin a-i spune:

Mareșalul nu crede în victoria finală a lui Adolf Hitler. Dar nici în cea a lui Winston Churchill. Se păstrează să arbitreze într-o bună zi, între ei doi — n.a.

¹ Denumire dată teritoriului Franței, care seamănă cu un hexagon.

² Pétain l-a numit prim-ministru pe Pierre Laval (1883-1945) la 12 iulie 1940; la 13 decembrie același an, l-a demis, iar la 18 aprilie 1942, sub presiunea nazitelor, era nevoit să-l numească din nou prim-ministru.

relațiile dintre mareșal și Pierre Laval se înveninaseră. Dacă mareșalul avea față de președintele lui de Consiliu un fel de recunoștință pentru că îl ajutasă să suprimе, în mod legal, regimul parlamentar, nu dorea totuși să devină un nou Hacha³. După Montoire, în timpul primului Consiliu de Miniștri, Pierre Laval expusese măsurile de colaborare fixate de el cu nemții la Paris, ca și concluziile care trebuiau trasе în legătură cu schimbările de persoane și cu noile dispoziții legislative. Mareșalul ascultase cu răceală, ridicase deșința, apoi, imediat, convocase un al doilea Consiliu, cu primul său ministru, cu scopul de a cere colaboratorilor săi să-și dea demisia. Crezînd că este vorba despre o procedură necesară pentru aplicarea măsurilor proiectate, Pierre Laval se supusese. Drept care, stăpîn pe situație, mareșalul nu acceptase decît demisia acestuia și a unui alt ministru de minimă importanță. Pierre Laval fusese tras pe sfoară.

Mareșalul îi spusese:

— Domnule, ai pierdut încrederea mea.

Livid de furie, Pedro — cum îi spunea un intimii lui Pierre Laval — se retrăsese atunci în birourile sale, pentru a înregistra că toți colaboratorii săi nu-i mai răspundeau, că șoferul refuza să-l mai asculte și că va fi condus, sub pază, la Châteldon. [Era vineri, 13 decembrie 1940].

L-am informat pe Raphaël Alibert că, de la 2 ianuarie, încercasem să intru în legătură cu președintele Crucii roșii franceze, doctorul Pasteur Valléry-Radot, nepotul marelui Pasteur, care era la curent cu demersurile mele, ca să-l înștiințez de sosirea diverselor încălcături

³ Este vorba despre Emil Hacha, politician ceh (1872-1945), președintele Republicii Cehoslovace, ales la 30 noiembrie 1938, în locul lui E. Beneš, care demisionase după deznoadămintul crizei europene provocat de amenințările naziste față de Cehoslovacia, deznoadămint concretizat în Acordul de la Munchen din 30 septembrie 1938.

La 12 martie 1939, chemat la Hitler, Hacha accepta, într-o atmosferă de presiuni și intimidare, un „acord”, în virtutea căruia remitea „destinul poporului și al țării cehice, cu deplină încredere, în mâinile Führerului Reichului german”, statul cehoslovac fiind, odată cu aceasta, desființat. Arestat după eliberarea Cehoslovaciei, în 1945, Hacha a murit în închisoare.

[de medicamente și produse alimentare], transportate cu vapoarele [din Statele Unite]. Nu primisem nici un răspuns de la el. Și pe bună dreptate! Doctorul curmase legăturile cu „colaboraștii”.

Ne-am înțeles să tratez cu doctorul Limouzin, la Ministerul de interne, și cu generalul medic Liégeois, de la Serviciul prizonierilor de război, la Clermont-Ferrand. Acești fii ai lui Hippocrate își disputaseră produsele mele farmaceutice între ei și împreună le smulseseră, în mare parte, Crucii roșii. La 18 ianuarie 1941, am primit următorul omagiu, semnat de H. du Moulin de la Barthèze, directorul cabinetului civil al mareșalului Pétain:

„Mareșalul m-a însărcinat să vă mulțumesc călduros pentru devotamentul cu care ați dus la bun sfîrșit opera pe care ați întreprins-o. Tenacitatea dv. a triumfat împotriva obstacolelor pe care bloca de le pune în calea transportului de produse farmaceutice din Statele Unite în Franța. Aveți marele merit de a fi făcut să ajungă în Zona liberă primul contingent de produse de acest fel care a traversat Atlanticul, după armistiștiu. De altfel, — după cum vă este cunoscut — traficul inaugurat în aceste condiții va continua și se va dezvolta. Aceasta o datorăm în mare parte dv. și mareșalul știe acest lucru, pentru care vă este cit se poate de recunoscător”.

Ah, Tartuffii!

La Vichy, serviciile care beneficiau de produsele mele mă întrebau mereu, cum era și firesc, dacă și cînd voi putea să le aduc altele. Nevoile erau dramatice.

Apoi, în raporturile noastre s-a strecurat un fel de jenă, pe care n-am luat-o în seamă, entuziasmată de o acțiune ce trebuia să aducă mult bine atîtor oameni nevinovați. Am crezut că mulțumirile mareșalului mă încurajau să perseverez într-o sarcină care începuse atît de bine. Nu era deloc nesăbuit să mă gîndesc chiar că rezultatele unui al doilea voiaj în America ar fi fost și mai importante. Raphaël Ali-

bert m-a sfătuit să prezint aceste posibile rezultate bune într-un memoriu. Am stăruit în documentul acela asupra statisticilor pe care trebuia să le prezint Statelor Unite privind mizeria refugiaților din Mosella și Alsacia-Lorena, numărul copiilor pierduți, ravagiile foamei și frigului printre bătrâni, bolile provocate de carențele alimentare, sacrificiile conștiente de familiile sărăcite pentru a susține pe prizonierii lor de război, meseriile abandonate din cauza lipsei materiilor prime. Pe de altă parte, resursele mele personale nefiind suficiente ca să acopere această nouă călătorie, am propus ca prima deplasare să-mi fie rambursată. Am simțit apoi, din zi în zi, cum împotriva mea creștea un soi de ostilitate, care nu se exprima niciodată. Se rezuma la un fel de alergie față de persoana mea, ale cărei motive nu căutam să le elucidez.

Într-o zi, am fost chemată la hotelul „Parc” de serviciile Ministerului de externe. M-a primit un consilier al ministrului de externe, Pierre-Etienne Flandin. M-a lăsat să înțeleg că mai mult decît de alimentele și medicamentele mele, departamentul era interesat de informații. Cabinetul primea, dar insuficiente. Mila mea ar fi avut cu atît mai mare preț, dacă s-ar fi completat cu cîteva informații despre mașinațiunile emigraților din America.

Am simțit cum îmi fierbe singele în vine:

— În cazul acesta, căutați-vă un copoi, domnule!

Și cu asta am încheiat discuția. Atunci m-am hotărît să-l vizitez pe Henri Moysset care ocupa, tot la hotelul „Parc”, un birou alături de cel al amiralului Darlan, a cărui eminență cenusie era. Îl cunoșteam foarte bine pe acest limbuz, care-și consuma timpul condamnînd, fără a le dovedi, manevrele politice ale republicii. El m-a anunțat că, gîndindu-se mai bine, guvernul nu va da curs propunerii mele, patronul său hotărîndu-se să suspende misiunile în străinătate.

Am primit știrea foarte calm. La rîndul meu, gîndindu-mă mai bine, am putut înțelege imoralitatea doctrinală pe care

o presupunea orice acțiune comună cu oamenii de la Vichy. La 30 ianuarie, am primit de la H. du Moulin de la Barthète o nouă scrisoare, care împodobește cu flori înmormîntarea mea brutală.

...Departamentul afacerilor externe (singurul organism competent) a socotit că în împrejurările actuale nu e cazul să vi se încredințeze o nouă misiune. Opera pe care ați îndeplinit-o în Statele Unite — din propria dv. inițiativă și pe cheltuiala dv. — este și folosită și merituoasă, dar este de ajuns. Ați înlăturat obstacolele care se puneau transportului în Franța al produselor farmaceutice. Se pare că de acum înainte aprovizionarea se va efectua în condiții normale. Guvernul francez întreține deja, după cum știți, un oarecare număr de misiuni pe care, deocamdată, cel puțin, nu are intenția să le dezvolte.

Mareșalul... m-a însărcinat să vă exprim din nou recunoștința sa pentru opera pe care ați îndeplinit-o cu atîta devotament și generozitate”.

Tot imensul meu efort se făcuse zădări. Ah, Tartuffii!

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să mă întorc la Paris. Suspiciunilor fanaticilor mareșalului le preferam răzburarea nemților, pe care, de altfel, nu mi-o imaginam prea bine.

I-am cerut doctorului Li-mouzin să-mi înlesnească trecerea liniei de demarcație. Mi-a fost acordată, cu condiția să semnez o declarație prin care mă angajam să nu mai incomodez niciodată Vichyul cu prezența mea nedorită. Ceea ce am consimțit. Chiar cu multă plăcere! Îi jignisem pe toți. O republicană, o laică, o ideologă care nu părăsese teritoriul fugind cît o țineau picioarele, care credea în victoria anglo-americanilor mai treacă-meargă. Dar care dorea, fără s-o spună, victoria dezertorului, a nesususului Charles de Gaulle, creatura asta nu mai era tolerabilă. Pe scurt: un monstru care trebuia paralizat. Viperelor din jurul mareșalului le inspirasem groază.

...și generalul de Gaulle pe Champs-Élysées, la marea sărbătoare a eliberării

Gladiole roșii sub Arcul de Triumf

26 august 1944. Ora șase dimineata. Juliette [camerista] și cu mine am coborât val-virte¹ de la mansarda noastră. În ajun, mai multe ferestre ni se făcuseră țândări. În Bois de Boulogne și dincolo de Bois, canoade nu în cetaseră toată noaptea. Platanii fuseseră smulși, șoselele blocate, prăvăliile colaborațiștilor prădate. Puștile pîrîiau la întimplare. Era rezonabil să spălăm putina. Am legat din nou cu sfoară esențialul notelor mele, care aveau să-mi permită, peste treizeci de ani, să scriu acest volum. „Comorile tale sint prea grele”, gemea credincioasa mea Juliette.

Dar eu le căram, hotărîtă să nu mai îndur niciodată suptuliu ștergerii treptate a memoriei, pe care mi-l aplicase Adolf Hitler prin furtul bibliotecii și arhivelor mele.

În ajun, văzusem din balcon primele tancuri ale generalului Leclerc², croindu-și drum printre valurile de oameni entuziasmați. Șenilele lor enorme abia puteau înainta. Bărbați, femei, bătrîni, copii, infirmi se agătau de ele. Zburau flori. Lumea plîngea. Chiar jos, în clădirea în care era mansarda noastră, cafegiul, care nu încetase să se îmbogățească îmbătînd pe ocupanți, se repezea în fața cite unui tanc, cu o sticlă în fiecare mină, manifestîndu-și zgomotos admirația față de blindatele care puneau capăt profiturilor sale.

Primus [numele conspirativ al lui Paul Bastid, unul dintre șefii Rezistenței] se prgătea să coboare pe Champs-Élysées, în tovărășia lui Charles de Gaulle. Republica învinsese, așa cum sperase Primus. Simțea că parcă are aripi, la drept vorbind puțin cam jumulte. A-

ceasta din cauză că în ajun, la primărie, generalul de Gaulle se arătase foarte trufas față de membrii Consiliului Național al Rezistenței și ai Comitetului de eliberare. În primul rînd, nu-i cunoștea. Apoi, victoria nu era a lor, ci a lui. Și, în fine, el va fi cel care, de aci înainte, odată legalitatea restabilită, va comanda. Doar el. Cealaltă n-aveau decît să dispară. Dar sărbătorirea se anunța excepțională.

Vestea defilării s-a răspîndit în tot orașul. La ora două după-miază eram blocate în fața Arcului de Triumf, lîngă tancul colonelului de Langlade, de o mulțime care ne-ar fi zdrobit cu dragă inimă ca să poată dispune de locurile noastre. Soarele verii ilumina amănuntele eroice ale Arcului, rochiile înflorate ale femeilor, copacii în care se cățăraseră atît de mulți bărbați, incit păreau niște fructe negre, și acoperișurile, încărcate de oameni.

Colonelul de Langlade îmi reproducea citeva dintre spusese generalului Leclerc. Am reținut că trebuie să se fi schimbat cuvinte violente între Marele stat major american și Charles de Gaulle, hotărît să încarneze în fața poporului francez visul pe care îl concepea la Londra în 1940. Flacăra Eroului necunoscut va fi aprinsă de el, singurul om care la 18 iunie 1940 a adresat de la Londra apelu său, îndemnîndu-și compatrioții să continue lupta împotriva naziștilor. Era doar singurul om care se dăruise Franței. Și nu mareșalul. Lumea se înșelase asupra simbolului! Asupra aceluui simbol de care țara avea atîta nevoie. Am înțeles că nici Eisenhower, nici Winston Churchill nu ținuseră să aibă loc această defilare pentru că, la urma urmei, debarcarea lor eliberase țara.

Dar Charles de Gaulle a apărut și s-a înclinat, ca să depună sub Arcul de Triumf o mare jerbă de gladiole roșii.

Apoi s-a format cortegiul. Bărbatul înalt, singur, a căruui uniformă strălucea în soare, mergea în frunte, încet și drept. Generali și civili îl urmau în

dezordine. Nici o aliniere. Șoseaua era încă pătată de amintirea paradelor ocupanților. Charles de Gaulle spăla rușinea, sălbăticia, umilinta acestor parade. L-am recunoscut pe Primus, pe Quartus [nume folosit în clandestinitate de Alexandre Parodi, membru de frunte al Rezistenței] și pe Georges Bidault³. Nici unul nu conta. Probabil că Charles de Gaulle le spusese ceva de genul:

— Domnilor, în spatele meu, vă rog!

Asta era la fel de limpede ca și soarele care ne făcea să asudăm, continuînd să-și arunce razele asupra monarhului ce se îndrepta spre Nôtre-Dame, proslăvit de un popor căruia i se redaseră, în sfîrșit, onoarea și civilizația. Amintirea prizonierilor, a celor torturați, a celor dispăruți plutea în aer.

Din colțul meu l-am pierdut repede din vedere pe Charles de Gaulle. Pentru el prezenta importanță, în primul rînd, să redea poporului înfrînt sentimentul valorii lui funciare. Noi nu cunoșteam încă dificultățile pe care trebuise să le învingă în timpul exilului său voluntar, dar dacă ar fi vrut ca acea ceremonie să rămînă în amintirea țării ca un marș războinic, emblema a unei victorii împotriva unui dușman, ar fi luat alături de el pe comandanții aliați, care-i îngăduiseră să acosteze în urma lor în Normandia. La drept vorbind, după părerea lui, marșul ce-l ducea spre Nôtre-Dame nu era o paradă a victoriei. Luptele continuau. Valuri de sînge aveau să mai curgă pînă ce sovieticii și anglo-saxonii aveau să se întîlnească printre ruinele celui de-al treilea Reich. ■

Prezentare și traducere:
Paul B. MARIAN

¹ Philippe de Hauteclouque, denumit Leclerc, mareșal al Franței (1902-1947), evadează în 1939 din prizonieratul german și se alătură lui de Gaulle, care îl numește guvernator al Camerunului (1940). Participă la campaniile din Tripolitania și Tunis, comandă Divizia 2 blindată care eliberează Parisul, apoi Strasbourgul (1944).

² Membru al rețelei de Rezistență „Combat”, Georges Bidault (n. 1899), de profesie istoric, a fost redactor-șef al *Buletinului Franței combatante* (1943); a succedat lui Jean Moulin ca președinte al Consiliului Național al Rezistenței, iar în perioada septembrie 1944-iianuarie 1946 a fost ministru al afacerilor externe în guvernul de Gaulle; președinte de Consiliu de două ori (1946 și 1949), ministru al afacerilor externe în mai multe guverne.

Statui chinezești cu lei

ANA BUDURA

Considerat regele animalelor, leul a devenit, încă din antichitate, simbol al puterii regale sau imperiale la majoritatea popoarelor lumii. În China, prima însemnare despre lei o găsim în *Cronica dinastiei Han-Posterior*, în care se menționează că în timpul dinastiei Han de Răsărit (25-220) solii regalului part și statului Shule (oază din Teritoriile vestice — *Magazin istoric*, nr. 10/1984) au adus în dar lei împăraților Zhang (76-89) și Shun (126-145).

Imaginea leilor a devenit un motiv frecvent în operele artistice și un element complementar al arhitecturii chineze. Ea este prezentă în monumentele funerare din timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.), pe sigiliile din timpul dinastiilor din Miazăzi și Miazănoapte (317-589), pe țesăturile de mătase, pe oglinzile de bronz din timpul dinastiei Tang (618-907), în marile complexe de cult ale budismului și, în epocile următoare, pe obiectele de porțelan și teracotă.

Leii figurează, ca motiv, și în arta populară, în care simbolizează puterea benefică, agilitatea și vigoarea tinerească. Spre exemplificare, amintim doar „dansul leilor care se joacă cu mingea de mătase”, executat cu ocazia sărbătorilor primăverii (Anul nou, după calendarul lunar) și devenit un număr spectaculos al tuturor ansamblurilor de cîntece și dansuri populare chineze. Perechile de lei, turnați în bronz sau ciopliți în piatră, așezate în fața complexelor muzeale din fostele palate imperiale, a monumentelor funerare, a intrărilor în edificiile

fostelor yamen (organe administrative de stat în China imperială) și chiar în fața palatelor din curțile interioare ale acestora aveau însă menirea să sugereze atmosfera de grandoare aristocratică, somptuozitatea impresionantă, care impunea smerenie și supușenie celor care le treceau pragul.

Privitorul unui complex arhitectonic cu lei constată că pe postamentul din stînga sa se află o leoaică ce ține laba dreaptă pe o pui de leu, aflat într-o postură specifică animalelor mici, cînd se hîrjonește pe lîngă părinte, iar pe postamentul din dreapta se vede un leu mascul, cu laba stîngă pe o sferă bogat încrustată cu motivele mingilor de mătase din China. Ambele animale au o coamă bogată și cîrlionțată, fîlcile larg deschise, lăsînd să li se vadă colții puternici. Se spune că puil de leu de sub laba leoaicei simbolizează dorința ca generațiile următoare să se bucure de prosperitate, iar sfera de sub laba leului — puterea și dorința de a realiza armonia în lume. Unii cercetători conferă un sens și faptului că înclinația gurilor celor doi lei formează un unghi de 45 grade. Ei consideră că acest unghi semnifică ideea păcii și bucuriei.

Și cîrlionții de pe capul leilor au o semnificație a lor. Un număr nelimitat al acestor cîrlionți era exclusiv privilegiul curții imperiale. Pentru edificiile curții yamen și pentru conace, cîrlionții corespundeau, ca număr, rangului posesorilor acestor edificii. Cea mai mare cifră admisă era 13, pentru edificiile de gradul sau rangul unu, ea

descrescînd pînă la rangul și gradul șapte, cînd plasarea leilor la poartă nu se mai permitea.

Socul pe care sînt așezați leii are, de asemenea, încrustate motive cu semnificație simbolică. Pe partea din față, sînt gravate o vază, un vas și trei arme antice, care se pronunță în limba chineză *ping sheng san ji*, ceea ce este identic cu urarea „să avansezi trei grade fără nici o greutate”; pe partea dreaptă, sînt gravate un pin și un bujor, simbolul urării „să fii mereu tînăr și bogat”; pe partea stîngă, sînt sculptate „cele patru comori ale camerei de studiu”: lîrția, pensula, tușul și piatra de preparat tușul, cu sensul de a te bucura de un remarcabil talent literar și artistic; pe partea din spate a postamentului, este gravat *bagua taijiu* (schema principiului absolut al existenței, exprimat de *yin* și *yang* și prezentat grafic printr-o linie întreruptă și una continuă, în combinația celor opt trigram¹, ceea ce semnifică dorința de a reprimă demonii și de a lichida viciile.

Dincolo de simbolurile și semnificațiile pe care cercetătorii chinezi le conferă reprezentărilor plastice ale regelui animalelor, aceste opere de artă, impresionante prin sugestivitate și execuția plină de măiestrie, rămîn, înainte de toate, o expresie a talentului, puterii creatoare și imaginației artistice ale poporului chinez. ■

¹ Opt trigram constau din combinarea liniei continue (*yang*, pozitiv, masculin) și a unei linii întrerupte (*yin*, negativ, feminin) în opt grupuri a trei linii fiecare, provenite de la zeul și împăratul legendar Fu Xi.

APRILIE
1937

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● La Expoziția universală din Paris, scrie *ziarul Dimineața*, Inventatorul filmului, Louis Lumière, se va prezenta cu o construcție menită a pune arta filmului pe o bază cu totul nouă. Construcțiunea sa face posibilă producerea de filme care vor prezenta spectrul tuturor mișcărilor în mod „corporal”, adică în trei dimensiuni. Filmele vor fi executate în culori și în același timp ca filme sonore, astfel că reprezentarea va semăna aproape complet cu o imagine de pe scenă.

● În pavilionul artelor, de la Sosea, se inaugurează al patrusprezecelea salon oficial de pictură și sculptură. Printre expozanți: N. Tonitza, G. Petrașcu, J. Steriadi, A. Verona, Michaela Eleutheriadou (pictură) și I. Jalea, C. Baracchi, Boris Carasea, Mac Constantinescu, C. Medrea (sculptură).

● Glume de 1 aprilie. E o tradiție veche să se facă păcăleli de 1 aprilie — scrie *Dimineața*. Unele sînt chiar istorice. Se povestește, de pildă, că Filip generalul din Burgundia a chemat la 31 martie 1566 pe bufonul său, promîindu-i că-l va umple cu monede de aur dacă născocesc o bună păcăleală de 1 aprilie. Dacă însă gluma nu va fi bună, va plăti cu capul și va fi executat în public.

Regelile s-a înțeles cu cîtiva curteni care în seara acelei zile au făcut un chef cu bufonul, pînă cînd acesta a căzut de pe scenă, prefăcîndu-se beat turcă.

A doua zi, de 1 aprilie, a fost trezit brusc din somn și un trimis al regelui-l-aspus că a dormit toată ziua de 1 aprilie, așa încît își va ispăși acum neglijența cu moartea. Bufonul a fost dus tremurînd în fața călăului și pus cu capul pe trunchi. El s-a pomînit cu o lovitură zdravănă în ceafă. Lovitura fusese dată însă doar cu un cîrnat. Bufonul s-a prăbușit la pămînt, fără să mai dea semn de viață. Crezînd că murise de frică, regelul l-a părut rău, călîndu-se.

A zi a fost o zi de febră electorală — scrie *Facla* din 17 aprilie (de fapt, din 16 aprilie, cunoscut fiind procedeul ziarelor de acum cinci decenii de a-și antedata aparițiile). Cetățenii Capitalei — de ambele sexe — au fost chemați să-și aleagă prin votul lor paznicii gospodăritului municipal¹.

La 16 aprilie se desfășoară deci alegeri municipale, eveniment ce reține atenția presei bucureștene. Confruntarea se dă între candidații Partidului Național-Liberal, aflat la putere, și candidații opoziției național-tărăniste. Comentînd rezultatele alegerilor — cîștigă de liberali cu o majoritate... minimă — *Dimineața* din 18 aprilie notează: „O primă constatare: cel mai extremist dintre partidele de dreapta [Garda de fier] n-a cîștigat măcar să se prezinte alegătorilor; el și-a dat seama că nu poate sconta un rezultat cît de relativ”. „Rezultatul alegerilor comunale — scrie la rîndul ei *Lupta* din 20 aprilie — constituie o înfrîngere categorică și definitivă a partidelor de extremă dreapta”.

L a național-tărăniști, aflați de mai bine de trei ani în opoziție, se petrec schimbări care nu trec neobservate în presă. La 1 aprilie, Ion Mihalache, șeful P.N.Ț., își dă demisia din fruntea partidului, nemulțumit — între altele — de faptul că nu a reușit să fie chemat la guvernare. „Eu — declară el la întrunirea Comitetului Executiv al P.N.Ț., reproducă în *Dimineața* din 4 aprilie — am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să-mi servesc țara și tronul. Nu cred că mi s-a răspuns după cum meritam și după cum merita acest puternic Partid Național-Tărănesc. A venit timpul socotelilor și eu nu pot decît să constat că în felul acesta nu mai merge”. „Ion Mihalache a fost trei sferturi de oră hotărît”, scrie *Facla* din aceeași zi, comentînd demisia. „Ion Mihalache a avut, în sfîrșit, tăria suflutească de a se lepăda de o șefie pe care nu o exercita decît cu numele și de a o oferi lui Iuliu Maniu”.

A doua zi, 2 aprilie, lovitură de teatru: Mihalache revine asupra demisiei, rămînd la șefia P.N.Ț. și primind „depline puteri” în exercitarea autorității sale.

În această atmosferă, la 4 aprilie, se desfășoară în sala Savoy din Capitală, congresul P.N.Ț. care reconfirmă șefia lui I. Mihalache pe o perioadă de alți patru ani. Se discută din nou problema succesiunii național-tărăniștilor la guvernare.

Comentînd desfășurarea lucrărilor congresului P.N.Ț., *Facla* din 6 aprilie notează, sub titlul *Congresul dansează*: „Atmosfera din congresul general al P.N.Ț. a fost mai agitată decît sperau unii și mai potolită decît își închipuiau alții. Interesant de urmărit fizionomiile participanților. Fiecare exprima un gînd ascuns. Ion Miha-

¹ Pentru a ușura lectura nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

O interesantă
descoperire
arheologică
făcută
în timpul
unor săpături
în strada
Matei Millo

Transmisia
radiofonică a
unei piese
de teatru
în urmă
cu cinci decenii

lache, febril, vehement, concentrat lăsa impresia că joacă o carte mare și ultima. Iuliu Maniu, rece, impenetrabil, imobil și sigur pe poziție, risca din când în când un surâs sardonice sau ceva aplauze. Virgil Madgearu a avut în citirea raportului său un lapsus de cea mai manistă speță. «Domnilor, din momentul în care s-a declanșat criza de șefie, prin demisia d-lui Iuliu Maniu, pardon... a d-lui Ion Mihalache».

După cum am menționat în numerele anterioare ale cronicii noastre, în luna noiembrie 1936, urmînd crezului său de scriitor patriot, umanist, antifascist, Mihail Sadoveanu a preluat conducerea politică a ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*, publicații de orientare democratică. Și-a atras astfel ura bandelor legionare care declanșează o virulentă campanie de amenințări și insulte.

În springul marelui prozator se ridică cercurile largi ale opiniei publice românești. Astfel, la 1 aprilie, un mare număr de scriitori, profesori universitari, artiști etc. dau publicității un protest în care își exprimă solidaritatea cu marele scriitor, victimă a atacurilor extremiste. „E terorizat omul și scriitorul — se spune în protest — cu o ură care nu cunoaște nici crutare și nici margini. Sub influența avalanșelor de denigrare s-au găsit naivi care — crezînd că săvîrșesc o faptă românească — au ars cărțile lui Sadoveanu, cele mai românești, ca suflet și preocupări, ca mentalitate și expresie din clasa a produs literatura noastră”. Printre semnatarii protestului: Petru Groza, Liviu Rebreanu, C. Rădulescu-Motru, G. Călinescu, N. Costăchescu, M. Ralea, P. Andrei, E. Lovinescu, G. Topirceanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir, Traian Ionașcu, Al. Philippide, A. Oțetea, Zaharia Stancu, A. Boldur, Pericle Martinescu.

Își manifestă solidaritatea cu marele prozator muncitorii din importante orașe ale țării, țărani, cadre universitare, juriști, studenți etc. Astfel, într-o întrunire a sindicatului muncitorilor grafici din Iași, la 19 aprilie, la care participă și reprezentanți ai altor sindicate din localitate, se exprimă sprijinul și simpatia pentru M. Sadoveanu, faptul „că sînt alături de d-sa în lupta ce o duce pentru libertățile cetățenești democratice”.

La 10 aprilie, țăranul Grigore D. Alecu, din jud. Buzău, îi scrie lui Sadoveanu, scrisoare reproducă în *Dimineața*: „Noi, țărani, care muncim pămîntul cu sudoarea frunții, în așchia de soare, vom ști să schimbăm plugul și coasa pe palcș spre a ne apăra drepturile noastre și pe conducătorii noștri democrați”.

In această lună aprilie se inaugurează la București Institutul de istorie universală, înființat din inițiativa și cu o mare donație de cărți a lui N. Iorga. „Sînt adunate — arată savantul la deschiderea Institutului, într-o cuvîntare consemnată de *Adevărul* din 6 aprilie — 50 000 volume”.

Cronică maruntă

Dar „morii” s-a sculat, s-a dus simba la rege și i-a întins colful. Îl reușise păcăleala.

● Revista *Muzică* și poezie publică o scrisoare a lui George Enescu în care marele muzician semnalează talentul muzical deosebit al doi copii: Valentin Gheorghiu, în vîrstă de 8 ani, și Ștefan Gheorghiu, de 10 ani.

● Institutul central de statistică a publicat datele privind „mișcarea populației României în anul 1936”. Astfel, la 1 ianuarie 1936, România avea 19 013 363 locuitori; la 1 ianuarie 1936 — 19 190 071, iar la 1 ianuarie 1937 — 19 422 660 locuitori.

● Intense pregătiri se fac în Anglia în vederea încoronării regelui George VI, venit la tron prin renunțarea fratelui său, Eduard VIII, care contractase o căsătorie neconformă cu prerogativele familiei regale.

„Ceremonia încoronării — citim în *Lupta* din 17 aprilie — se face după modul străvechi în care au fost unși domni toți regii Angliei”. În acest scop, au fost revăzute toate privilegiile de care se bucură familiile nobiliare engleze la o astfel de ceremonie, deoarece există anumite familii care au drepturi dintre cele mai blănde, pe care înțeleg să și le valorifice cu această ocazie. Există astfel o familie de conți care are dreptul să ofere prin șeful ei un trandafir regelui în ziua încoronării. Alți nobili au, spre exemplu, dreptul să pășească în cortegiu într-un anumit loc, alții să stea în catedrala Westminster în timpul ceremoniei într-o anumită strană. Nobilii englezi, continuă ziarul, vor apărea la ceremonie în costume medievale, ca strămoșii lor.

La Westminster vor fi prezente cca. 7 700 persoane. „Ceremonia, scrie *Lupta*, va începe la ora 11. Cu toate acestea, cei care nu vor sosi cu cortegiul vor trebui să-și ocupe locurile încă de la ora 8 dimineața. De la ora 11, adică de la sosirea cortegiului, pînă la 3 după-amiază nimeni nu va mai putea

APRILIE
1937

La o expoziție
de costume istorice

Cronică mărunță

părâi interiorul catedralei, pentru fiecare participant rezervându-se o jumătate de moiră pătrată".
Printre măsurile de siguranță luate, se află și mobilizarea a „o duzină de automobile sanitare care vor fi deservite de douăzeci de medici și patruzeci de infirmieri”.

Au fost mobilizați, de asemenea, zece mii de agenți ai Scotland Yardului, postați de-a lungul traseului. În jurul și în interiorul catedralei „vor fi plasați cei mai abili detectivi englezi”.

● Răspunzând la o anchetă a unui ziar american făcută printre artiști, cu privire la evenimentele din Spania, Mariene Dietrich — marea vedetă a filmului, de origine germană — s-a pronunțat împotriva „rebelunilor” fasciste a lui Franco. Guvernul german — scrie *Facla* din 5 aprilie — a interzis imediat actriței să apară pe scenele germane și se vorbește de iminenta interdicție în Germania a tuturor filmelor în care apare Mariene Dietrich. Drept răspuns, actrița a cerut guvernului american să-i acorde cetățenia S.U.A. Dacă această i se va refuza, ea va solicita guvernului republican spaniol să-i acorde cetățenia în această țară.

● Anul acesta — anunță *Lupta* din 2 aprilie — mătasea împirnată va domina în toaletele femeilor. De data aceasta, mătasea nu va mai fi înfiorată sau împodobită cu linii geometrice. Împreună își va găsi sensul său veritabil: el va fi împodobit cu litere, devize, date și nume. Toate fanteziile vor fi permise în acest domeniu. Se vor vedea mătaseuri cu portative muzicale, numele tenorilor preferați, cîteva fraze celebre, extrase din romane etc.

Modiștii susțin că femeile vor putea fi citite ca o carte.

● A apărut un nou număr al revistei *Azi*, publicație care, scrie *Dimineața*, „s-a luptat de la începutul apariției sale prin demnitate și conștiințelozitate”. În acest număr, 28/1937, semnează,

Același ziar, comentînd evenimentul, notează: „Iată că înregistrăm astăzi un act de citorie făcut nu de un om bogat — ceea ce crește valoarea morală a gestului — ci de un intelectual, care și-a sporit biblioteca cu trudnică muncă a minții.

Mulțumită istoriei, atîtea curente străine de noi și nesănătoase ar fi privite așa cum trebuie. S-ar renunța la regimuri nepotrivite, veșnic falimentare și de o inutilă oroare. Acolo, în biblioteca istorică, găsim răspunsuri la toate întrebările zilei de azi”.

Un prețios dar făcut Academiei Române. Sub acest titlu, *Dimineața* din 25 aprilie relatează despre o donație făcută Institutului for științific român: tabloul pictorului Franz Francken *Cressus arătînd bogățiile sale lui Solon*. „Tabloul — scrie ziarul citat — a fost înmînat d-lui prof. Iorga de către d. Ostrowski, ministrul Uniunii Sovietice la București, ca dar din partea Academiei de științe din U.R.S.S.” Pictura se afla pînă acum la muzeul Ermitaj din Leningrad. Pe lingă valoarea artistică importantă, „tabloul prezintă un deosebit interes pentru România — continuă ziarul — deoarece în suita lui Cressus este reprezentat unul din cei mai mari domnitori ai Țării Românești, Mihai Viteazul, a cărui faimă a trecut peste granițele țării. Știința istorică socotește că acest tablou este cea mai perfectă imagine a marelui domn român. Acest fapt a fost subliniat de d. prof. Iorga. Academicianul Iorga a citit în timpul ședinței scrisoarea academicianului sovietic Orbeli, directorul muzeului Ermitaj din Leningrad, unde era păstrat tabloul. A citit, de asemenea, și cuvîntarea d-lui ministru Ostrowski cu ocazia înmînării tabloului. D. prof. Iorga în cuvîntarea sa s-a oprit mai mult asupra acelei părți din discursul d-lui ministru Ostrowski, în care d-sa caracterizează pe Mihai Viteazul ca fondator al unității tuturor pămînturilor românești. Același fapt a fost subliniat și de d. președinte al Academiei, Al. Lapedatu, care în cuvîntarea sa a mulțumit din partea Academiei și a întregii științe românești Academiei sovietice, guvernului sovietic și ministrului Ostrowski.

D. Al. Lapedatu a subliniat raporturile amicale dintre România și U.R.S.S. și a declarat că acest dar este un simbol al solidarității internaționale a științei și o să fie întotdeauna o podoabă a Academiei Române”.

In încheierea cronicii acestei luni, cîteva *Gînduri de pace*, publicate de Victor Eftimiu în revista *Reporter* din 18 aprilie: „Nu cred să fie pe lume neam mai dornic de liniște și de pace ca românii; încă din leagăn i-au zămislit urisoarele acest destin. Spre cîntecul omeniei lor, românii nu se pot lăuda cu fapte de cuceritori. Născuți și revărsați pe cîmpuri mănoase și munți bogați.

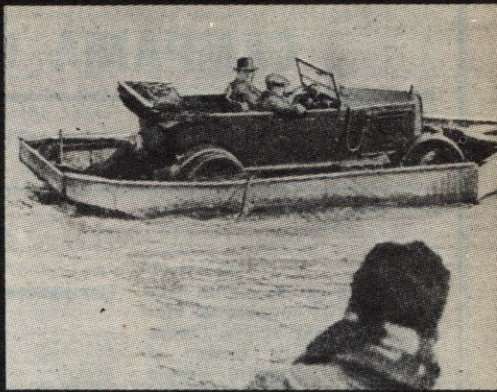
¹ În prezent, tabloul se află în cabinetul președintelui Academiei R.S. România

Prof.
dr. Charles
Upton Clark,
din New York,
conferențind,
în limba
română,
în aula
Academiei
comerciale

Invenția
unul
automobilist
londonez:
automobilul-
barcă

nu s-au adunat niciodată în horde hrăpărețe pustiind împărăția altora, așezându-se cu sila printre neamuri de altă limbă.

Totdeauna izbînzile lor militare au fost defensive. De la Posada pînă la Mărășești, românii n-au făcut decît să se apere de cotorpitori.

Și au înscris istoria zidind o limbă care se vorbește mult departe de hotarele țării. Au așteptat, s-au pregătit pentru Marea Unire care nu putea să nu vină. Astăzi nu vor decît să-și clădească, în pace și în bună învoire cu vecinii, viitorul lor de liniște, gospodărie și cultură". ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

printre alții: Zaharia Stancu,
M.R. Parascchivescu, Șerban Clo-
culescu.

● Recent orașul grec Missolonghi, de la intrarea în golful Patras, a fost declarat „oraș sfînt”, în amintirea eroicel rezistente a locuitorilor săi în timpul luptelor împotriva otomanilor din 1823-1826. Alei, la Missolonghi, a căzut eroic, în 1824, poetul englez Lord Byron.

Primul primar român al Brașovului

În nr. 12/1986, revista brașoveană *Astra* a publicat articolul *Primul primar... a fost prefect*, în care este luată în discuție o informație apărută în cadrul rubricii *În București, acum 50 ani*, din nr. 8/1986.

După ce apreciază *Magazinul istoric* drept „una din cele mai prestigioase publicații științifice din țara noastră”, autorul articolului, Dan B. Ciuceanu, rectifică cele publicate de noi în numărul respectiv referitoare la medicul G. Baiulescu: acesta n-a fost, în 1916, „întîiul primar român al Brașovului”, cum scriam noi (reproducînd o informație din ziarul *Universul* din 16 august 1936), ci, precizează autorul articolului din *Astra*, el a fost „numit, la 27 ianuarie 1919, prefect al orașului”.

La scurt timp după apariția articolului din *Astra*, am primit la redacție o scrisoare, tot din Brașov, din partea istoricului Gernot Nussbächer care ne argumentează — pe baza unei bogate documentații — că... G. Baiulescu a fost totuși primul primar român al Brașovului. El a fost cel care — după cum consemnează *Gazeta Transilvaniei* din 24 august/6 septembrie 1916 — a salutat trupele române la intrarea lor în Brașov cu aceste cuvinte: „În numele populației române a vechiului și preafrumosului oraș Brașov vă zic: Bine ați venit! Totodată sunt autorizat să vă bine-ventez [a ura bun venit] cu toată căldura și în numele populației săsești și maghiare, care locuiește împreună cu noi în acest oraș”.

În numerele următoare ale *Gazetei* au apărut mai multe ordonanțe și înștiințări ale primăriei brașovene, semnate toate „dr. Baiulescu, primar”.

Date referitoare la dr. G. Baiulescu au apărut în revista *Țara Birsei*, nr. 3/1935, în *Cumidava*, anuarul Muzeului județean Brașov, vol. IV (1970), în ghidul bio-bibliografic *Cărturari brașoveni*, sec. XV-XX, editat de Biblioteca municipiului Brașov în 1972, precum și în monografia *Protopopul Bartolomei Baiulescu*, publicată în 1938 de Candid C. Mușlea și închinată tatălui celui care a fost, într-adevăr, întîiul primar român al Brașovului.

Mica controversă iscată în jurul dr.-ului G. Baiulescu evidențiază, astfel, și pe această cale, interesul cu care este citită revista noastră care, după cum apreciază amintitul articol din *Astra* și-a cîștigat „un bineemeritat renume în țară și în străinătate, precum și un număr mare de cititori conștanți nu doar din rîndurile cercetătorilor și specialiștilor, ci și al publicului larg”.

CAMPANIA CEA MAI LUNGĂ

LOUIS ALLEN

Războiul se sfârșise în Europa. Zeci de milioane de victime, distrugerii enorme, orașe și sate devastate, lacrimi și durere, dar, cel puțin, luptele se încheiaseră. Ele continuau cu încăpăținare numai în Extremul Orient. Campania din Birmania nu s-a terminat nici ea decât odată cu capitularea Japoniei. Deși secătuită și lipsită de întăriri, armata niponă nu ceda. Jungla deasă, la care reușise să se adapteze, era concomitent un inamic, dar și un avantaj în tactica hărțuirilor și a luptelor fragmentate împotriva copleșitoarelor forțe aliite.

Ilustrativă pentru starea de spirit din acele momente a ofițerilor japonezi este și întâlnirea unui locotenent britanic cu maiorul Wako Hisanori și locotenentul Tsutumi Shinzo, trimiși să informeze unele detașamente izolate despre încheierea războiului. Tsutumi arăta ca un sălbatic, cu părul netuns, barba încâlcită, hainele zdrențuite și privirea plină de minie. „Japonia n-ar capitula niciodată în împrejurări normale“, a spus el. „Nu sînt sigur că aveți dreptate“, i-a răspuns englezul.

În cei trei ani de ocupație japoneză, economia unei țări bogate, chiar dacă insuficient dezvoltată, intrase într-un puternic declin; 2,5 milioane hectare, rămase nelucrate, fuseseră inundate de junglă. Recolta de orez se înjumătățise. Numărul vitelor scăzuse de la 6 la 3 milioane. Industriile petrolului și mineritului înregistraseră mari pagube. Anual, forțele crotipitoare impuseseră Birmaniei importante „contribuții“: petrol, produse agricole, minereuri. Înainte de a cucerii Birmania, japonezii se erijaseră în „eliberatori“ de sub dominația engleză. După ce au devenit stăpîni ei, și-au arătat adevăratele scopuri, transformînd-o în colonie. Ei creaseră un corp de armată birman, sub conducerea generalului Aung San. Dar în 1942, înțelegînd sensul

Soldat japonez predîndu-se...

prezenței japoneze, birmanii înființaseră o ligă de eliberare, un front de luptă, la care participau zece partide și grupări politice. În 1943, armata lui Aung San a aderat la acest front și a întors armele împotriva niponilor. În octombrie 1944, Aung San a devenit președintele Ligii antifasciste a libertății poporului, luptînd alături de britanici.

Pe frontul din Birmania, numărul victimelor a fost destul de mare. Și astăzi continuă controversele asupra cifrelor totale, deoarece efectivele unor corpuri armate s-au cunoscut doar cu aproximație, iar unele detașamente au fost retrase și trimise pe alte fronturi fără a se ști exact cifra pierderilor dinaintea mutărilor. Prin calcule diverse, Louis Allen stabilește că japonezii au pierdut 185 149 soldați, respectiv două treimi din oamenii lor pe teatrul de operații din Birmania, și a 12-a parte din totalul victimelor nipone în acest război. Britanicii și Commonwealthul au pierdut

73 909 oameni, dintre care 14 326 uciși, respectiv a 13-a parte din trupele de uscat aflate la dispoziția Comandamentului interaliat al Asiei de sud-est (SEAC).

La încheierea conflictului, englezii i-au dezarmat pe partizanii birmani. Dar dorința de independență nu a putut fi înfrîntă. În 1947, liderii Ligii antifasciste a libertății poporului au cerut guvernatorului să transmită la Londra „dorința de independență a Birmaniei, exprimată de întregul popor“. La 4 ianuarie 1948, Uniunea Birmană se proclama independentă, refuza să facă parte din Commonwealth și, trei luni mai târziu, devenea membră a O.N.U.¹

¹ Publicăm, în continuare (*Magazin istoric*, nr. 12/1986, 1-3/1987), ultimele fragmente din lucrarea istoricului britanic Louis Allen *Burma. The Longest War. 1941-45*. Substituirile aparțin redacției noastre.

O mindrețe de document

La 2 iulie 1945, pe colinele estice ale munților Yomas, la nord de satul Myogyauang și la câteva mile sud-vest de Cartierul general al Diviziei 17 indiene, de la Penwegon, o patrulă de gorkha s-a ciocnit cu o mică forță japoneză și, în confruntarea care a urmat, au murit 19 japonezi. Soldații gorkha au căutat trupurile celor uciși, au luat amintirile uzuale — fotografii, ceasuri, jurnale — și o geantă diplomatică, având pielea îmbibată de apa ploii. La scurt timp, porthartul, golit și cu conținutul uscat, se afla pe o masă de la Cartierul general.

Printre hîrtii se găsea și un ordin de luptă care, odată descifrat și tradus, s-a dovedit a fi extrem de important. Purta semnătura generalului Nagazawa Kanichi, care îi succedase lui Sakurai Takutaro, în funcția de comandant al grupării de infanterie a Diviziei 55, și era datat 14 iunie 1945. Fusese capturat la două săptămîni după emitere și se referea la o forță ce trebuia să se deplaseze spre fluviul Sittang.

Împărțite în trei coloane, trupele urmau să înainteze de-a lungul unor drumuri bine trasate pe conturul înălțimilor. În ordin erau marcate punctele de trecere peste *chaunguri* și cele pe care trebuiau să le atace și să le mențină japonezii — inclusiv un pod de cale ferată. Pentru a nu genera confuzie în rîndul coloanelor în marș, nu se admiteau împușcăturile. Drumurile uzuale se preconiza a fi evitate, iar semnalele radio puteau fi folosite numai după traversarea Sittangului. Comunicațiile urmau a se efectua prin semne vizuale și prin mesageri. Rațiile includeau, în mod obligatoriu, sare și pește sărat și uscat, care trebuia cărat chiar dacă s-ar fi renunțat în acest fel la orez.

Soldații urmau să strîngă bărcile țăranilor de pe malurile Sittangului și să construiască șampane pentru cîte trei sau patru oameni, din bambusul cărat în marș. Aveau să poarte cu ei o cantitate de muniție de două ori

mai mare decît cea uzuală și nici o armă nu trebuia abandonată fără permisiunea comandantului coloanei. Ordinul cuprindea și multe indicații detaliate pentru unitățile veterinare. Boii și caii trebuiau trecuți peste Sittang. Prioritate se acorda rănilor și proviziilor. Fiecare cal trebuia să aibă cu el o rezervă de potcoave și 50 caiele, precum și nutreț pentru o săptămîină, socotind un kilogram pe zi.

Din punctul de vedere al serviciilor de informații, era o mindrețe de document. Descria condițiile din Yomas și intențiile japonezilor cu o claritate desăvîrșită. Locotenentul Levy, de la Cartierul general din Pegu, a reușit însă să obțină o și mai detaliată imagine a forței nipone, ajutîndu-se și cu alte documente găsite în porthart. Erau mesaje scrise în grabă către unitățile de recunoaștere. Li se cereau amănunte despre terenul mîlăstinos de pe malul celălalt al Sittangului, despre lățimea și viteza apelor fluviului în anumite puncte, adîncimea, starea malurilor, dacă exista junglă în apropierea satelor, dacă existau repere ce puteau fi folosite, de pildă o pagodă, dacă actualele denumiri corespundeau cu cele de pe hărți, dacă podurile fuseseră aruncate în aer, din ce erau construite, lemn, fier sau beton, cîte deschideri aveau, dacă apele musonului inundau sau nu drumurile, dacă în satele de pe platoul Shan se găseau orez și sare, cît de febrilă era activitatea aeriană a inamicului pe valea Sittangului, zonele pe pîclă deasă. În cele din urmă, se menționau parolele. De altfel, destul de lipsite de originalitate, *kami*, și, ca răspuns, *kaze*.

În cîteva zile, documentele traduse au ajuns la Cartierul general din Delhi al feldmaresalului Mountbatten, șeful Comandamentului interaliat al Asiei de sud-est. Astfel, cu două săptămîni înainte ca armata lui Sakurai să fugă din Yomas, inamicul îi cunoștea absolut toate planurile. Probabil că este dificil de înțeles efortul depus de britanici pentru masacrarea Armatei 28 a lui Sakurai,

din moment ce, cînd au declanșat ofensiva, nu mai erau decît ceva mai mult de trei săptămîni pînă la sfîrșitul războiului. Ofițerii și soldații Corpului IV considerau sfîrșitul atît de apropiat, încît se și vedeau înfrîntînd alte formațiuni de japonezi, pe măsură ce înaintau în Siam și Malayezia. Totul era să uciți cît mai mulți posibil, înainte ca ei să scape din plasa întinsă în Pegu Yomas. Asta îi intenționa să facă generalul Frank Messervy, comandantul Diviziei 7 indiene, căruia muntele de informații îi sosise chiar înainte să părăsească statul major al Corpului IV. El a constatat că existau două marș zone în care își putea atinge scopul — una între Yomas și fluviul Sittang, cealaltă între Sittang și Salween. Descoperirea documentelor aproape că garanta succesul primei operații de măcelărire, chiar fără intervenția unei mari forțe de infanterie. Tururile puteau trage în lungul unor linii fixate ca ținte, cu săptămîni înainte. Iar avioanele britanice aveau să desăvîrșească masacrul (în această fază a campaniei nu erau implicate avioane americane)

Zvonuri adevărate

Forțele strînse în Yomas — înainte ca Sakurai să-și concentreze soldații într-un unic efort de salvare — au reușit să ajungă la Sittang doar în grupuri mici. Divizia 17 indiană, a generalului Cowen, le lăsa să traverseze drumul principal, le urmărea pînă la Sittang, apoi anunța artileria și aviația să le distrugă pe linia fluviului. Forțele patriotice birmane se ocupau de supraveghetorii care încercau să scape spre sud, în lungul malului estic al fluviului. Dar întreaga zonă era imposibil de acoperit. Grupuri mici tot mai reușeau să se strecoare. Dacă Sakurai ar fi hotărît să procedeze numai așa, poate ar fi avut mai mult succes. El nu a realizat nici cît de complet are inelul de oțel din jurul lui, dar nici că, în momentul ofensiviei, Corpul IV britanic nu se putea ocupa simultan de fiecare punct de traversare.

Sakurai a crezut că jumătate din forța sa va supraviețui traversării, ceea ce era oricum mai bine decât să putrezească în Yomas, pînă la sfîrșitul musonului.

Între timp, apăruseră zvonuri despre o posibilă capitulare a Japoniei. Generalul Sakurai simțea că ceva se urzea, chiar atunci cînd el pune la cale ieșirea din încercuirea din Yomas. Comunicațiile radio cu celelalte unități erau în cea mai mare parte întrerupte. Cartierul general al Armatei 28 mai avea însă un aparat de radio pe unde scurte, capturat de la britanici. În rutina zilnică intra și ascultarea acestui aparat. Ceea ce pe Sakurai nu numai că l-a ajutat în planurile sale, dar i-a asigurat și o privire asupra restului lumii. O greutate în plus pe umerii lui.

Trecuse deja o lună de cînd hălăduiau pe coline, cînd, pe la începutul lunii iunie, a auzit la radio despre capitularea Germaniei. Se petrecuse la 8 mai, deci știrile erau vechi de trei săptămîni. Un post de radio din India transmisese, de asemenea, că un grup de industriași japonezi plecase în Statele Unite să solicite pacea. Toate acestea, Sakurai le-a păstrat pentru el însuși. Dar nu-i era deloc ușor, în aceste condiții, să plănuiască operații ce puteau duce la moartea a jumătate dintre oamenii săi. Moarte pe care unii dintre ei începeau să o bănuiască — își dădea el seama — pe măsură ce ascultau, cu inima grea, zgomotele tot mai apropiate ale exploziilor de pe coline.

Detasamentul lui Sakurai nu a fost prins în ambuscadă pe cînd ieșea din Yomas. A pornit în dimineața zilei de 24 iulie. La un moment dat, cei care veneau în urmă sa au declanșat un tărăboi cumplit. Se auzeau strigăte de disperare. „Par mai curînd o bandă de țilhari decît o armată”, se gîndea Sakurai. Curînd a aflat ce se întîmplase: soldații, care de atîta vreme trăiau doar cu o mină de orez pe zi și cu sare, nimeriseră într-o plantație de trestie de zahăr și se repeziseră în ea. Generalul a ordonat să se reia marșul. La timp. Bombele au început să cadă asupra coloanei și soldații s-au

risipit înapăimînțați în toate direcțiile. Iwakuro, șeful de stat major care conducea marșul, a reușit să restabilească cu greu ordinea. Ore în șir a alergat de colo-colo, pe lîngă unitățile coloanei, strigîndu-le fără încetare să nu se risipească, încît a răgușit. Era clar că mult n-avea să mai reziste. Ceilalți ofițeri s-au străduit să-l liniștească. Fukutomi, un tip înalt și vînjos, a încercat să-l potolească pe Iwakuro, apucîndu-l de mîini, dar acesta s-a repezit la el și, între cei doi, s-a incins o bătaie în toată regula, în noroi. Medicul a trebuit să-i facă o injecție cu morfină lui Iwakuro. Tensiunea răspunderii care apăsa pe umerii lui și un violent acces de malarie l-au scos din acțiune pentru următoarele 24 ore.

În brațele monstrului

În dimineața de 28 iulie, gruparea lui Sakurai a ajuns pe malurile Sittangului. Generalul a privit apele iuți, impetuase, care se precipitau în întuneric. Nu putea împărtăși nimănui altcuiva ce simțea în acel moment. Era același fluviu pe malurile căruia îi înfrînsese pe britanici atît de categoric, cu trei ani și jumătate în urmă. Își purtase oamenii peste fluviu într-un marș triumfător, care îi dusese pînă în capitala Birmaniei, apoi în cîmpiile centrale. Acum toate acelea erau o ruină. Armatele pe care le înfrînsese se întorseseră și îl vinau pe el. Își imagina ce fluviu fermecător putea fi Sittangul în sezonul uscat, cu soarele deasupra, mișcîndu-se prin pădurile verzi. Iar acum... În timp ce apele gemeau în apropiere, el vedea ici-colo, în noapte, nu bușteni sau trunchiuri de arbori, ci oameni. Oamenii care se vîicăreau. *Tasukete kure! Oretachi wo misuteru ki ka!* (Ajutor! Pentru Dumnezeu, nu ne lăsați!). Dar Sakurai nu avea cum să-i ajute. În urmă, înamicul avea oameni, tunuri, avioane. Pentru ei, locul tunurilor și al avioanelor fusese luat de acest monstru lichid și involburat, în brațele căruia oamenii săi încercau să supraviețuiască.

„Am traversat fluviul la 28 iulie 2 a.m. — Își amintește Sakurai —, într-o barcă țărănească. Cînd am privit înapoi, am văzut că unii dintre oamenii mei reușeau să treacă, dar alții erau înghițiți de fluviu, care le ducea trupurile de parte. Nu încetam să mă rog”. A doua zi a ploaie, cerul de-abia se vedea. Dar avioanelor RAF-ului nu le păsa; Sakurai le auzea deasupra capului. Statul major a rămas ascuns pînă la căderea nopții. Mai avea de mers 13 mile pînă la colinele platoului Shan, și drumul nu era deloc ușor. Mai mult ca sigur că britanicii aveau rețele de spionaj în fiecare sat de pe malurile Sittangului, pentru că tunurile au început să-și schimbe linia de bătaie după direcția de înaintare a coloanei statului major. Bine, cel puțin, că trecuse tensiunea traversării fluviului. Trei săptămîni i-au trebuit Armatei 28 să străbată 50 mile pe drumul ei spre sud. Calul lui Sakurai se încasea în Sittang. Generalul și-a continuat drumul pe un bivoli.

La 15 august, în ziua în care împăratul Japoniei a anunțat unui popor îngrozit, rămas perplex, că războiul s-a sfîrșit și că trebuiau să „îndure neîndurabilul”, Sakurai a ajuns la cartierul general al Diviziei 53, la Shanywa. L-a întîmpinat Hayashi, comandantul diviziei. Soldații tăiaseră un arc din lemn, pictat cu caracterele *Saku Kangei* (Bun sosit Armatei 28). Sakurai a trecut pe sub el. I s-au înmînat apoi telegrame de la Saigon, din partea mareșalului Terauchi, aflat la comanda teatrului de operații sud-est asiatic, și de la Moulmein, din partea generalului Kimura, care comanda armata japoneză din Birmania. Amîndoi vorbeau despre succesul operației de ieșire din încercuire. Sakurai a citit telegramele, degustat de felicitările ce-i erau adresate, apoi le-a împăturit la loc. După-amiază a sosit știrea anunțului imperial, care pune capăt războiului.

Dar el nu se sfîrșise și pentru Sakurai. Nu se putea sfîrși pînă nu-și stringea din nou oamenii într-o armată, la Tanagerm. De aceea, a continuat să meargă spre sud, cu toate că fiecare fibră a ființei

sale cerea odihnă. Tunurile nu mai bubuiau, ploile se liniștiseră. La Moulmein, l-a înțlnit pe Kimura, avansat în grad. În rigidul sistem ierarhic japonez, fusese promovat la timpul potrivit. Dar, printr-o stranie coincidență, avansarea sosise la cinci zile după ce el abandonase britanicilor Rangoonul.

La 18 august, Kimura a dat ordin de la Moulmein tuturor unităților din Birmania să înceteze focul.

Un punct lipsă în regulament

Pentru cea mai mare parte a japonezilor, capitularea era o idee de neconceput. Înainte să înceapă „a îndura neîndurabilul”, ei trebuiau să creadă că el există. Ultima frază din ordinul lui Sakurai, că aceia care capitulează *după* capitularea națională nu vor fi tratați ca prizonieri de război, a atras atenția subordonaților săi. Pentru ei era foarte important să nu fie considerați prizonieri. De aceea Aliații au numit pe cei aflați în această situație „personal capitulat japonez”, un eufemism care avea un scop anume. S-a decis ca ofițerii japonezi să rămână răspunzători de menținerea disciplinei propriilor oameni. A-i jefui pe japonezi era strict interzis.

De la cartierul său general din Rangoon, generalul Sir Montagu Stopford, comandantul Armatei 12, a ordonat, la 15 august, oamenilor săi să suspende operațiile ofensive împotriva japonezilor și să se asigure că grupurile de gherilă birmane înțeleg bine acest ordin. Pe de altă parte, unele detașamente izolate nipone rățtăcite prin junglă puteau să nu știe nimic despre capitulare, așa încît vigilența trebuia strict menținută. Japonezii care capitulau urmau a fi întrebați despre locul unde se aflau marile lor unități, cartierele generale și depozitele de pro-

vizii, deși Stopford știa că era un act inutil. Serviciul său de informații reușise să afle unde staționau aceste unități, iar amplasarea cartierelor generale nipone nu mai constituia un secret.

S-a întîmplat ca o unitate din Divizia 17 indiană să stabilească primele contacte în vederea capitulării. La 26 august, la Abya, a avut loc o înțîlnire cu o delegație japo-

numai de lordul Mountbatten, ci și de felul în care mareșalul Terauchi și statul său major de la Cartierul general al Armatei de sud din Indochina franceză au primit știrea înfrîngerii Japoniei. Terauchi era îndeaproape înrudit cu casa imperială. Cu cîteva luni în urmă, numele său fusese pronunțat ca potențial succesor al lui Tojo în funcția de prim-ministru, după ce acesta fusese

...și militari britanici la vestea înfrîngerii Japoniei militariste

neză, formată din lt. col. Shoji, de la statul major al Armatei 33 a lui Honda, lt. Sawayama Yuzo, un fost ziarist din anturajul lui Kimura, și alți trei ofițeri, între care Saito, fostul manager al companiei comerciale pentru noua Asie, din Rangoon, și un gornist. Acesta din urmă părea cel mai preocupat. „Cînd să sun din goarnă?”, întreba el. Nimeni nu știa ce să-i răspundă. Acțiunea *kofuku* (capitulare) nu era prevăzută în regulamentul armatei japoneze, încît nu exista un sunet de goarnă special pentru a o marca.

Destinul armatelor japoneze din Birmania nu depindea

obligat, în iulie 1944, din cauza înrăutățirii poziției strategice a Japoniei, să demisioneze atît din funcția de șef al statului major general al armatei, cît și din aceea de prim-ministru. Elementele militare din guvern au sprijinit ideea numirii, în afara lui Tojo, care a fost împotrivă. În cele din urmă, a devenit prim-ministru generalul Koiso Kuniaki. Terauchi a rămas la postul său de la Armata de sud.

Neavansarea i-a fost fatală. Nu pentru că Terauchi era deosebit de ambițios și umbla după lauri politici, deși în trecut fusese ministru de răz-

boi. În fapt, el a fost lăsat să asiste la dezintegrarea marilor sale unități, dispuse nu numai în Asia de sud-est, unde avea succes campania britanicilor, dar și în Pacificul de sud și Filipine, unde săreau din insulă în insulă americanii, apropiindu-se tot mai mult chiar de inima Japoniei. Pierderea Filipinelor și căderea orașului Mandalay i-au provocat lui Terauchi o congestie cerebrală, la 10 aprilie 1945. Ar fi trebuit, desigur, să fie înlocuit, dar

oamenii săi au păstrat un secret total asupra stării comandantului lor.

La începutul lunii august, împăratul i-a trimis o telegramă: „Întoarce-te în Japonia, să raportezi. Vino la Tokio, în ideea că nu mai revii pe teatrul de război”. Terauchi își propusese să plece la 18 sau 19 august, dar la 10 august statul său major a raportat despre o emisiune radio din Washington, în care se afirma că Japonia capitulase.

Sfidind realitatea

Trei zile mai târziu, Terauchi și-a chemat statul major. Dacă Japonia a capitulat, ce trebuia să facă Armata de sud? S-a încins o discuție confuză. Armata concepușe de mult o politică de autoapărare și de autosubzistență, prin care regiunile sudice s-ar fi hrănit singure, hrănind, în același timp, și armatele japoneze de ocupație. Acestea ar fi continuat astfel să lupte, orice se întâmpla cu insulele japoneze.

File din Rezistența birmană

Dr. MARIN BADEA

La 1 ianuarie 1886, când coroana britanică a anexat Birmania, noua colonie a fost organizată, din punct de vedere administrativ, ca o simplă provincie a Indiei, cea mai mare posesiune din vastul imperiu colonial britanic. A urmat o intensă exploatare economică a țării, îndeosebi a produselor agricole și a materiilor ei prime. Forțele progresiste, formate din burghezia națională, proletariat și țărănime, revoltate de jaful economic operat de britanici, au optat pentru calea luptei organizate împotriva metropolei, angajându-se, mai ales către sfârșitul anului 1938, în conflicte deschise cu autoritățile coloniale. Scopul lor era înlăturarea prin luptă a dominației britanice.

Pe fundalul unor acțiuni politice ostile metropolei, aceasta din urmă a acceptat unele revendicări ale burgheziei birmane; țara a fost separată de India, a fost promulgată o Constituție, pe baza căreia avea să se desfășoare viața social-politică birmană. Din 1936 prim-ministru al țării era Ba Maw, o personalitate cunoscută a mișcării naționale. Dar concesiile Londrei nu au putut stăvilii cursul ascendent al luptei naționale a poporului birman. În 1939, s-au creat partidul comunist, Organizația țăranilor din Birmania — care cerea independența politică deplină a țării — și un front național, purtând numele Blocul libertății. Drept urmare a agita-

ției antibritanice care cuprinsese țara, în 1940, oficialitățile de la Londra au declarat ilegală activitatea Blocului, arestînd o serie de conducători ai lui.

În acest moment al luptei naționale a poporului birman, au survenit ostilitățile declanșate în Pacific de militaristii japonezi. Birmania a intrat în sfera de interes direct a Japoniei. De altfel, încă de la jumătatea deceniului trei, niponii încercaseră să stabilească legături comerciale cu birmanii, reușind să-și apropie și o parte dintre oamenii politici, inclusiv pe primul ministru, Ba Maw. Japonia le făcuse acestora oferte de ajutor financiar, în lupta lor pentru ieșirea de sub dominația colonială, iar birmanii li considerau pe niponi un potențial aliat împotriva Angliei, pentru cucerirea independenței.

La început, acțiunile politice ale Japoniei, de atragere de partea ei a popoarelor din sud-estul Asiei, au avut rezonanță pe solul birman, datorită antagonismelor ce separau Birmania de Marea Britanie. Totodată, Japonia militaristă se afla într-o ofensivă militară victorioasă în Pacific, ceea ce dădea certitudini concrete birmanilor. La 21 ianuarie 1942, trupele nipone au trecut frontiera dintre Thailanda și Birmania, iar în mai puțin de cinci luni, Japonia a ocupat întreaga Birmanie, avînd de partea ei și un anume ajutor al forțelor național-revoluționare locale. Populația a salutat trupele japoneze, mai ales

Unii ofițeri au afirmat că trebuia consultat Cartierul general imperial, dacă el intenționa sau nu să înceteze ostilitățile. Terauchi i-a ascultat pe toți, apoi a intervenit: „Studii bine această problemă, domnilor”, și a părăsit încăperea.

L-a chemat apoi pe șeful său de stat major, generalul Numata Takazo, și l-a anunțat că nu se mai întoarce în Japonia. „Convoacă o întâlnire cu toți comandanții șefi ai armatelor din zonă”, i-a spus. A doua zi, Terauchi și statul său major s-au adunat într-un

birou al agenției de știri Domei Tsushiu, care avea cele mai bune aparate radio. Au ascultat discursul împăratului. La sfârșit, Terauchi a închis ochii. Fața îi era brăzdată de lacrimi. „Urmează un discurs al primului ministru, amiralul Suzuki”, i-a spus Numata. „Eu plec”, i-a răspuns Terauchi și s-a întors la reședința sa. Numata se temea că mareșalul se putea gândi la sinucidere. Ceea ce nu era cazul. Pentru a elimina orice potențial pericol, el îi spusese lui Goto, aghiotantul

lui Terauchi, să îndepărteze orice obiect care ar fi putut servi ca unealtă de sinucidere.

La întâlnirea cu comandanții săi, Terauchi și-a expus clar poziția: „Am primit cu supunere ordinul Cartierului general imperial. Vreau ca armata imperială să-și încheie zilele în onoare. Forțele de sub comanda mea nu sînt forțele mele, ele aparțin Majestății Sale. Cu toții ați primit ordinul pe care l-am primit și eu. doresc să faceți tot ce vă stă în putință pentru a tri-

că în fruntea lor se găseau unități ale Armatei de eliberare a Birmaniei, alcătuite chiar pe teritoriul Thaiandei și avîndu-l la comandă pe Aung San, liderul recunoscut al mișcării naționale de independență. Coroborată cu îndemnul la revitalizarea tradițiilor culturale proprii, cu apelul de a se acorda o prețuire deosebită trecutului glorios de dinaintea contactului cu Vestul, politica Japoniei în planul culturii, al creației spirituale a avut o anumită forță de atracție în rîndurile unor cercuri birmane.

Dar, ca și în celelalte teritorii pe care le-au inclus cu forța în „marele imperiu nipon”, militaristii japonezi au instituit în Birmania un regim extrem de dur. Ei au rezervat țării rolul de importantă sursă de materii prime, cumpărînd, la prețuri foarte scăzute, mai ales petrol, cauciuc, bumbac și orez, ceea ce a generat lipsuri materiale și suferințe pentru poporul birman. De aceea, relativ repede lupta națională antibritanică și-a schimbat obiectul, îndreptîndu-se împotriva regimului japonez de ocupație. Din antibritanică, lupta birmanilor s-a transformat în antiniponă. După retragerea administrației britanice, comuniștii au devenit elementele dinamizatoare ale rezistenței antijaponeze: ei au răspîndit manifeste antifasciste, au creat grupuri de rezistență ilegală, au stocat arme etc. În același timp, au desfășurat o intensă muncă de propagandă în rîndurile armatei birmane, pe care o considerau o forță, în perspectiva unei insurecții populare naționale. În activitatea lor, comuniștii birmani au folosit și organismele create chiar de ocupant, cum a fost Liga est-asiatică a tineretului din Birmania. Liderul mișcării de eliberare națională Aung San și militantul comunist Takin Tan Tun au inițiat diferite organizații de luptă în rîndurile muncitorilor și țăranilor.

Rezistența birmană s-a manifestat sub două forme: a) grupuri de partizani, create din inițiativa comuniștilor, în zonele montane și

de junglă; b) pregătirea în secret a unei rîdări la luptă de tip insurecțional, acțiune condusă, de asemenea, de comuniști, care continuau să acționeze legal, sub acoperirea administrației birmane a lui Ba Maw. Cînd n-au mai putut acționa legal, Aung San și Takin Tan Tun s-au retras în ilegalitate, de unde au organizat temeinic lupta maselor populare.

În august 1944, a avut loc un eveniment important pentru rezistența antijaponeză: conferința secretă a personalităților politice birmane care conduceau, în diferite centre, mișcarea de rezistență. Rezultatul ei a fost crearea Ligii antifasciste a libertății poporului — un larg front popular antiimperialist. Făceau parte din ea cîteva partide politice care acționau pentru libertatea națională, la care au aderat și ofițerii patrioți. Ca președinte al ei a fost ales Aung San, iar ca secretar general — Takin Tan Tun.

Conducerea acestei Ligi antifasciste a elaborat, în decembrie 1944, un plan concret de organizare și desfășurare a insurecției generale a poporului birman, armata națională urmînd a constitui forța principală a acțiunii; în primăvara anului următor s-a declanșat insurecția populară antijaponeză. În cooperare cu forțele militare britanice și indiene, armata națională birmană, forțele insurecționale ale poporului birman au dat lovitură puternică ocupantului, insurecția din Birmania avînd un rol deosebit în desfășurarea ultimei faze a războiului din Orientul îndepărtat. La 5 iulie 1945, Rangoonul a fost eliberat, iar guvernul marionetă, în frunte cu Ba Maw, s-a retras pe teritoriul Japoniei. La scurt timp, ultimele forțe militare ale ocupantului nipon au fost alungate din Birmania.

Dar lupta pentru independență deplină a Birmaniei avea să continue, pînă la 4 ianuarie 1948, cînd, în cadrul unei ceremonii solemne desfășurate la Rangoon, s-a proclamat oficial independența statului birman, care își scutura definitiv jugul colonial.

mite înapoi în Japonia, în onoare, pe ofițerii și soldații trupelor japoneze. Există vreo obiecție?*

Războiul se sfârșise. Nu mai exista nici o îndoială. Dar Numata încă nu știa cum să transpună această realitate în practică. Într-o emisiune radio, transmisă din New Delhi, Terauchi fusese îndrumat să ia contact cu Mountbatten, printr-un post de radio similar. Japonezii s-au eschivat la început. Au spus că vor răspunde când vor primi instrucțiuni de la Tokio. În jurul datei de 23 august 1945, era clar că toate unitățile japoneze se supuneau ordinelor Cartierului general imperial. Numata s-a pregătit să plece la Rangoon, să negocieze capitularea. I-a luat cu el pe contraamiralul Chudo, adjunctul șefului de stat major, alți doi ofițeri și doi civili.

Relatările despre negocieri diferă. Britanicii vor să arate cine era stăpînul; japonezii — că erau încă puternici. „Cel mai important reprezentant era generalul Numata, șeful statului major al Comandamentului suprem —, a scris Mountbatten, care era reprezentat de generalul F.A.M. Browning, șeful statului său major. Atitudinea sa și a altor ofițeri a fost într-un totu corectă; dar nu începe îndoială că veniseră la Rangoon crezînd că se aflau în situația de a se țirgui sau cel puțin de a comenta termenii în care stabilisem noi că va decurge actul capitulării“.

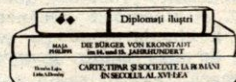
Delegația japoneză a prezentat un document în care Terauchi era investit să ordone tuturor forțelor sale să înceteze focul, să înlăture minele, să mențină ordinea pînă soseau forțele aliate, aflate în diferite țări ale Asiei de sud-est, pentru a prelua totul. Terauchi trebuia să răspundă de punerea în aplicare a tuturor acestor măsuri. Conferința de la Rangoon a precedat capitularea formală, care a avut loc la Singapore, în 12 septembrie 1945.

Numata își amintește altfel. Delegația japoneză a mers la Rangoon, avînd trei gînduri în minte: să-și mențină structura de comandă; să se auto-dezarmeze și să predea armele; să-și ducă ei înșiși oamenii înapoi în Japonia. Cînd li s-a spus că Aliații intenționau să dezmembreze imediat cartierele generale și că fiecare armată va fi dezarmată individual, sub control aliat, negocierile au intrat în impas. Starea de spirit a japonezilor era cu mult mai disperată decît lăsaș ei să se vadă. Un adjunct al lui Numata i-a spus șefului său: „Generale, nu poți muri decît o dată. Dacă acum ne punem capăt vieții, pînă și britanicii vor lua notă. Avem cianur de potasiu. Să ne curmăm viața?“. Numata i-a răspuns că murea sau poate fi mai prețioasă cu un alt prilej.

Vizitei lui Numata la Rangoon i-a urmat un lanț de capitulări. Șeful de stat major al lui Kimura a fost chemat de Stopford la Rangoon să ia cunoștință de detaliile capitulării forțelor din Birmania. Mici detașamente britanice au recapat Mopalin, Mergui și Tavoy, aflate la sud de Tenasserim. La 13 septembrie, la Rangoon, generalul Ichida a semnat, în numele lui Kimura, capitularea tuturor forțelor sale. În ziua precedentă, la Singapore, generalul Itagaki semnase și el capitularea, cu lacrimi de indignare și furie în ochi, în numele lui Terauchi, care era bolnav. O ceremonie a fost organizată la Rangoon, la 20 octombrie. În timpul ei, Kimura și-a predat sabia lui Stopford, iar Sakurai, Ichida și principalul ofițer naval din Birmania și-au înmînat săbiile unor ofițeri de rang înalt din Armata 12 și din marina britanică din Birmania. Capitulara tuturor trupelor din Birmania — aproape 72 000 oameni — s-a încheiat la 6 noiembrie. Ceilalți japonezi au trecut colinele în Siam și s-au predat acolo. ■

Prezentare și adaptare de
Stelian ȚURLEA

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● Alexandru Duțu — DIMENSIUNEA UMANĂ A ISTORIEI.

Editura Meridiane, București, 1986, 304 pp., 16,50 lei: studii asupra principalelor direcții de cercetare în istoria mentalităților, însoțite de o antologie de texte semnate de: Nicolae Iorga, Nicolae Carotjan, G.M. Cantacuzino, Lucien Febvre, Georges Duby, Michel Vovelle, Robert Mandrou, Roger Chartier.

● DIPLOMAȚI ILUȘTRI, vol. V.

Editura politică, București, 1986, 432 pp., 18 lei: continuarea suitei de portrete ale unor cunoscute personalități din lumea diplomatică (William Pitt, Nikolai Karlovici Giers, Alois Lexa von Aehrenthal, Costache Negri, Louis Barthou, I.G. Duca), realizate de Dan A. Lăzărescu, Dan Berindei, Paul Cernovodeanu, Șerban Rădulescu-Zoner, Viorica Moisuc, Eliza Campus.

● Andrei Sorcoiu, Ion Petrescu — CONDUCEREA ÎN PROFIL TERITORIAL A PROCESULUI DE UTILIZARE RAȚIONALĂ A FORȚEI DE MUNCĂ.

Editura politică, București, 1986, 260 pp., 14 lei: analiza mecanismelor decizionale cu rol preponderent în sporirea eficienței muncii sociale.

● Lajos Demény, Lidia A. Demény — CARTE, TIPAR ȘI SOCIETATE LA ROMÂNÎ ÎN SECOLUL AL XVI-LEA (cu o introducere de prof. dr. doc. Dan Simonescu).

Editura Kriterion, București, 1986, 350 pp., 44 lei: culegere de studii, articole și comunicări privind apariția și răspîndirea cărții tipărite în țările române, aportul românesc la dezvoltarea tiparului în sud-estul Europei.

● Maja Philippi — DIE BÜRGER VON KRONSTADT IM 14. UND 15. JAHRHUNDERT.

Editura Kriterion, București, 1986, 336 pp., 27 lei: prezentarea statului și a structurii sociale ale locuitorilor orașului Brașov în secolele XIV-XV.

20 ANI-20 ÎNTREBĂRI-20 RĂSPUNSURI

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1987

Al douăzecilea an de apariție a revistei și la 24-a ediție a concursului Magazin Istoric, organizate începând din ianuarie 1971.

O succintă retrospectivă a concursurilor Magazin Istoric, ale călute pe baza articolelor cuprinse în revistă, ilustrează că ele au îmbrățișat o tematică extrem de vastă, corespunzătoare ariei de preocupări a revistei: subiecte semnificative din istoria țării noastre, din lupta poporului român pentru libertate și independență națională, din eroica activitate desfășurată de Partidul Comunist Român pentru transformarea revoluționară a societății românești. Au fost abordate, de asemenea, teme privind istoria străveche a poporului nostru, înalta cultură și civilizație făurite de strămoșii geto-daci, lupta pentru libertate socială și pentru unitate națională, împotriva fascismului, contribuția importantă adusă de România la zdrobirea nazismului. S-au formulat, totodată, subiecte de istorie universală privind trecutul de luptă al popoarelor împotriva dominației coloniale, pentru libertate și pace, pentru apărarea și dezvoltarea tezaurului de cultură și civilizație al omenirii.

Iată-ne deci în fața celui de-al 24-lea concurs Magazin Istoric.

Dând curs dorințelor exprimate de cititorii noștri, actuala ediție a concursului este consacrată celor 20 ani de apariție a Magazinului Istoric. Așadar 20 întrebări din 20 ani. Cele 20 întrebări sînt formulate exclusiv din numerele lunii aprilie din cei 20 ani de apariție. Atenție! Numărul 1/1967 al revistei a apărut în aprilie 1967. Deci, pentru aflarea răspunsurilor la cele 20 întrebări, drept bibliografie sursele care vă stau la dispoziție sînt nr. 1/1967, 4/1968, 4/1969 etc., pînă la nr. 4/1986, inclusiv.

Alte cîteva precizări suplimentare.

● Toate cele 20 întrebări sînt publicate în acest nr. 4/1987.

● Răspunsurile vor fi trecute pe o singură față a unei singure coli de hîrtie, însoțite de talonul de participare,

precum și de datele personale ale concurentului, scrise cu majuscule: nume, prenume, adresă, profesie, loc de muncă.

● Cele 20 răspunsuri, împreună cu talonul de participare, vor fi trimise pe adresa revistei: Magazin Istoric, căsuța poștală 1-702, București, str. Intrarea Ministerului nr. 2, cod 70 100, pînă cel mai tîrziu la 20 mai 1987 (data ștampilei poștale). Plicurile vor purta mențiunea Pentru concurs.

Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depășește pe cel al premiilor, cîștigătorii vor fi desemnați, ca și pînă acum, prin tragere la sorți. Numele celor care atasează două sau mai multe taloane vor fi prezente, firesc, de două sau mai multe ori în urnă.

Concursul este dotat cu următoarele premii:

Premiul 1	1 televizor DIAMANT
Premiul 2	1 pick-up
Premiul 3	1 aparat radio OLIMPIC
Premiile 4-5	2 aparate foto ORIZONT
Premiile 6-7	2 aparate radio SOLO 500
Premiile 8-10	3 ceasuri POLJOT
Premiile 11-20	10 aparate foto SMENA 8M
Premiile 21-35	15 serviete
Premiile 36-55	20 truse stilou SIRIUS
Premiile 56-75	20 seturi diapozitive istorice
Premiile 76-125	50 abonamente pe un an de zile la MAGAZIN ISTORIC
Premiile 126-200	75 abonamente pe 6 luni de zile la MAGAZIN ISTORIC

1. În 1936, la Brașov, s-a judecat procesul intentat unui grup de militanți comuniști antifasciști, în fruntea cărora se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu. Procesul, cu ample rezonanțe politice în istoria interbelică, a reprezentat un moment memorabil al luptei antifasciste din țara noastră și a pus într-o puternică lumină personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Inițiat cu scopul de a stăvili mișcarea revoluționară și antifascistă, procesul s-a transformat, prin prezența și rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în confruntarea cu tribunalul, într-o exemplară lecție de curaj și demnitate comunistă, de patriotism fierbinte.

Între ce date s-a desfășurat acest memorabil proces?

2. Acționînd cu neabătută vigoare în slujba intereselor vitale ale poporului, Partidul Comunist Român a desfășurat, în întreaga perioadă interbelică, o susținută luptă împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a patriei.

În toila acestor lupte pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru transformarea revoluționară a societății românești, s-a afirmat și s-a călbit tovarășul Nicolae Ceaușescu, intrat din fragedă tinerețe în rîndurile mișcării comuniste și muncitorești din țara noastră. La 1 Mai 1939, din însărcinarea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut un rol de seamă în organizarea marilor demonstrații antifas-

ciste desfășurate în București, împotriva războiului și fascismului, pentru salvagardarea independenței naționale a țării.

Ecoul evenimentelor de la 1 Mai 1939 a răzbătut nu numai în interiorul țării, ci și în afara ei. Conferința internațională pentru democrație și pace, desfășurată între 12 și 14 mai 1939 la Paris, a adoptat un document în care

CONCURSUL magazin istoric

20 ani întrebări-răspunsuri

ediția 1987

se sublinia că prin manifesta-
țiile de la 1 Mai 1939 poporul
român a demonstrat că „se
raliază la mișcarea antifas-
cistă și că voința sa este de a
lupta în mod real împotriva
agresorului și fascismului”.

Cum era intitulat documentul respectiv?

3. „Cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia”, așa îl caracteriza o inscripție descoperită în localitatea Dionysopolis pe vestitul rege geto-dac care a reușit într-un scurt timp, după cum apreciază geograful antic Strabon, să unifice toate neamurile geto-dacice, întemeind un puternic stat temut și de romani.

Cunoașteți numele acestui mare rege?

4. De-a lungul secolelor, populația de pe meleagurile carpato-danubiano-pontice s-a bucurat de atenția oamenilor de cultură, a istoricilor europeni, dăci fiind astfel menționați și în operele cărturarilor bizantini, în cărțile scriitorilor și călătorilor medievali. O semnificativă mărturie despre daci întâlnim în piesa *La rappresentazione di San Giovanni e Paulo*, lucrare mai puțin cunoscută (semnalată pentru prima dată de revista noastră), la cărei autor este o influentă personalitate politică a Renasterii italiene.

Cine este autorul piesei respective?

5. Cu aproape 100 ani în urmă, A.D. Xenopol, analizând influența decisivă a unui mare domn al românilor asupra unei perioade cuprinse între 1456-1546, o definea drept „timpul luptelor celor mari ale Moldovei pentru păstrarea neatrănării”, comparându-l pe vestitul voievod cu mari personalități ale istoriei universale, Temistocle, Cezar, Carol cel Mare.

**La care domnitor român se
referea A.D. Xenopol?**

6. Unitatea românilor, izvo­rită din identitatea de ori­gine, de limbă, datini, cre­dințe, teritoriu, interese poli­lice și economice, a fost expri­mată și prin intermediul repre­zentărilor heraldice, care sem­nificau dragostea de libertate, dorința de a trăi în pace și mîndria de a avea o țară pu­ternică. Ele evocau, de aseme­nea, Dacia, prilej de subliniere a unității naționale. Astfel, în reprezentarea din această

imagine, pe lângă cele două
insemne ale principatelor,
capul de bour și acvila cruciată,
apar și doi lei care, potrivit
unei cronici românești, consti-
tuiră herbul Daciei.

Cunoașteți autorul cronicii în care se află această mențiune?

7. „Și hotaru Ardealului, Pohta ce-am pohtit, Moldova, Țara Rumânească...” — gîndul lui Mihai Viteazul a fost păstrat posterității de o însemnare autografă rămasă de la cel ce a unit sub sceptrul său țărilor române surori, Muntenia, Moldova și Transilvania, înfăptuind visul multi-secular al românilor.

În imaginea de jos, o gravură din sec. XIX reprezentând unul dintre orașele țării care poartă peste vreme amintirea marelui voievod.

Indicați numele orașului.

8. Strălucita cultură materială făurită pe pământul românesc, între 3600 și 2600 î.e.n., reprezintă, totodată, una dintre cele mai importante perioade din istoria continentului european. Făuritorii ei au dezvoltat una din cele mai impresionante civilizații ale neoliticului, obiectele create fiind comparabile — cum au subliniat o seamă de savanți români și străini în articole publicate în exclusivitate de *Magazin istoric* — cu importante realizări din Anatolia ori cu cele din Valea Tigrului și Eufratului.

Precizați despre ce cultură este vorba.

9. La 4 noiembrie 326 începeau săpăturile pentru înălțarea zidurilor unui mare oraș care avea să devină capitala Imperiului bizantin, stat cu o marcantă înfrurare asupra istoriei și civilizației omenirii timp de peste un mileniu.

Despre ce oraș este vorba?

10. Artist de seamă al timpului său, Gavril Uric a alcătuit în 1429, la porunca lui Alexandru cel Bun și a soției sale, Marina, un manuscris miniat de o valoare deosebită, capodoperă a artei românești. Manuscrisul se păstrează într-o mare bibliotecă europeană.

Numiti-o !

11. Cea mai mare bătălie de blindate din istorie, bătălia de la Kursk, din iulie 1943 — unde mașina de război nazistă a înregistrat o grea lovitură, pierzând 30 divizii, dintre care 7 de blindate — a marcat începutul marii ofensive pe care armata roșie a desfășurat-o în vara și toamna

[illegible]

anului 1943, pe un front de 2000 km.

Ce nume de cod purta în planurile naziste operația de la Kursk?

12. După propria-i mărturisire, cele mai dramatice clipe din cariera sa de președinte al S.U.A. F.D. Roosevelt le-a trăit la 7 decembrie 1941, când Statele Unite au intrat în cel de-al doilea război mondial, ca urmare a atacului prin surpriză dezlănțuit de militarii japonezi asupra unei baze navale și aeriene americane din Pacific.

Indicați numele bazei respective.

13. Timp de șapte ani și jumătate (septembrie 1937-martie 1945) Armata 8, Noua armată 4 și Coloana de trupe de rezistență anti-japoneză din China de Sud au desfășurat croceie lupte în cadrul războiului popular anti-japonez pentru zdrobirea inamicului obținând cu mari sacrificii succese mărețe în eliberarea țării.

Cîte bătălii mari și mici au purtat în total, ostașii chinezi în perioada amintită?

14. Între publicațiile care, în prima jumătate a secolului trecut, au jucat un rol important în răspîndirea ideilor înaintate de progres și emancipare socială și națională s-a aflat și revista *Propășirea*, apărută la Iași, în ianuarie 1844.

Prin obiectivele urmărite, *Propășirea* se situa pe poziții ideologice absolut similare celor promovate de o altă publicație moldovenească, apărută cu patru ani mai înainte, în 1840, și care înscrise în programul ei dezideratele unității culturale a tuturor românilor.

Cum se intitula publicația din 1840?

15. Aspirație seculară a românilor, independența deplină de stat a României a fost consfințită, prin eroicele jertfe ale armatei și poporului, pe cîmpurile de bătălie din sudul Dunării în Războiul din 1877-1878. În imagine, detaliu dintr-o gravură de epocă, cu un titlu semnificativ, dedicată Corpurilor legiuitoare care au proclamat, la 9 mai 1877, neatințarea țării.

Cum se intitula această gravură?

16. În semn de omagiu și prețuire a eroismului de care a dat dovadă poporul român în timpul primului război mondial, într-o ceremonie desfășurată la 6/19 august 1920, Capitalei românești i-a fost conferită cea mai înaltă distincție militară franceză în chip de prețuire pentru „statormnicia patriotică” și „probele de înalt eroism” pe care le-a dovedit în perioada anilor de război. Aceeași înaltă distincție a mai fost acordată unei localități din țara noastră, citată într-un ordin de zi pe întreaga armată.

Indicați numele acestei localități.

17. Întemeierea partidului politic al clasei muncitoare din România, în 1893, a fost rezultatul unui amplu proces de organizare a proletariatului român. În 1887, la București, Iași, Brăila, Bacău, Turnu Severin etc. au luat ființă cercuri muncitorești, ce acționau ca adevărate secțiuni locale ale unei singure organizații care, deși nu era încă statutar constituită, începuse a-și face simțită prezența în viața politică.

Precizați cum se intitula această organizație a clasei muncitoare?

18. H. Schliemann, pornind pe urmele lui Homer, a descoperit teatrul pasionantei epoei descrise în *Iliada*, cetatea Troiei, unde, în ianuarie 1873, a scos la lumină un important tezaur — descoperire arheologică de mare importanță, care a stîrnit admirația contemporanilor, confirmînd

realitatea celor relatate de scrierile homerice.

Știți despre ce tezaur este vorba?

19. La 25 octombrie 1944, prin alungarea trupelor coto-pitoare horthyisto-hitleriste din orașele Satu Mare și Carei, întreg teritoriul românesc a fost eliberat. Armata română, cu sprijinul eficient și multilateral al întregii națiuni, a continuat apoi înaintarea dincolo de frontierele țării, luptînd pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa.

Un greu tribut de sînge a plătit în cursul luptelor pentru eliberarea unui mare oraș ungar (în imagine, ostași români pe o stradă a acestui oraș, în ianuarie 1945) Corpul 7 armată română, care din cei 36 348 luptători a pierdut 11 000 oameni.

Cunoașteți numele acestor mari localități din Ungaria?

20. Legătura strînsă și permanentă cu poporul a fost izvorul nesecat din care partidul comunist și-a tras forța în marile bătălii pe care le-a organizat și condus în perioada interbelică. Una din căile prin care P.C.R. a păstrat această legătură, menținîndu-se în centrul vieții politice, a fost aceea de creare a unor organizații de masă, legale sau semilegale — cum au fost Comitetul Național Antifascist, Blocul Muncitoresc-Tărănesc, Frontul Studentesc Democrat, Sindicatele Unitare, Ajutorul Roșu, Liga Muncii ș.a. — cu ajutorul cărora a organizat și orientat lupta unor largi categorii sociale.

Știți cîte asemenea organizații a creat și condus partidul comunist în perioada dintre cele două războaie mondiale?

CONTINUÎND TRADIȚIA

Deschidem această Poștă a redacției nr. 241 cu câteva fragmente din scrisorile sosite pe adresa revistei în ultimul timp și prin care corespondenții noștri — oameni ai muncii de vîrstă și profesii diferite — au ținut să ne transmită sentimente și gânduri la împlinirea celor 20 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967.

Astfel, inginerul ILIE IONITĂ, din Ploiești, ne scrie: Mă pasionează istoria fiind un cititor care așteaptă cu nerăbdare apariția fiecărui nou număr. Revista este demnă de tradiția publicisticii noastre istorice, începînd cu înaintașa sa, *Magazin Istoric pentru Dacia*. Posed întreaga colecție și adesea o răsfoiesc cu plăcere, fie pentru concursuri — care antrenează o mare masă de oameni, îneri și virștini, de profesii și preocupări diverse —, fie pentru a revădea unele articole.

Aștept cu nerăbdare un concurs, organizat în cinstea jubileului de două decenii ale revistei.

După cum puteți constata la p. 59 a acestui număr, dorința dv., ca și a multor alți cititori, a fost îndeplinită.

Iată, în continuare, și alte gânduri exprimate de cititori: **COSTACHE PINTILIE**, din com. Matea, jud. Galați: *Magazin Istoric* este continuatorul legitim al *Magazinului Istoric pentru Dacia*, scos de Nicolae Bălcescu și August Treboniu Laurian în secolul trecut.

VALERIU CHISIU, director adj. la I.T.A. Bihor, din Oradea: Noi și noi succese revistei care intră acum în al 21-lea an de apariție.

Colonel (r) **ȘTEFAN PETRESCU**, din Constanța: Din 1967 am găsit în revista dumneavoastră un îndrumător competent de înaltă ținută științifică.

TEODOR MICLEA, din sat Zimbru, com. Gurahonț, jud. Arad: Deși sînt pensionar, citind *Magazin Istoric*, mă consider elev la o înaltă școală de istorie.

ELENA TRANCULOV, elevă, din Baraolt: Bucuria mea în fiecare lună este *Magazin Istoric*, care mă ajută să-mi îmbogățesc cunoștințele de istorie.

ION C. PĂUN, din București: Din totdeauna am îndrăgit și îndrăgesc istoria patriei și poporului nostru. În prezent, cu ajutorul revistei, le însușiu această dragoste și nepoților mei.

GRIGORE GHEORGHE, din Mangalia: Ca abonant permanent al revistei din anul 1968, vă mulțumesc că ca constituie pentru mine un bogat izvor de îmbogățire a cunoștințelor din frumoasa și îndelungată noastră istorie.

Prof. **ION IYĂNESCU**, de la Liceul Industrial din Jibou: Revista a devenit pentru noi, cadrele didactice, un instrument de lucru, un mijloc de învățămînt, iar pentru elevi un al doilea manual, o adevărată carte de învățatură.

Dintr-o unitate militară țirgoviteană, UM 01303, primim, de asemenea, următoarele: Desfășurîndu-

ne activitatea într-o unitate militară cu bogate tradiții de luptă și avînd la dispoziție un volum mare de surse bibliografice, muzeistice, arheologice etc. un grup de cadre, pasionate de cunoașterea trecutului poporului nostru, au luat inițiativa constituirii unui cerc de istorie, axat cu precădere pe cunoașterea istoriei militare, a problemelor de tactică, strategii și artă militară, folosite de marii noștri conducători de oști.

O sursă bibliografică pe care o prețuim foarte mult este revista *Magazin Istoric*, în paginile căreia găsim articole extrem de interesante, folosite în activitatea cercului nostru.

LUI MIHAI VITEAZUL

Cititorul nostru **ANTON BARBU PANAGHIA**, din satul Panaghia, com. Calopăr, jud. Dolj, ne trimite fotografia unui basorelief reprezentîndu-l pe Mihai Viteazul, domnitorul care a realizat la 1600 unirea sub

sceptrul său a țărilor române surori, Muntenia, Transilvania și Moldova.

Basorelieful (în imaginea de mai sus), executat în platră de corespontul nostru, reproduce chipul viteazului velleod, așa cum îl-au transmis gravurile de epocă.

URMAȘILOR

Un mare număr de pasionați și statornici îndrăgostiți de istorie, fideli cititori ai revistei, din cadrul întreprinderii de utilaj greu și transport pentru construcții din Brașov ne-au trimis o ilustrată din Alba Iulia cu aceste rînduri: Unii în cuget și simțiri. Noi, generațiile de astăzi, vom păstra în inimile noastre vie firea care a însușit generațiile care au înfăptuit Unirea din 1918. Și, totodată, ne angajăm prin jurmînt de a o transmite moștenire urmașilor noștri. Semnează: Arghir Iorgu, Badea Dumitru, Baduța Iosif, Baescu Mihai, Berdan Elena, Berdan Mihai, Bota Stancu, Clotiu Pavel, Chiper Emanoil, Cristea Du-

mitru, Crișan Ion, Dascalescu Marilena, Dima Stefan, Dumitrașcu Carmen, Fejer Gabriela, Gheorghelcu Georgeta, Gruber Constantin, Jacob Florica, Iancu Mireasa, Jurov Mihai, Iosif Const., Lazar Elena, Mălai Ion, Manta Nicolae, Macrusan Dorci, Moiseanu Ion, Mușat Emil, Nedeicu Ortansa, Negoiță Neicuța, Oancea Viorel, Oprigan Costel, Perju Vasile, Popescu Petre, Rus Ecaterina, Rusu Luminita, Schoppel Gheorghe, Spînu Dora, Stoicescu Traian Toma, Stefiră Nil, Uyeges Dezideriu, Viodu Maria.

Correspondentul nostru brașovean **TOMA STOICESCU** ne scrie, de asemenea, despre intenția pasionaților de istorie din IUIC Brașov de a înființa un cerc de istorie.

218 547 CONCURENȚI

ROMAN MIHĂESCU, din Timișoara și **GH. BUDRUGEAC**, din Ploiești, amîndoi îndrăgostiți de istorie și de *Magazin Istoric*, dar și interesați de statistică, au ales în calitate de prezentare oficială a celor 22 de ediții ale concursurilor organizate de revistă între anii 1971-1986.

Din datele calculate după revistă de cel doi corespondenți, rezultă că la cele 22 de ediții au participat 248 547 concurenți, dintre care cea. 95 000 au dat răspunsuri exacte celor aproximativ 650 întrebări. Au fost distribuite peste 2 400 premii, dintre care cea. 1 600 au constatat în abonamente pe un an și, respectiv, șase luni la *Magazin Istoric*.

Mulțumindu-le celor doi cititori pentru datele trimise, reproducem și două scurte pasaje din scrisorile lor:

Roman Mihăescu: Concurserile organizate de revista dumneavoastră au contribuit la acumularea unor cunoștințe care cu greu pot fi uitate.

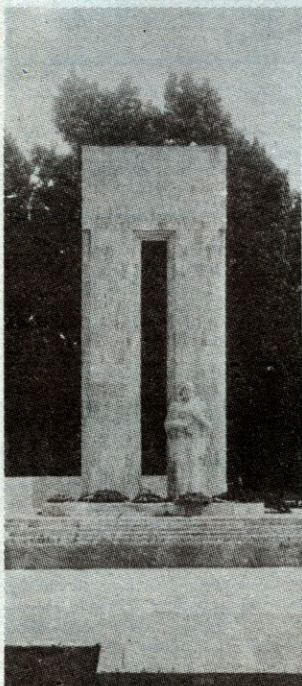
Gh. Budrugaec: Posed colecția completă a revistei. Cu ajutorul ei, cunoștințele mele de istorie acumulate în anii de liceu s-au îmbogățit considerabil.

Despre ultima ediție a concursului *Magazin Istoric* ne scrie și prof. **GHEORGHE TRIPON**, din Reghin, inspector principal învățămînt la I.M. „Republica” Reghin: Detin întreaga colecție, din 1967 și pînă în prezent. Am participat la toate concursurile de pînă acum 30 din 30 mi s-a părut deosebit de frumos și interesant.

DIN 1918

Din partea profesorului pensionar **GHEORGHE GHERMAN**, din com. Budești, jud. Bistrița-Năsăud, primim câteva măturări culesse în cadrul cercului de istorie „Prietenii muzeului” din comuna sa și referitoare la participarea locuitorilor din Budești la acțiunile pentru înfăptuirea unirii din 1918. Cititorul nostru menționează că între cei 1 228 delegați ai românilor care la Alba Iulia au exprimat voința de unire a maselor largi populare s-a aflat și învățătorul Alexandru Toma, de la școala din Budești.

MONUMENT

Ing. N. BOGLUT, din com. Ucuris, jud. Bihor, ne relatează despre monumentul Vinătorilor de munte din orașul Belus, ridicat în semn de omagiu adus luptătorilor din Divizia 3 vinători de munte, căzuți în luptele pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei de sub ocupația hitleristo-horthystă.

Monumentul (în imaginea de mai sus) este opera sculptorilor Rodica Stanca-Panfil.

PENTRU BIBLIOTECA LICEULUI

Sînt profesoară la Liceul Industrial 'Coriolan Brediceanu', care în luna mai 1987 își va sărbători 150 ani de la prima atestare documentară, ne măturisește DORINA RUSU, din Lugoj.

Revista Magazin Istoric este pentru noi profesorii de istorie un adevărat sprijin în munca noastră, atât la catedră, cît și în alte activități extrașcolare. Această revistă, atât de îndrăgită, mi-a fost pusă în mină cînd încă eram elevă de fostul nostru profesor Dan Popescu, eminent pedagog și pasionat cercetător al istoriei Banatului. În prezent este pensionar, însă zilnic este în mijlocul nostru. Prin gestul său generos de a dona bibliotecii liceului întreaga colecție a revistei Magazin Istoric, împreună

cu alte publicații și volume de documente, și-a înscris numele în cartea de onoare a școlii.

CLIO MULTUMEȘTE

Revenită în paginile revistei, la cererea și cu colaborarea cititorilor, rubrica Clio zîmbeste se bucură de o largă audiență. Mulțumiri tuturor celor care ne furnizează relații de acest fel, și în primul rînd statornicilor noștri colaboratori: AL.P. CULESCU, MIHAI BURDUJA, TEODOR CUTLIE, N. KOSLINSKI, FLOREA SOLEA, N. GHEORGHIU, NICU DUMITRESCU, MACHE DEZIDERIU, C. LAZĂR, I. CRUCEANĂ, D. VASILIU, D.A. LAZĂRESCU, MIRCEA PIETREANU.

ALECU RUSSO LA DEJ

DUMITRU NAN, din Dej: În partea a treia a articolului Istoria românilor în arta monumentală, din nr. 7 1985, se enumeră o serie de localități în care au fost înălțate în ultimii ani busturi și statui ale fruntașilor revoluționari pașoptiști. Ca o mică și modestă completare la articolul respectiv, aș dori să arăt că și în municipiul Dej au fost ridicate asemenea lucrări spre a cinsti memoria acestor revoluționari, printre care Andrei Muresanu, Alexandru I. Iuliu Ilarian și Alecu Russo.

În amintirea faptelor revoluționare petrecute în orașul Dej în vara fierbinte a anului 1848, la care a fost părtaș și Alecu Russo (prezentate în nr. 3/1979 al revistei), în piața '16 Februarie', a fost ridicat bustul lui Alecu Russo (imaginea de mai jos), dezvelit la 17 noiembrie 1973.

DIN RĂȘINARI

Prof. univ. dr. ing. NICOLAE P. LEONĂCHESCU, din com. Stroesti, jud. Arges, precizează pe marginea notei Pe Titanic (nr. 10/1986): Familia Drock (Droc), din Viena, este o veche familie românească, din Rășinari, jud. Sibiu. Din ea făcea parte și bunicul cititorului dv., Carol Heim, optician vienez care și-a pierdut viața în catastrofa de pe Titanic.

ALBUMUL POPPER

Cu interes și plăcere am văzut și citit paginile de mijloc ale numărului din luna aprilie 1985, care reproduc fotografiile din albumul lui Iuliu Popper, ne serie CONSTANTIN ZAMFIR, din București, care continuă: Sînt filatelist și fac parte din gruparea de filatelle cu tematică polară. Toți membrii acestui grup încercăm să facem cunoscute realizările diversilor cercetători polari români. Desigur, cel mai cunoscut este Emil Racoviță. Dar, unul dintre cei mai importanți este și Iuliu Popper, care deși n-a ajuns într-un ținut polar, ci într-unul subpolar, prezintă un deosebit interes pentru noi filateliști, deoarece a emis o marcă postală (și o monedă) în Tara de Foc. În anul 1986 s-a împlinit un secol de la prima expediție Popper în Tara de Foc.

CERERI ȘI OFERTE

De ani și ani de zile, numerele de colecție epuizate ale revistei noastre circula cu ajutorul cititorilor cărora le publicăm solicitările.

VASILE ȘANDOR, str. G. Cosbuc, nr. 1, Sebeș, jud. Alba, solicită nr. 7,8/1985.

SERBAN SERBAN, str. Craiovei, bl. B, et. I, ap. 10, Pitești, solicită colecția 1967-1980.

VASILE VERDES, str. Baia de Aries, nr. 3, bl. 5, B, et. IV, ap. 66, București, solicită: nr. 1/1967; 10/1980; 1/1981; ofera: nr. 3/1967; 1-5/1977.

GABRIEL BOHSRIU, str. Sodol, bl. I, et. II, ap. 209, Reșița, solicită: colecția 1983-1984.

CONSTANTIN D. CATER, str. Aviator Ștefan Protopopescu, nr. 5, bl. C4, et. IV, ap. 17, București, solicită: nr. 1/1967; 5/1974; 4,9,12/1979; 4,6/1980; 9/1982; 11/1983; 2,3,5,6,9/1984; ofera: nr. 1,2,4/1969; 10/1970; 8/1974; 10/1975; 12/1980; 6/1985.

IOAN TĂTAR, Col. UTA, bl. B, sc. B, ap. 17, Arad, ofera: nr. 1-9/1969; 10-12/1970; 1-5,7,9-12/1974; 1-5/1977; 8-12/1978; colecția 1971-1973; 1975, 1976, 1979-1981.

CONSTANTIN DIACONESCU, str. Toamnei, nr. 8, București ofera colecția completă.

Cristian POPIȘTEANU

IMPORTANT!

În curînd, concursul special pentru elevi și studenți. Amănunte în numerele viitoare.

CONTENTS (Romanian History) Ș. Pascu Peasantry: a Powerful Revolutionary Force of Romanian History ● M. Mușat Historical Facts Refute Reactionary Theories ● I. Popescu-Puțuri Decebalus and His Time ● I. Ceaușescu Independence, Its Meaning and Continuity in Romanian History ● I. Moga, P. Teodor, 1437: The Convention of Boblna ● G.G. Potra Backstage Scheming in Connection of Nicolae Titulescu's Demotion (II) ● G.I. Brătianu History in the Black Sea Area ● N. Isar 1843: A Romanian Prince Visits Istanbul ● In Bucharest, 50 Years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Șt. Pascu La paysannerie — une puissante force révolutionnaire dans l'histoire de la Roumanie ● M. Mușat Les faits historiques annulent les théories réactionnaires ● I. Popescu-Puțuri Decebal et son époque ● I. Ceaușescu L'indépendance — sa signification et sa permanence dans l'histoire roumaine ● I. Moga, P. Teodor 1437. La convention de Boblna ● G.G. Potra Les coulisses de la révocation de Nicolae Titulescu (II) ● Gh.I. Brătianu Le passé sur la côte de la Mer Noire ● N. Isar 1843. Un prince roumain en visite à Istanbul ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ш. Паску Крестьянство — могучая революционная сила румынской истории ● М. Мушат Исторические факты опровергают реакционные замысления ● И. Попеску-Пуцурь Децебал и его эпоха ● И. Чаушеску Независимость — смысл и постоянство румынской истории ● И. Моба, П. Теодор 1437. Соглашение в местности Бобылна ● Г.Г. Потра Кулисы отстранения Николае Титулеску (II) ● Г.И. Брăтиану История у Черного моря ● Н. Исар 1843 г. Румынский господарь посещает Стамбул ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) Șt. Pascu Die Bauernschaft — eine starke revolutionäre Kraft der rumänischen Geschichte ● M. Mușat Die geschichtlichen Tatsachen heben die reaktionären Theorien auf ● I. Popescu-Puțuri Decebal und seine Epoche ● I. Ceaușescu Die Unabhängigkeit — Sinn und Permanenz der rumänischen Geschichte ● I. Moga, P. Teodor 1437. Die Vereinbarung von Boblna ● G.G. Potra Weswegen Nicolae Titulescu seines Amtes enthoben wurde (II) ● Gh.I. Brătianu Geschichte am Schwarzen Meer ● N. Isar 1843. Ein rumänischer Fürst zu Besuch in Istanbul ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) Șt. Pascu El campesinado — poderosa fuerza revolucionaria de la historia rumana ● M. Mușat Los hechos históricos anulan las teorías reaccionarias ● I. Popescu-Puțuri Decebal y su época ● I. Ceaușescu La independencia — sentido y permanencia de la historia rumana ● I. Moga, P. Teodor 1437. La Convención de Boblna ● G.G. Potra De entre los bastidores de la demisión de Nicolae Titulescu (II) ● Gh. I. Brătianu Historia al Mar Negro ● N. Isar 1843. Un principe rumano de visita en Estambul ● En Bucarest, hace 50 años

ABONEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prafir.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACTIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstășel, Marian Ștefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la oraș și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

